

DOM JE VIŠE OD KROVA NAD GLAVOM

ROMIMA JE USKRAĆENO
PRAVO NA ODGOVARAJUĆI
SMEŠTAJ U SRBIJI

PRAVO NA STANOVANJE
JE LJUDSKO PRAVO

AMNESTY
INTERNATIONAL

Amnesti internešenel je globalni pokret koji ima više od 3 miliona pristalica, članova i aktivista u više od 150 zemalja i teritorija koji vode kampanju da se okončaju gruba kršenja ljudskih prava.

Naša je vizija da svaka osoba uživa sva prava sadržana u Opštoj deklaraciji o ljudskim pravima i drugim standardima međunarodnih ljudskih prava.

Nezavisni smo od bilo koje vlade, političke ideologije, ekonomskog interesa ili religije. Naš rad se uglavnom finansira kroz doprinose od našeg članstva i putem javnih donacija.

**AMNESTY
INTERNATIONAL**

Prvo izdanje 2011. od
Amnesty International Ltd
Peter Benenson House
1 Easton Street
London WC1X 0DW
United Kingdom

© Amnesty International 2011

Indeks: EUR 70/001/2011
Originalni jezik: engleski
Štampao: Amnesti internešenel,
Međunarodni sekretarijat, Ujedinjeno Kraljevstvo

Sva prava zadržana. Ova publikacija je zaštićena autorskim pravom, ali može da se reprodukuje bilo kojom metodom bez naknade u svrhu zagovaranja, kampanja i podučavanja, ali ne za preprodaju. Nosioci autorskog prava zahtevaju da sva takva upotreba bude registrovana kod njih radi procene uticaja. Za kopiranje u bilo kojim drugim okolnostima, ili za upotrebu u drugim publikacijama, ili za prevod ili adaptaciju, mora se dobiti prethodna pismena dozvola od izdavača, i naknada se može naplatiti. Kako bi dobili saglasnost, ili za bilo koju drugu informaciju, kontaktirajte copyright@amnesty.org

Fotografija s korica: Romska aktivistkinja za ljudska prava koja živi pod pretnjom iseljenja u Belvilu, neformalnom naselju u Beogradu, Srbija, januar, 2011. © Amnesty International

amnesty.org

SADRŽAJ

1.	Sažetak.....	3
2.	Pozadina.....	5
2.1	Romi u Srbiji.....	5
2.2	Istorijat prinudnih iseljavanja.....	5
2.3	Vladina stambena politika.....	7
2.4	Dekada inkluzije Roma, 2005.-2015.	8
3.	Neformalna naselja.....	10
3.1	Romska naselja u Srbiji.....	10
3.2	Neformalna naselja – predmet diskriminacije.....	12
3.3	Interno raseljena lica s Kosova.....	19
4.	Pravni okvir.....	23
4.1	Pravo na adekvatno stanovanje.....	23
4.2	Sigurnost zakupa.....	23
4.3	Zabrana prinudnih iseljenja.....	24
4.4	Nediskriminacija i jednakost.....	25
4.5	Domaće zakonodavstvo.....	28
5.	Prinudna iseljavanja u Beogradu.....	31
5.1	Šema prinudnih iseljavanja iz romskih naselja.....	32
5.2	Propust da se ispoštuju zakonske procedure pre iseljenja.....	34
5.3	Neuspeh da se ispoštuju zakonske mere zaštite tokom iseljavanja.....	36
5.4	Nakon iseljenja.....	36
5.5	Kršenja prava na odgovarajuće stanovanje posle iseljavanja.....	39

5.6 Teškoće u pristupu socijalnom stanovanju	41
5.7 Beskućništvo	42
6. Vraćeni u južnu Srbiju.....	43
7. Odgovornost međunarodnih finansijskih institucija.....	50
7.1 Uloga EBRD i EIB u projektima most Gazela i most Sava.....	51
7.2 Odgovornosti EBRD i EIB	54
Zaključci i preporuke	57
Krajnje beleške	61

1. SAŽETAK

„Volela bih kada bi svi Romi dobili odgovarajući smeštaj i posao, kako bi mogli da školuju svoju decu i da žive na normalan način – da žive bez straha. Za sebe lično, volela bih da imam kućicu koju bih mogla da nazovem svojom, kućicu u cveću, montažnu kućicu. Da nije suviše daleko, jer imam parcelu na Bežanijskoj Kosi (groblje) gde ću biti sahranjena jednog dana; tu su i moji roditelji sahranjeni. Imam skoro 60 godina, ali dok god sam živa propovedaću istinu i boriti se za ljudska prava”. Borka, naselje Belvil u Beogradu.¹

U ovom izveštaju Amnesti internešenel dokumentuje način na koji Grad Beograd sprovodi prinudna iseljavanja romskih zajednica koje žive u neformalnim naseljima. Izveštaj opisuje kako Vlada Republike Srbije nije uspeła da ispuni svoje obaveze o poštovanju prava na odgovarajući smeštaj tako što nije uspeła da zabrani, i da zaštiti od prinudnih iseljavanja.

Ovaj izveštaj dokumentuje neka od prinudnih iseljavanja, koja su se događala od 2009., kojima su prekršeni međunarodni standardi koje je Srbija garantovala da će podržati. Prati sudbinu onih koji su prinudno iseljeni, i kršenja drugih ljudskih prava kojima su bili izloženi. Dokumentuje neuspeh Vlade da uspostavi procedure i mere zaštite na osnovu međunarodnog prava da zaštiti prava iseljenih osoba; ona uključuju procese da se ljudima koji će možda biti iseljeni obezbedi pravi pristup svim relevantnim informacijama, da ih se konsultuje u vezi sa predloženim iseljenjima i alternativama iseljenju kao i relokacijama u slučajevima gde nema alternative iseljenju. Vlada bi takođe morala da osigura da ljudi imaju pravo žalbe protiv deložacija, i da imaju pravo na pravni lek za štetu koju su pretrpeli kao posledicu deložacije.

Istraživanje koje je uradio Amnesti internešenel pokazuje da raseljavanja koja su ponuđena zajednicama koje su prinudno iseljene često ne ispunjavaju međunarodne standarde koji se odnose na odgovarajući smeštaj, i da je to doprinelo daljnjoj diskriminaciji i segregaciji ovih zajednica. Neki izbačeni Romi su preseljeni u segregisana naselja na periferiji Beograda, gde žive u metalnim kontejnerima. Drugi su prinudno raseljeni u južnu Srbiju, čime su prekršene obaveze Vlade da poštuje prava na slobodu kretanja i boravka, i gde su im ponovo uskraćena prava na adekvatano stanovanje. Drugi, u odsustvu alternativnog smeštaja, nemaju drugu opciju već da se presele u neka druga neformalna naselja, gde ostaju pod rizikom od daljnjeg prinudnog iseljavanja.

U okviru velikih infrastrukturnih projekata koje finansiraju Evropska banka za obnovu i razvoj (EBRD) i Evropska investiciona banka (EIB) u Beogradu se sprovodi nekoliko prinudnih iseljavanja. Ove međunarodne finansijske institucije obezbeđuju značajne kredite Gradu Beogradu za izvođenje radova na i oko mosta Gazela i reke Save. EBRD i EIB imaju odgovornost da osiguraju da ne podržavaju projekte koji vode ka ili bi mogli da doprinesu kršenjima ljudskih prava. U tu svrhu one moraju da imaju politiku efikasnih mera zaštite i procese kvalitetne provere na mestu kako bi osigurale da aktivnosti koje podržavaju poštuju ljudska prava. Izveštaj istražuje ulogu ovih institucija u odnosu na njihovu podršku projektima koji imaju ili bi mogli da imaju za posledicu, prinudna iseljavanja romskih zajednica i njihovo raseljavanje na način kojim se krše njihova prava na odgovarajuće stanovanje.

Prinudna iseljavanja koja su dokumentovana u ovom izveštaju izvršena su od gradskih i opštinskih vlasti. Istraživanje Amnesti internešenela pokazuje da nedostatak zaštitnih mera protiv prinudnih iseljavanja u državnim zakonima u Srbiji ima značajne posledice za romske zajednice koje su pod visokim rizikom kršenja ovog ljudskog prava i disproportionalno su predstavljene među žrtvama prinudnih iseljavanja. Organizacija smatra da Srbija ne uspeva da garantuje pravo na odgovarajući smeštaj bez diskriminacije na osnovu etničke pripadnosti. Vlada Republike Srbije nije uspela da osigura da se opštinski akteri uzdrže od i zaštite Rome od prinudnih iseljavanja. Vlada takođe nije preduzela mjere da uspostavi odgovarajuće sisteme koji bi osigurali da ne dođe do segregacije ili diskriminacije u stanovanju.

Izveštaj pokušava da razjasni mnoga i složena pitanja koja čine podlogu a istovremeno i proizilaze iz neuspeha Vlade Republike Srbije da garantuje pravo na odgovarajući smeštaj Roma. On istražuje kršenja ljudskih prava, koja su naterala romske zajednice da žive u neformalnim naseljima, i daljnja kršenja kroz koja prolaze oni koji žive u takvim naseljima. Amnesti internešenel je saznao da se Romi koji žive u neformalnim naseljima suočavaju sa velikim poteškoćama u pristupu dokumentima, kao što su izvodi iz matične knjige rođenih i prijava boravišta. Kao posledica ovoga često im je uskraćen pristup službama koje su vitalne za ljudska prava – uključujući obrazovanje, zdravstvo, socijalnu zaštitu i zapošljavanje.

U svim romskim zajednicama koje žive u neformalnim naseljima Amnesti internešenel je pronašao da su im prepreke u dobijanju ličnih dokumenta i prijavi boravišta onemogućile pravo na lični identitet, što je za posledicu imalo uskraćivanje drugih prava kao što su obrazovanje, zdravstvo i posao.

Ovo se posebno odnosi na Rome sa Kosova, koji čine oko 17 odsto populacije u neformalnim naseljima, i na Rome koje prisilno vraćaju iz zapadne Evrope. Bez mesta za stanovanje ili dokumentacije, mnogi su se pridružili populaciji neformalnih naselja.

Amnesti internešenel primećuje da su od 2009. godine Vlada i Grad Beograd napravili pomak u usvajanju zaštite i zaštitnih mera postavljenih u međunarodnim standardima. Amnesti internešenel podstiče vlasti da osiguraju da se moguća, buduća iseljavanja sprovedu u skladu s međunarodnim standardima, i da je Romima garantovano pravo na odgovarajuće stanovanje.

Ovaj izveštaj se zasniva na istraživanju koje je Amnesti internešenel sproveo u Srbiji između 2010. i 2011. uključujući intervjue sa: Romima koji su pretrpeli štetu zbog prinudnih iseljavanja u Beogradu, uključujući one koji su prinudno vraćeni u južnu Srbiju; romske i neromske nevladine organizacije (NVO-e) u Srbiji; vladine i opštinske službenike, i međunarodne NVO-e.

Romske zajednice, podržane od lokanih ² i međunarodnih NVO-a, preduzele su akcije da ospore i spreče iseljavanja, i da zaštite svoja prava. U ovom izveštaju želimo da istaknemo te rezultate. Romi koji žive u neformalnim naseljima bili su okosnica pri formiranju preporuka Amnesti internešenela, koje odražavaju potrebe pripadnika romskih zajednica kao i međunarodne standarde ljudskih prava.

2. POZADINA

2.1 ROMI U SRBIJI

Vlada Republike Srbije nema tačnu procenu o broju Roma koji žive u Srbiji. Procene se kreću između 250,000 i 500,000, uključujući i oko 22-46,000 Roma koji su izbegli s Kosova nakon međunarodnog oružanog sukoba 1999. godine.³

Iako postoje podaci da Romi u Srbiji žive najmanje od 14. veka, Romi nisu bili zvanično priznati kao etnička manjina u Srbiji do februara 2002. godine, kada je Skupština tadašnje Savezne Republike Jugoslavije (SRJ) usvojila *Zakon o pravima i slobodama nacionalnih manjina*, kada im je zvanično priznat status nacionalnih manjina, i u teoriji su im odobrena prava koja su postavljena ovim zakonom.⁴

Međutim, u praksi su Romi suočeni sa sistematskom i široko rasprostranjenom diskriminacijom. Premda su neki Romi uspeli da izbegnu diskriminaciju i da dođu do položaja unutar Vlade, u Nacionalnom savetu romske nacionalne manjine⁵ ili u opštinskim strukturama, ili su aktivni u NVO, većina je isključena iz učešća u javnom životu. Romi se suočavaju s diskriminacijom u pristupu ljudskim pravima, uključujući pravo na obrazovanje, zdravstvo, zapošljavanje i odgovarajuće stanovanje, i oni predstavljaju jednu od najsiromašnijih grupa srpskog stanovništva.

Dok pripadnici nekih drugih etničkih grupa možda ne ostvaruju pravo na odgovarajuće stanovanje, Romi disproportionalno – stvarno gotovo ekskluzivno⁶ – čine populaciju neformalnih naselja širom Srbije. Oni uključuju Rome koji su naterani u siromaštvo i posledično tome postali su beskućnici; Romkinje koje su pobile od nasilja u porodici; Rome iz drugih delova Srbije, naročito s juga, u potrazi za poslom u većim i manjim gradovima; interno raseljena lica s Kosova; doseljenike iz bivših jugoslovenskih republika; i osobe koje su deportovane iz zemalja članica EU, u koje su se iselili tokom 80-ih godina i nakon raspada Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije (SFRJ).

2.2 ISTORIJAT PRINUDNIH ISELJAVANJA

U maju 2009., vlasti Grada Beograda usvojile su plan o raseljavanju romske zajednice koja živi u neformalnom naselju⁷ u centru Beograda, smeštenom ispod mosta Gazela, koji premoštava reku Savu. Izmenjena verzija plana odobrena je 25. avgusta 2009.⁸ a 31. avgusta 2009. gradske vlasti su srušile više od 200 kuća i prinudno iselile preko 178 romskih porodica bez zaštitnih mera koje postavlja međunarodno pravo.

Gazela je jedno od 50-100 neformalnih naselja širom Beograda, u kojima živi više od trećine beogradskih Roma koji često nemaju drugi izlaz već su prisiljeni da žive u ovim neformalnim naseljima. Prva prepreka odgovarajućem smeštaju jeste široko rasprostranjena i uporna diskriminacija s kojom su suočeni Romi, a koja ima za posledicu siromaštvo u ovoj zajednici.⁹ Romi se takođe suočavaju s diskriminacijom u pristupu dostupnom ili socijalnom stanovanju. Ekonomsko siromaštvo u drugim delovima Srbije prisiljava Rome da se sele u neformalna naselja u glavnom gradu u potrazi za zaposlenjem. Pored toga, neuspeh Srbije da da od 1999. obezbedi pomoć hiljadama Roma koji su raseljeni s Kosova posle sukoba 1999.

godine, nije ostavilo onima kojima je uskraćeno pravo na pomoć i smeštaj nijednu drugu mogućnost već da žive u neformalnim naseljima.

Prinudna iseljavanja Roma iz neformalnih naselja u Beogradu, nisu nov fenomen. Tokom protekle decenije, prinudna iseljavanja su dokumentovana od strane srpskih nevladinih organizacija (NVO), Fonda za humanitarno pravo (HLC), Evropskog centra za prava Roma (ERRC) i Amnesti internešenela.¹⁰

U novembru 2003., NVO Centar za pravo na stanovanje i iseljavanja (COHRE) saopštila je da pod pretnjom od prinudnog iseljavanja živi više od 1500 Roma u Srbiji i Crnoj Gori¹¹, i da su suočeni sa „... *nehumanom diskriminacijom i povezanim kršenjima ljudskih prava... Srbija i Crna Gora nisu uspele da obezbede odgovarajući smeštaj i da ispoštuju prava na stanovanje romske manjine u zemlji. Romske zajednice su rutinski prisiljene da žive u potpuno neodgovarajućim stambenim uslovima, uključujući divlje deponije kao ona u ulici Vuka Vrčevića u glavnom gradu, Beogradu... Tokom perioda 2002.-2003., više od 1,500 Roma bilo je suočeno s prinudnim iseljenjem u Srbiji i Crnoj Gori. Iseljenima nije ponuđen niti obezbeđen alternativni smeštaj, što predstavlja kršenje međunarodnih ljudskih prava. Da bi stvari bile još gore, iseljavanje Roma se povećalo u 2003. godini. Gotovo 20,000 romskih izbeglica s Kosova suočeno je s rutinskom diskriminacijom pri traženju smeštaja, prisiljavajući ih da se smeste [sic] u potpuno neodgovarajućim stambenim uslovima... Srbija i Crna Gora nastavlja s grubom diskriminacijom protiv Roma, od kojih mnogi žive u uslovima daleko gorim od mnogih najužasnijih slamova koji su viđeni u razvijenim zemljama.“ COHRE je dodelio Srbiji i Crnoj Gori zajedničku nagradu (uz Indoneziju i Gvatemalu) za Prekršioaca stambenih prava u 2003. godini.¹²*

Među iseljenima su bili i srpski Romi, kao što je izvestio HLC. „*Sa dolaskom toplog vremena, lokalne vlasti u Beogradu započele su isterivanje bespravno naseljenih a da im nisu obezbedile nikakav alternativni smeštaj. Uništavanjem nezakonito nastanjenih zgrada na zemljištu koje je bilo određeno za građevinske projekte ili za stanove koji su onda dodeljeni drugima, opštinske vlasti stvaraju beskućnike. Kuća koja je bila dom za dve romske porodice srušena je u četvrti Žarkovo 26. marta po nalogu opštine Čukarica. Dodeljena kao privremeni smeštaj Zoranu Memičeviću od opštine 1992., kuća se nalazila na zemljištu čiji je vlasnik bila Stankom korporacija. Nakon što su dve porodice prisiljene da napuste svoj dom, sudski izvršitelj i policija izneli su njihove stvari, ostavljajući 12 osoba, uključujući jedno odojče, sedmogodišnjeg invalida, i dvoje dece ispod pet godina, na otvorenom bez bilo kakvog krova nad glavom. Niko iz socijalne službe ili neke druge agencije nije došao da ih obiđe.“¹³*

2004. godine Amnesti internešenel je izvestio Savet Evrope: “Nekih 30,000 – 40,000 Roma samo u Beogradu nastavlja da živi u nehigijenskim naseljima ispod nivoa standarda bez odgovarajuće, ili u mnogim slučajevima, bilo kakve usluge i ovo se stanje ponavlja širom zemlje za mnoga romska naselja. Romi su takođe ugroženi zbog prinudnog iseljavanja iz njihovih sklepanih kuća: šest porodica je prinudno iseljeno u aprilu 2002. u blizini beogradske Autokomande. Daljnja prinudna iseljavanja Roma, pretežno kosovskih Roma, iz nelegalnih naselja u Beogradu desila su se u septembru, oktobru i novembru 2002. Iseljenja su izvršena s minimalnim rokom obaveštenja i nije im ponuđen alternativni smeštaj. U maju 2003., drugo neformalno naselje Roma u Beogradu uništeno je a njegovi stanovnici – preko 300 uglavnom Roma s Kosova (od kojih su većina bila deca) - prinudno su iseljeni ponovo bez ponuđene mogućnosti za alternativni smeštaj.”¹⁴

4. juna 2003., tadašnji gradonačelnik Beograda, Radmila Hrustanović, najavila je program od 12.5m evra, koji je pripremila Skupština grada Beograda, da se očiste “nehigijenska naselja”, i da se izgradi 5,000 stanova za 50,000 Roma iz 100 naselja.¹⁵ Ovaj program je još bio na snazi do sredine januara 2004., ali samo mali broj stanova je stvarno izgrađen. Planovi za izgradnju socijalnih stanova za 1,000 ljudi u 2005. godini na Novom Beogradu napušteni su nakon protesta lokalnog stanovništva.¹⁶

2.3 VLADINA STAMBENA POLITIKA

Vlada Republike Srbije usvojila je niz zakona i politika i preduzela razne mere da se poboljša pravo na stambeni smeštaj, uključujući i pravo romske zajednice.¹⁷

U Vladinom programu Strategija za smanjenje siromaštva (SSS) iz 2003. godine, utvrđeno je da je stambena politika ključna oblast u smanjenju siromaštva, s prioritetom na izgradnju, utvrđivanje vlasništva (sigurnost zakupa) i razvoj socijalne stambene politike. SSS je takođe utvrdio probleme kod izgradnje neplaniranih naselja.¹⁸ U 2007. godini, uz pomoć Saveta Evrope, Ministarstvo za zaštitu okoline i prostorno planiranje izdalo je Smernice za unapređivanje i legalizaciju neformalnih romskih naselja.¹⁹ Istovremeno Ministarstvo nadležno za stambene poslove pripremlilo je Nacrt studije stambenog sektora Srbije u kojem je neformalnim romskim naseljima dat prioritet u nacionalnoj stambenoj politici.

Vlada Republike Srbije navodi proces regularizacije zakupa i zgrada u neformalnim naseljima `legalizacijom` pa je stoga Amnesty internešenel koristio ovaj termin u ovom izveštaju kada govori o planovima vlasti, politici i inicijativi da se regulišu neformalna naselja.

Oko dve trećine romskih naselja sagrađeno je na zemljištu koje nije predviđeno za stanovanje u dokumentima za urbanističko planiranje; druga naselja su narasla neplanski, šireći se u delove koji nisu planirani za stanovanje. Kao rezultat toga, nedostaje im osnovna infrastruktura – putevi, voda iz slavina, sanitarije i struja. Na osnovu Zakona o planiranju i izgradnji iz 1992. (izmenjen 2003.), da bi započeli izgradnju ili izvršili neke druge promene, zemljište na kojem su takva naselja izgrađena mora da bude formalno odobreno ili legalizovano Urbanističkim planovima. 2008. godine, Ministarstvo za zaštitu okoline i prostorno planiranje preduzelo je mere da finansira osam opština da naprave nacrt Urbanističkih planova, s ciljem legalizacije 10 romskih naselja, a u skladu sa Smernicama iz 2007.²⁰ Najmanje još tri druge opštine su navodno uključene u proces rada na promeni nacrta Urbanističkih planova. Međutim, prema Organizaciji za evropsku bezbednost i saradnju (OEBS), napredak je spor, sa samo dve opštine koje su dovršile svoje planove do 2010; još nijedno naselje nije legalizovano po ovom planu, iako je izvršena legalizacija na drugim mestima u Srbiji, uključujući Beograd.²¹

Nove mere da se obezbedi socijalno stanovanje su uvedene 2009., sa usvajanjem Zakona o socijalnom stanovanju. On definiše socijalno stanovanje kao "odgovarajući životni standard koji je obezbeđen uz pomoć države (...) za domaćinstva koja ne mogu da nabave stanove pod tržišnim uslovima zbog socijalnih, ekonomskih i drugih razloga." Član 10 propisuje stambene potrebe za "osobe koje su beskućnici ili osobe bez odgovarajućeg smeštaja. Kriterijum za procenu određivanja liste prioriteta su: stambeno stanje, visina primanja, zdravstveno stanje, invaliditet, broj članova po domaćinstvu i imovine, i dodatni kriterijum koji uključuje pripadnost ugroženoj grupi."²²

Nedavno, 2010. godine, u Vladinom prvom nacrtu o Socijalnoj uključenosti navodi se "premeštanje stanovništva u velikim gradovima, [...]praćeno prinudnim iseljavanjima u nekim slučajevima" kao poseban izazov, ali je zabeležen rekordan broj "raznih, nekoordinisanih stambenih programa koji su usredsređeni na ugrožene grupe." Izveštaj ukazuje na potrebu da se "obezbede fondovi da se pokrene niz programa kako bi se rešili stambeni problemi Roma, uključujući mere da se reši status imovine i planiranja naselja i kuća, unapređenje infrastrukture naselja, i kroz dodelu građevinskog materijala i bolju uključenost Roma u socijalne stambene programme."²³

2.4 DEKADA INKLUZIJE ROMA, 2005.-2015. ²⁴

1. jula 2008., kada je Vlada Republike Srbije preuzela predsedavanje Dekadom inkluzije Roma, Ministarstvo za ljudska i manjinska prava (MLJMP) odredilo je stanovanje kao jedno od četiri prioriteta Vlade. Preuzete su obaveze da se reši legalizacija i unapređivanje romskih naselja, da se relociraju slamovi i da se obezbedi jeftino stanovanje. ²⁵ U novembru 2008., na konferenciji o "Unapređivanju i legalizaciji romskih naselja" bilo je nekoliko primera stambenih projekata u toku u opštinama širom Srbije. ²⁶ Ove ambicije odražavaju one koje su postavljene u Nacionalnoj strategiji za Rome 2005., koje u Dekadi Roma u okviru Akcionog plana o stanovanju zahtevaju unapređivanje i legalizaciju postojećih naselja i neformalnih naselja. Tamo gde ovo nije bilo moguće, predloženo je da se „rasele“ Romi koji žive u slamovima (neformalnim naseljima), da se izgrade „nova naselja na odgovarajućim lokacijama“; i da se rasele „zainteresovani Romi [...] u sela sa smanjenim brojem stanovnika u Srbiji“. ²⁷

U aprilu 2009., Vlada je usvojila novu Nacionalnu strategiju za unapređivanje položaja Roma (Nacionalna strategija za Rome). Nacionalni akcioni plan za njegovu implementaciju odobren je u julu 2009., u saradnji sa Svetom za unapređivanje položaja romske populacije i implementaciju Dekade inkluzije Roma, kojoj su zajednički predsedavali zamenik premijera za integracije EU i nacionalni koordinator Dekade inkluzije Roma. Poslednji – Kancelarija za unapređivanje statusa Roma (prethodno Kancelarija za romsku nacionalnu strategiju) postala je deo MLJMP, u oktobru 2009. ²⁸ Kao i druge strategije Dekade, srpska strategija je uključivala četiri prioriteta Dekade: obrazovanje, zapošljavanje, zdravstvo i stanovanje, ali takođe je uključivala delove o statusu žena, inormisanosti, kulturi, učešću u javnom životu i diskriminaciji, kao i specifične delove o dokumentaciji, socijalnoj zaštiti, interno raseljenim licima i osobama vraćenim po sprazumima o readmisiji.

Preporuke politike Nacionalne strategije za Rome o stanovanju uključuju:

„Glavni cilj integracije romskih naselja predstavlja obezbeđivanje osnovnih pogodnosti i jednakog pristupa osnovnim socijalnim uslugama, službama i infrastrukturi. To treba da doprinese smanjenju i postepenom eliminisanju društvene segregacije.

Takva politika treba da stvori prostor za postepenu integraciju Roma u njihovo okruženje. **Mora se naglasiti da treba isključiti svaku mogućnost rešenja koja podrazumevaju prinudu.**

Glavni cilj poboljšanja stambenih prilika treba da bude **obezbeđivanje legalnog korišćenja stana i poseda** u svim aspektima, omogućavanje zdravog života porodice i pojedinca, olakšanje života žene i deteta, obezbeđivanje adekvatnih uslova za način života koji je prihvatljiv Romima, kao i negovanje kulture stanovanja kakva je prihvaćena u celini društva.

Ovi ciljevi se, između ostalog, mogu postići i unapređenjem postojećeg broja stambenih jedinica i izgradnjom novih; unapređenjem i izgradnjom infrastrukture; pružanjem podrške kroz obrazovanje; povećanjem zaposlenosti i radnog angažovanja; pružanjem zdravstvene i socijalne pomoći; zajedničkim planiranjem i sprovođenjem aktivnosti orijentisanih na postepeni razvoj celokupnog okruženja i efikasnom saradnjom između Roma i opšte populacije i promenom stereotipnog ponašanja i jednih i drugih.“ ²⁹

Nacionalna strategija za Rome takođe uključuje specifične preporuke za akciju koja se odnosi na sprečavanje prinudnih iseljavanja:

„Preporuke u vezi s iseljavanjima“³⁰

Država treba da preispita relevantne zakone kako bi se oni usaglasili sa međunarodnim standardima i kako bi se obezbedilo da se njima garantuje: usklađena zakonska procedura sa međunarodnim standardima; princip

nediskriminacije i odgovarajući alternativni smeštaj.

Veliki broj Roma živi u bespravno podignutim naseljima, od kojih neka postoje decenijama. U nekima od ovih naselja stanovnicima se preči izbacivanjem, a neka su porušena na osnovu odluke lokalnih vlasti i novih korisnika zemljišta, pri čemu njihovim stanovnicima nije obebeđen alternativni smeštaj. Da bi se izbegle teške situacije, na lokalnom nivou treba preduzeti određene korake:

- nadležni organi jedinice lokalne samouprave treba blagovremeno preventivno da deluju u slučajevima bespravno zaposedanja prostora (zemljišta i objekata) kako bi se predupredilo kasnije „prinudno iseljavanje”. Ovo je posebno važno ako se uoči da bi bespravno zaposedanje moglo da ima masovni karakter;
- organi vlasti treba stalno da kontrolišu okolnosti pod kojima je moguće izvršiti deložaciju, pronalaze alternative i pružaju posebnu zaštitu socijalno ugroženim grupama, a naročito Romima, koji su najugroženiji ovakvom praksom;
- ako postoji mogućnost kolektivne deložacije, država, odnosno opština ili grad treba da obezbede odgovarajući alternativni smeštaj pre nego što se izvrši deložacija. U tom slučaju može se pozvati na *Zakon o eksproprijaciji* koji dozvoljava eksproprijaciju zemlje u svrhu rešavanja problema socijalno ugroženih lica;
- u slučajevima kada preseljenje najugroženijih grupa na drugu lokaciju predstavlja rešenje za deložaciju, pored stambenih programa treba predvideti i socijalne programe i aktivnosti;
- siromašnim i socijalno ugroženim Romima kojima preči prinudno iseljavanje ili koji su žrtve nasilnog izbacivanja treba obezbediti besplatnu pravnu pomoć. Tamo gde država nije organizovala pravnu pomoć, treba podsticati udruženja građana da pružaju takvu vrstu pomoći;
- Romima treba pružati tačna obaveštenja o njihovim pravima i dužnostima u vezi sa stanovanjem. To treba da čine naročito opštinski organi i službe nadležni za stanovanje i treba podsticati i podržavati udruženja koja pomažu ugroženim grupama, posebno Romima, u procesnim stvarima i programima koji se tiču stambenih pitanja”.

Unutar Strategije posebne mere uključuju „sveobuhvatnu i održivu rekonstrukciju i unapređivanje uslova života u romskim naseljima” i „rešavanje hitnih problema u slamovima i evakuaciju slamova”. Strategijom je predviđena evakuacija od oko 30 naselja i izgradnja stanova za oko 3.600 porodica, i ponovo je izašla s predlogom „rešavanja stambenih problema Roma njihovim smeštanjem u napuštena sela u Srbiji”.³¹ Krjem 2010., Kabinet zamenika predsednika vlade izvestio je o napretku u legalizaciji naselja (u odnosu na usvajanje urbanističkih planova), pravljenje „Vodiča za legalizaciju neformalnih naselja” (koji je podržao OCSE) i 6 miliona dinara (60.000 EUR) je obezbeđeno za rekonstrukciju i drugi materijal za 53 porodice koje su vraćene u južnu Srbiju iz naselja Gazela.³²

Javno su postavljena ozbiljna pitanja o privrženosti i kapacitetu Vlade da primeni Nacionalnu strategiju za Rome, naročito nakon ostavke u januaru 2011. Petra Antića, pomoćnika ministra za ljudska i manjinska prava. Član ministarstva, Rom, odgovoran za implemetaciju Strategije, Petar Antić rekao je medijima da ministarstvo „nema strategijski plan i da se sve aktivnosti sprovode bez dugoročne vizije.”³³

Amnesti internešenel smatra da postoji ogroman jaz između ovih strategija – uključujući Nacionalnu strategiju za Rome – koja prepoznaje da prinudna iseljavanja nisu kompatibilna s međunarodnim standardima – i stvarnom situacijom stambenih prava za Rome.³⁴ Od 2005. Vlada je načinila mali napredak u implementiranju ovih mera, i shodno tome nije uspela da garantuje pravo na odgovarajuće stanovanje za Rome. Grad Beograd je takođe preduzeo veoma mali broj mera da unapredi romska naselja, već je suprotno tome kršio pravo na odgovarajuće stanovanje u programu za prinudna iseljavanja.

3. NEFORMALNA NASELJA

*„Gradske vlasti nemaju poštovanja za dostojanstvo i ljudska prava Roma. U ovom društvu nas predugo diskriminišu. Vlasti se ponašaju kao da smo mi krivi što živimo u ovim naseljima, da je to naš izbor. Kakav izbor imamo? Ako si Rom, nemaš mnogo izbora.“ Borka, naselje Belvil, Beograd*³⁵

U Nacionalnoj strategiji za unapređivanje položaja Roma u Srbiji kaže se da „u slučajevima gde legalizacija stambenih objekata u postojećim naseljima nije moguća, nadležni organi, kroz dijalog svih aktera, treba da pronađu rešenja za preseljenje i raseljavanje koja bi bila prihvatljiva za sve strane (uz uključivanje stanovnika ovih naselja u programe društvene podrške i zaštite na koje imaju pravo kao građani). U tom smislu, neophodno je unaprediti i zakonski ojačati mehanizme za [...] sprovođenje odgovarajućih planskih dokumenata.

■ U naseljima za koja se utvrdi da ne mogu biti legalizovana i unapređena treba, u periodu do njihovog raseljavanja ili preseljenja, poboljšati osnovne životne uslove (voda, struja, prilazni putevi itd.).“³⁶

3.1 ROMSKA NASELJA U SRBIJI

Prema Vladi Republike Srbije, „[u] Srbiji postoji oko 600 romskih naselja i/ili preko 100 samo u Beogradu. To su uglavnom nelegalna i nehigijenska naselja i/ili bez zakonskog osnova i u vrlo lošim uslovima“.³⁷ Prema potpredsedniku Vlade, ministru Božidaru Đeliću, 2008. godine od 539 romskih naselja 72 odsto su bila „delimično legalizovana ili nelegalna“, od kojih on 43 odsto smatra slamovima. Đelić je izjavio da oko 60 odsto Roma živi u nezdravim i nebezbednim sredinama, 30 odsto nema pristupa javnom vodovodu, a 70 odsto je bez pristupa sanitarnom sistemu.³⁸

Ovi statistički podaci zaslužuju dalje razmatranje jer često citirana brojka od 593 naselja predstavlja broj romskih naselja u Srbiji identifikovanih u istraživanju Centra za istraživanje etniciteta, objavljenom 2002. godine.³⁹ U ovom, dosad najsveobuhvatnijem istraživanju evidentirana su romska naselja u kojima živi više od 15 porodica ili stotinu Roma. Prema ovom istraživanju, 28 odsto ovih naselja u Srbiji nastalo je planski, 34,6 odsto podignuto je bespravno (izvan područja određenih za naselja po urbanističkim planovima), a 35,4 odsto je opisano kao „delimično legalizovano“, tj. bespravno se proširilo oko planski podignutog jezgra naselja. Samo 6,3 odsto naselja čine, kako istraživanje kaže, „barake i kolibe“.

Istraživanje je 43,5 odsto naselja identifikovalo kao „nehigijenska naselja“ ili slamove, za koje se kaže da su „naselja u kojima su socijalno i stanje životne sredine do te mere loši da negativno utiču na zdravlje, socijalno i psihičko stanje žitelja. Kuće su male, izgrađene od otpada i već korišćenog materijala, a često i improvizovane od lima, najlona ili kartona. Ponekad se slamovi formiraju i oko napuštenih radničkih baraka, vagona ili u zemunicama i najčešće prerastaju u stalna naselja koja trajno ostaju bez komunalne infrastrukture: vode, kanalizacije, uličnog osvetljenja [,,] a u nekim slučajevima, zatrpani su smećem koje komunalne službe ne odnose“.⁴⁰ Definicija „slama“ u ovom istraživanju iz 2002. razlikuje se od kriterijuma UN Habitata, po kojima bi se većina neformalnih naselja u Beogradu, uključujući svako naselje čiji stanovnici nemaju sigurnost zakupa, smatrala „slamovima“.

Međunarodnu definiciju „slama“ dao je Program za ljudska naselja Ujedinjenih nacija (UN Habitat), za potrebe praćenja napretka Milenijumskih razvojnih ciljeva u unapređenju slama 100 miliona njihovih žitelja do 2020. godine. Prema UN Habitatu, „slam“ je domaćinstvo koje nema jedan od sledećih pet elemenata:

- *Pristup boljoj vodi (pristup dovoljnoj količini vode za porodičnu upotrebu, po pristupačnoj ceni, dostupnoj članovima domaćinstva bez preteranog napora);*
- *Pristup boljem sanitarnom sistemu (pristup sistemu odvoda fekalija, bilo u vidu privatnog toaleta ili javnog toaleta koji se deli s umerenim brojem ljudi);*
- *Sigurnost zakupa (dokumentacija kojom se dokazuje status zakupca bilo de facto bilo kao zaštita od prinudnog iseljenja);*
- *Trajnost stambenog objekta (trajan i prikladan građevinski objekat na bezbednoj lokaciji);*
- *Dovoljno životnog prostora (istu sobu ne deli više od dva lica).⁴¹*

Najgušća koncentracija ovakvih naselja je u Beogradu, u severozapadnom delu centralne Srbije, u Vojvodini i pojedinim okruzima južne Srbije. Od 285 legalnih i neformalnih naselja, 102 se nalaze u Beogradu, a 30 u prigradskim opštinama.⁴²

Popis neformalnih naselja u Beogradu predložilo je Ministarstvo za ljudska i manjinska prava u decembru 2010. godine. Cilj ovog projekta, koji treba da se sprovede 2011. godine, jeste da sva naselja dobiju legalne adrese, da se istraže socijalne, obrazovne i zdravstvene potrebe romske populacije i da se utvrdi da li se naselja mogu legalizovati ili raseliti.⁴³ Amnesty internešenel pozdravlja ovu inicijativu i svesrdno preporučuje primenu kriterijuma UN Habitata pri identifikovanju naselja za koja su potrebne najhitnije mere za obezbeđenje zadovoljavajućih stambenih rešenja.

Neformalna naselja mogu činiti čvrste kuće od cigala, ali izgrađene na zemljištu koje nije predviđeno za gradnju. Druga neformalna naselja, kao ono u Tošinom bunaru na Novom Beogradu, obuhvataju napuštene objekte koje su obično izgradila nekadašnja državna preduzeća, koja su zatim napuštena pa useljena bez odgovarajuće sigurnosti zakupa. Najstrašniji uslovi za život su u neformalnim naseljima koja čine „barake“ (daščare ili šupe) izgrađene na nekoj ledini u državnom vlasništvu, neiskorišćenom industrijskom zemljištu ili blizu deponija. U ovim naseljima domovi su uglavnom izgrađeni od recikliranih cigala i drugog građevinskog materijala, drveta, plastike ili kartona, ali među njima se mogu naći i jake, od cigala izgrađene kuće. Kuće, koje Romi zovu „barake“, uglavnom su izgradili ljudi koji u njima žive, ali mogu se kao montažne kupiti od drugih Roma za 50-200 evra. Većina ih ima bar dve sobe, s dodatnim predsobljem za prljave cipele i posude za vodu.

„Uz zapošljavanje [...] stanovanje je za Rome najveći problem. Istraživanje je pokazalo da bi se oni odrekli tradicionalnog načina života u mahalama ako bi im bili ponudeni bolji uslovi za život u drugim sredinama. Takođe ohrabruje spremnost većeg dela većinske populacije da prihvati i podrži odgovarajući institucionalni program za unapređenje položaja Roma, što podrazumeva sanaciju i raseljavanje njihovih naselja. Ako se bude razvijao jedan takav program, onda bi svakako trebalo voditi računa o tome da u ovim naseljima žive ljudi čije osnovne potrebe nisu bitno različite u odnosu na potrebe prosečne srpske porodice. Najveća razlika među njima je u problemima s kojima se suočavaju i mogućnostima da ih reše. U tom smislu, pomoć i podrška koju bi država pružila Romima nije

ništa drugo do njena dužnost da reaguje na trajno loše uslove jedne brojne etničke zajednice radi obezbeđivanja ravnopravnog položaja njenih članova u društvu... [P]roblem stanovanja ne može se rešiti uređenjem romskih naselja, njihovim raseljavanjem ili fizičkim zatiranjem, već institucionalnom, dobro isplaniranom, sveobuhvatnom i dobro koordinisanom programskom akcijom koja podrazumeva primenu mera ekonomske, socijalne, obrazovne, urbanističke i drugih politika.⁴⁴

3.2 NEFORMALNA NASELJA – PREDMET DISKRIMINACIJE

„Rođena sam u Beogradu, ali... živela sam u Nišu 30 godina dok se nisam posvađala s mužem i vratila se u Beograd da živim s majkom. Ali, ona je imala 78 godina i nije mogla da izađe na kraj sa svima nama, pa smo iznajmili stan. Zarađivala sam nešto tako što sam prodavala stvari na pijacama, ali to nije bilo dovoljno da platim struju pa smo dobili kaznu što nismo plaćali struju. [Kad mi je majka umrla] morala sam da prodam svoj deo majčinog stana da platim kaznu za struju i onda smo došli u Belvil, pre tri godine... Morala sam da platim 200 evra za kuću... Čerka mi je rekla da dođem ovamo, a zet je rekao da je ovde dobro jer možeš da prodaješ svašta, ali ilegalni Buvljak je zatvoren i sada nemam ni za hranu.“
Smiljana, naselje Belvil, Beograd.⁴⁵

Dok su skoro svi Romi u Srbiji iskusili diskriminaciju, oni koji žive u neformalnim naseljima diskriminisani su još više, što umnogome prevazilazi kršenje njihovog prava na zadovoljavajuće uslove stanovanja. Ovo proističe iz uskraćivanja njihovog prava na stanovanje i negativnog efekta koje to može imati na njihova druga prava, uključujući pravo na zdravlje, obrazovanje i rad.⁴⁶

Mnogi Romi koji sada žive u neformalnim naseljima nekada su ili bili vlasnici svojih domova ili su ih iznajmljivali, ali su oterani u neformalna naselja pre svega zbog diskriminacije. Mnogi Romi koje je intervjuisao Amnesty internešenel nisu mogli da plaćaju stanarinu tamo gde su živeli i bili su prinuđeni da se presele u naselje iz raznih razloga, uključujući i zbog diskriminacije pri zapošljavanju i pristupu smeštaju, kao i zbog nedostatka jeftinog smeštaja ili smeštaja po povoljnoj ceni. Drugi su bili prinuđeni da napuste svoje domove tokom i posle rata na Kosovu, ali nisu dobili nikakvu pomoć od vlasti. Ima i onih koji ne mogu da se zaposle u drugim delovima Srbije pa su došli u Beograd da rade. Neki su se našli u ovim naseljima jer su ih silom vratili iz država članica EU.

Razgovori s Romima koji žive u naseljima ilustruju neka kršenja ljudskih prava zbog kojih su primorani da tu žive, ali i kršenja ljudskih prava baš zato što žive u neformalnim naseljima.

ŽIVOT BEZ DOKUMENATA

Pravo čoveka da pred zakonom bude priznat kao ličnost utvrđeno je međunarodnim standardima, uključujući član 16. Međunarodnog pakta o civilnim i političkim pravima (ICCPR). Ovo pravo priznaje Komitet UN za ljudska prava⁴⁷ i pominje ga u svom razmatranju sprovođenja Konvencije po državama.⁴⁸ Pravo je ugrađeno u član 37. Ustava Republike Srbije, koji u članu 38. takođe garantuje državljanstvo svima koji su rođeni u Srbiji. Međutim, mnogi žitelji neformalnih naselja nemaju dokumenta, zbog toga su „pravno nevidljivi“, a to dovodi do daljeg kršenja ljudskih prava.

To što Romi nisu prijavljeni i prepreke s kojima se mogu suočiti da bi dobili lična dokumenta i dokumenta o prebivalištu Amnesty internešenel vidi kao odbijanje, ili moguće odbijanje, njihovog prava na pravni identitet. Ovo nepriznavanje pred zakonom, koje u Srbiji zovu

„pravna nevidljivost“ i koje za rezultat ima nemogućnost uživanja drugih prava, osuđuju razne NVO i međunarodna tela u Srbiji, uključujući i Savet Evrope i Evropsku komisiju.⁴⁹

U martu 2011, u svom razmatranju izveštaja Republike Srbije kao države ugovornice Međunarodnog pakta o civilnim i političkim pravima, Komitet UN za eliminisanje rasne diskriminacije izrazio je zabrinutost „da se članovi romske manjine suočavaju s teškoćama i diskriminacijom jer nemaju ličnu kartu i izvod iz matične knjige, zbog čega rizikuju status lica bez državljanstva i zbog čega ne mogu da ostvaruju ni svoja druga prava“ i pozvao Srbiju „da sprovede neophodne mere, uključujući usvajanje izmena i dopuna zakona, kako bi obezbedila da ljudi koji nemaju potrebna lična dokumenta mogu da se upišu u matične knjige i dobiju dokumenta neophodna za ostvarivanje svojih prava. [...] i da sprovede kampanje i podigne svest o važnosti upisa Roma, Aškalija i Egipćana u matične knjige“.⁵⁰

Da bi lice bilo priznato kao državljanin Republike Srbije potreban mu je niz dokumenata, uključujući i izvod iz matične knjige rođenih i, po potrebi, izvod iz matične knjige venčanih i izvod iz matične knjige umrlih za članove porodice, na osnovu kojih se izdaju sva ostala dokumenta, te lična karta (kojom se dokazuje identitet) i dokument kojim se dokazuje prebivalište (vidi dole).

Pravo na dokazivanje pravnog identiteta nije besplatno: lična karta košta 270 dinara (2,70 evra); prijava prebivališta košta 200 dinara, a dokaz o prebivalištu 400 dinara.⁵¹ U članu 19. Zakona o republičkim administrativnim taksama postoji odredba kojom se propisuje 70 odsto popusta za IRL za nova dokumenta, ali drugi plaćaju naknadu od nekoliko stotina dinara za izdavanje svakog dokumenta. Da biste se upisali u matičnu knjigu morate da pripremite do 17 dokumenata, koji u nekim slučajevima moraju da se obnavljaju svakih šest meseci.⁵² Bez finansijske pomoći mnogi Romi ne mogu da priušte da se registruju. Kao što je rekao jedan Rom iz naselja Belvil Amnesti internešenelu, „*Mogu ili da se upišem ili da hranim dete*“.⁵³ Dečji dodatak u Srbiji trenutno iznosi 1. 897 dinara (18 evra) mesečno po detetu.

Z. kaže Amnesti internešenelu: „*Kada se prijavljujemo za socijalnu pomoć [oko 2.000 dinara mesečno], moramo ponovo da se prijavljujemo za sve – uključujući i za dokumenta – pa nismo ništa dobijali šest-sedam meseci.*“ Druga žena objašnjava: „*Prijavila sam se za dokumenta i ništa nisam dobila do februara. Trebalo im je šest meseci jer nisam obnovila ličnu kartu. Neka dokumenta sam izgubila, onda je rok prošao i sad moram ponovo da podnesem zahtev od 1. februara. Treba mi izvod iz matične knjige rođenih, lična karta, podaci o приходima, podaci o stambenoj situaciji, kartica za socijalno i još ceo spisak. Fotokopiranje je skupo. Morala bih da se vratim [u opštinu porekla] i put bi me koštao najmanje 5.000 dinara (€50) čak i da ne moram da plaćam dokumenta.*“⁵⁴

Praxis, NVO iz Srbije s dugogodišnjim iskustvom u pomaganju Romima pri upisu u matične knjige, u januaru 2011. predložio je da se u Zakon o pravnom subjektivitetu uključi pojednostavljeni postupak za naknadni upis.⁵⁵ Praxis se takođe zalaže za usvajanje modela zakona o postupku priznavanja pravnog subjektiviteta pred zakonom (Zakon o pravnom subjektivitetu) koji bi omogućio upis onih koji žive u neformalnim naseljima i poziva Ministarstvo unutrašnjih poslova da uključi upis ovih ljudi u Zakon o matičnim knjigama.⁵⁶

Ako se dete ne upiše u matičnu knjigu odmah po rođenju, zakon dozvoljava „naknadni upis“ rođenja. Mada se većina Romkinja porađa u bolnicama, rođenje ne mora da bude upisano ako roditelji nemaju lična dokumenta ili prijavljeno prebivalište, ili ako ne mogu da priušte troškove upisa. U tim slučajevima dete se može upisati pod imenom babe ili dede ili drugih članova porodice koji imaju dokumenta.⁵⁷

Pored ovih prepreka upisu u matičnu knjigu rođenih, Romi mogu da se suoče s diskriminacijom kada se prijavljuju za naknadni upis (upis rođenja po isteku zakonom propisanog perioda). Praxis je 2010. godine podneo tužbu u ime troje Roma iz Novog Sada kojima je odbijen naknadni upis dece 2008. godine. Praxis nije našao nikakve razloge za odbijanje osim što se radilo o romskim porodicama.⁵⁸

Član 7. Konvencije o pravima deteta propisuje da deca moraju da se upišu u matičnu knjigu rođenih odmah po rođenju. Analizirajući izveštaj Republike Srbije, Komitet UN za prava deteta kaže: „Komitet primećuje da je država ugovornica postigla skoro univerzalni upis rođenih u većem delu zemlje, ali postoji zabrinutost zbog jaza i dispariteta među seoskim stanovništvom, posebno među Romima i interno raseljenim licima. Komitet smatra da je postupak upisa rođenih previše složen i da se deca povremeno ne upisuju jer njihovi roditelji nemaju lična dokumenta. Komitet izražava zabrinutost da ovo može dovesti romsku i interno raseljenu decu u ugrožen položaj budući da građanima koji nemaju dokumenta zbog toga bivaju uskraćene osnovne usluge.

U svetlu člana 7. Konvencije, Komitet poziva državu ugovornicu da nastavi da jača, i to kao prioritet, napore da uspostavi sistem koji bi obezbedio upis sve novorođene dece na svojoj teritoriji bez obzira na nacionalnost i status roditelja. Komitet dalje preporučuje da država ugovornica preduzme konkretne korake da otkloni postojeći jaz i prepreke univerzalnom upisu građana i da obezbedi upis romske i interno raseljene dece kako bi omogućila ovim grupama da uživaju sva prava koja im priznaje Konvencija.⁶⁹

Situacija sa interno raseljenim Romima s Kosova je još složenija jer su matične kancelarije na Kosovu, gde su IRL prvobitno prijavljivala svoj identitet i prebivalište, prebačene u matične kancelarije u Srbiji kada su se srpske snage i državni službenici povukli s Kosova 1999. godine. Oni koji su upisani u ove matične knjige moraju da putuju u te kancelarije da potvrde upis, a u nekim slučajevima čak moraju da idu na Kosovo po određena dokumenta.

Agencija UN za izbeglice [UNHCR] procenjuje da 14 odsto kosovskih Roma – pretežno onih koji žive u neformalnim naseljima, posebno u Beogradu i Vojvodini – nema dokumenta. U 2010. godini, od 2.000 domaćinstava u neformalnim naseljima, 1.000 odraslih i 2.400 dece nije bilo prijavljeno, a većina njih su interno raseljena lica.⁶⁰

Predstavnik UN za ljudska prava interno raseljenih lica je 2009. godine istakao svoju zabrinutost da „mnoga IRL romskog porekla takođe nemaju dokumenta za ličnu identifikaciju, uključujući izvod iz matične knjige, jer su ih izgubili dok su bežali ili ih nikada nisu ni imali. Zbog toga su 'pravno nevidljivi', što ih sprečava u ostvarivanju mnogih prava. Prema Vodećim principima [internog raseljavanja], organi vlasti imaju obavezu koja proističe iz ljudskog prava na priznavanje pravnog subjektiviteta da izdaju IRL sva dokumenta neophodna za uživanje i ostvarivanje njihovih zakonskih prava, poput pasoša, lične karte, izvoda iz matične knjige rođenih i izvoda iz matične knjige venčanih“. Specijalni predstavnik je pozvao vlasti da usvoje Nacrt zakona o priznavanju pravnog subjektiviteta, rekavši da bi „to bio veliki korak ka integraciji u društvo građana romskog, aškali i egipatskog porekla koji se nalaze na njegovim marginama“. Specijalni predstavnik UN takođe je izrazio zabrinutost jer interno raseljeni Romi koji žive u neformalnim naseljima ne mogu da prijave prebivalište: „To znači da oni ne mogu da se prijave za socijalnu pomoć ili učestvuju u programima Nacionalne službe za zapošljavanje.⁶¹

Svi interno raseljeni Romi sa kojima je razgovarao Amnesty internešenel imaju samo karticu IRL, koja im ne obezbeđuje pristup osnovnim uslugama. Jedan interno raseljeni Rom koji živi u naselju Belvil rekao je Amnesty internešenelu: „Moj sin je ovde došao kao dete i nema ličnu

kartu. [Za lekarsku pomoć] možemo samo otići u Hitnu pomoć jer smo još uvek prijavljeni na Kosovu“.⁶²

PRAVO NA PREBIVALIŠTE

Prema članu 1. Zakona o prebivalištu i boravištu građana, „građani su dužni da prijave prebivalište i boravište“. Ovo se podjednako odnosi na privremeno i na trajno boravište (na primer, selidba u drugi grad ili boravak u hotelu). Ovaj zakon, uključujući član 5, propisuje da dokumenta koja se moraju staviti na uvid opštinskom organu unutrašnjih poslova obuhvataju dokaz o identitetu i o adresi (na primer, vlasnički list ili ugovor o podstanarskom odnosu).⁶³ Budući da zakon ne priznaje neformalna naselja, Romi koji u njima žive nemaju zakonske adrese i stoga ne mogu da prijave prebivalište. Tako Romi koji žive u Beogradu nemaju prebivalište u gradskim opštinama osim ako ne koriste pro forma adrese, na kojima zapravo ne žive. Bez prebivališta oni ne mogu da dobiju dokumenta koja bi im omogućila pristup opštinskim službama, a tu spadaju i oni koji imaju prijavljeno prebivalište na drugoj opštini.

Prijavlivanje je ključ pristupa ovim pravima. Kao što se vidi iz daljeg teksta, Romima bez prebivališta može biti uskraćen pristup drugim ljudskim pravima, uključujući socijalnu pomoć, zaposlenje i, sve donedavno, zdravstenu knjižicu. Takođe im ponekad može biti uskraćen pristup obrazovanju.⁶⁴ Oni koji imaju prijavljeno prebivalište u drugim opštinama moraju da putuju nazad da bi ostvarili pristup javnim službama. Na primer, Amnesty internešenel je razgovarao sa ženom koja se preselila u naselje Belvil pošto joj je kuća u drugoj opštini stradala u požaru, ali mora da putuje nazad da bi otišla kod lekara.

Mnogi Romi zaobilaze problem tako što se prijavljuju na legalnoj adresi rođaka ili plaćaju za korišćenje adrese. Drugi ponekad dobiju adresu od saosećajnih policijskih ili opštinskih službenika, ili moraju da se služe tuđim identitom i prebivalištem da bi imali pristup javnim službama.

PRISTUP OBRAZOVANJU

Dok se samo 66 odsto romske dece u Srbiji upiše u osnovnu školu, izveštaji kažu da to važi za samo 10,2 odsto dece iz romskih naselja.⁶⁵ Zakon o osnovama sistema obrazovanja (član 90, st. 3) zahteva od roditelja da pri upisu dece u školu podnesu izvod iz matične knjige rođenih, dokaz o prebivalištu i potvrdu o lekarskom pregledu iz doma zdravlja.⁶⁶ Bez ovih dokumenata, oko 20 odsto romske dece, pretežno one koja žive u neformalnim naseljima i IRL, ne upisuju se u školu uprkos preporukama Ministarstva prosvete iz marta 2007. da škole upisuju decu bez kompletne dokumentacije. Pa ipak, upis se vrši uz diskreciju školske uprave, a škole nisu u obavezi da komuniciraju s roditeljima neupisane dece, da ih pozivaju da upišu decu u školu, niti da prate šta se dešava s decom koja se ne upišu.⁶⁷

Studija dece iz naselja Deponija u Beogradu otkrila je da samo 10 odsto od 193 dece osnovnoškolskog uzrasta pohađa najbližu osnovnu školu, deset minuta udaljenu od naselja, gde se suočavaju s „odbacivanjem i etničkim pritiscima“ dece, diskriminacijom od strane nastavnika i protestima roditelja neromske dece. Kada je dvadesetoro romske dece uzrasta 9-13 godina bilo izbačeno iz škole, poslani su u školu za obrazovanje odraslih gde je nastava trajala 90 minuta dnevno.⁶⁸ Mada član 90. Zakona o osnovnim školama propisuje da dete treba da bude starije od 15 godina da bi pohađalo školu za odrasle, opštinski prosvetni organ na sličan način „kanališe“ decu uzrasta od devet do 17 godina iz nekoliko naselja u opštini Zemun i iz Orlovskog kontejnerskog naselja u školu za odrasle, očigledno kršeći zakon.⁶⁹

Deca koja su se vratila iz država članica EU u skladu sa sporazumima o readmisiji suočavaju se sa sličnim problemima pri upisu u škole. Osim dokumenata kojima treba da dokažu rođenje, prebivalište i zdravstveno stanje, vlasti traže rešenje o priznavanju obrazovanja stečenog u inostranstvu pre nego što dete može da se upiše.⁷⁰ Roditelji treba da podnesu zahtev za upis, originalna svedočanstva za predmete pohađane u inostranstvu, dve kopije prevoda kojim se potvrđuju detetove zaključne ocene sa pečatom sudskog tumača, potvrdu o pohađanju dodatnih časova na srpskom jeziku i dokaz o plaćenim administrativnim taksama.

Prema članu 13(2)(a) Međunarodne konvencije o socijalnim, ekonomskim i kulturnim pravima (ICESCR) „osnovno obrazovanje mora biti obavezno i besplatno za sve“.⁷¹

PRISTUP ZDRAVSTVENOJ ZAŠTITI

Do 2010. godine Romima bez prijavljene adrese uskraćivan je pristup zdravstvenoj zaštiti jer nisu imali prebivalište. Amnesty internešenel stoga pozdravlja donošenje izmena i dopuna Pravilnika o načinu i postupku ostvarivanja prava iz obaveznog zdravstvenog osiguranja, koji je Republički zavod za zdravstveno osiguranje usvojio 9. jula 2010. Član 7 stav 11 Pravilnika sada omogućava Romima dobijanje zdravstvene knjižice ako nemaju prijavljeno privremeno prebivalište.⁷²

U jednom istraživanju romske dece sprovedenom 2005. godine smrtnost romske dece iz neformalnih naselja, mlađe od pet godina, bila je trostruko viša od proseka za Srbiju. Četrdeset dve hiljade dece iz marginalizovanih grupa stanovništva, od kojih većina Roma, nije bilo vakcinisano. Većina nije bila prijavljena u domovima zdravlja, a 10 odsto nije imalo izvod iz matične knjige rođenih. Pojava niske telesne težine beba po rođenju u romskim zajednicama bila je dvostruko veća od državnog proseka, faktor koji je Dečji fond UN (UNICEF) pripisao zdravlju i nutricionističkom statusu majke, što je uticalo na šanse za preživljavanje, rast, dugoročno zdravlje i psiho-socijalni razvoj deteta.⁷³

Prema OXFAM-u, pripadnik romske populacije u neformalnim naseljima u Beogradu ima znatno niži životni vek od prosečnog stanovnika Beograda.⁷⁴ Izveštaji nekolicine međunarodnih NVO naročito pokazuju da je zdravlje žena znatno lošije od zdravlja opšte populacije, a to se pripisuje neadekvatnim uslovima života, nezdravom stanovanju bez tekuće vode i kanalizacije, siromaštvu i tome što su Romkinje „na dnu lestvice u kući“.⁷⁵ Ovi faktori nesrazmerno utiču na žene – koje su zadužene za brigu o kući i zdravlju dece – često na štetu njihovog vlastitog zdravlja. Amnesty internešenel je tokom razgovora takođe primetio visok nivo stresa kod Romkinja kojima preči prinudno iseljenje, što je potvrdila NVO Romski ženski centar Bibija.⁷⁶

„Dosta mi je svega. Ljudi dolaze ovamo i prete nam i svega mi je dosta. Već neko vreme ne mogu da radim jer sam počela da dobijam epileptične napade, a imam problema i sa srcem. Ne znam šta će biti i bojim se da ću završiti na ulici. Bojim se da ću ako odem u bolnicu stalno morati da brinem zbog dece i muža. Mnogo, mnogo nam je teško.“ Esmā, živi u Belvilu.⁷⁷

Zaista, u bar jednom slučaju troškovi zdravstvene zaštite nesrazmerno su veliki teret i stoga glavni razlog zbog kojeg se odlučuju da žive u naseljima. Gordana, za Amnesty internešenel: „Morali smo da se preselimo u Belvil pre pet godina jer nismo više mogli da plaćamo kiriju. Prijavljeni smo u Beogradu dvadeset godina. Sin mi je 1999. otišao u bolnicu zbog slepog creva. Slepno crevo mu je puklo i dobio je trovanje krvi i trombozu u obe noge. Zbog tromboze je

imao tri moždana udara: 2008, 2009. i, najgori, 2010. Sad ima 29 godina i nesposoban je za rad. U kolicima je, ne može da govori niti da brine o sebi, jedna strana mozga mu je oštećena i još uvek ima ugruške krvi u mozgu. U bolnici sam morala da kupujem sve lekove i plaćam injekcije i da su ga operisali bio bi dobro, ali oni su hteli pare. Čista korupcija.⁷⁸

O pravu na zdravlje govori član 12 (1) ICESCR, koji priznaje „pravo svakoga da uživa najviši mogući standard fizičkog i mentalnog zdravlja“.⁷⁹ Amnesty internešenel smatra da, kada je reč o stanovnicima neformalnih naselja, Srbija nije obezbedila da „zdravstvene ustanove, roba i usluge budu dostupne svima bez diskriminacije, a posebno najugroženijim i marginalizovanim grupama stanovništva, kako na papiru tako ni u praksi.“⁸⁰

PRAVO NA VODU

„Pravo na vodu je nezamenjivo za život dostojan ljudskog dostojanstva.“⁸¹ Pristup redovnom snabdevanju vodom je ljudsko pravo. Po njemu svako ima pravo na vodu u dovoljnim količinama za ličnu i kućnu upotrebu, vodu koja je bezbedna, prihvatljiva, fizički dostupna i po pristupačnoj ceni.⁸²

Jedno istraživanje iz 2002. utvrdilo je da oko 30 odsto romskih naselja nema pristup gradskom vodovodu, a 70 odsto nema pristup sanitarnom sistemu.⁸³ Neformalna naselja u Srbiji nemaju pristup gradskom vodovodu, imaju ga samo regularna naselja.⁸⁴ Niti su obezbeđene cisterne s vodom. U nekoliko naselja koja je posetio Amnesty internešenel 2011., organizacija je pronašla da vlasti ljudima nisu obezbedile pristup vodi. Umesto toga, stanovnici moraju da uzimaju vodu iz gradskih hidranata i gradske čistoće.

Jedna koordinatorka za Rome rekla je Amnesty internešenelu da su svi njeni napori da obezbedi vodu za stanovnike naselja Šuma, u šumama Čukarice, bili bezuspešni. Njenim predlozima da se dovede cisterna s vodom blizu naselja ili da se voda dostavlja vlasti su se usprotivile kao opasnim za vozila koja bi vodu isporučivala.⁸⁵

U naselju Belvil u januaru 2011. još uvek je radio samo jedan hidrant, koji grad koristi za pranje ulica. Nekoliko drugih hidranata navodno su isključile gradske vlasti pa žene sada moraju da pešače oko 100 metara sa jednog kraja naselja i 600-700 metara sa drugog da donesu vodu. [Valdete, za Amnesty internešenel: „Jako je teško živeti ovde. Treba 10 puta da odemo po vodu da bismo doneli dovoljno; česma nekad radi, a nekad ne.“

Prema svetskoj zdravstvenoj organizaciji (SZO), kada je potrebno pešačiti između 100 i 1000 metara od kuće do izvora vode, ili od pet do 30 minuta da se voda naspe, količina sakupljene vode teško da će preći 20 litara po glavi dnevno, što može ugroziti održavanje higijene i stvoriti visok rizik za javno zdravlje usled loše higijene.⁸⁶

Pravo na vodu priznaje se kao pravo koje proističe iz prava na odgovarajući standard života, sadržanog u članu 11 (1) ICESCR. Pravo na vodu takođe je zaštićeno drugim međunarodnim ugovorima, uključujući CRC i CEDAW.⁸⁷ CESCR naglašava da države ugovornice treba posebno da obrate pažnju na one pojedince i grupe koji tradicionalno imaju teškoće u uživanju prava na vodu, uključujući i manjinske grupe. Naglašava da države treba da preduzmu korake da obezbede da sirotinjske gradske oblasti, uključujući neformalna naselja i beskućnike, treba da imaju pristup pravilno održavanom izvoru vode. Nijednom domaćinstvu ne sme biti uskraćeno pravo na vodu po osnovu stanarskog ili zemljišnog statusa.⁸⁸

PRAVO NA RAD

Romi uporno identifikuju diskriminaciju pri zapošljavanju kao primarni oblik diskriminacije koji utiče na njihovo pravo na adekvatan standard života.⁸⁹ Mada Zakon o zapošljavanju i osiguranju za slučaj nezaposlenosti iz 2009. više ne propisuje podnošenje svedočanstva za prijavljivanje Nacionalnoj službi za zapošljavanje, potreban je dokaz o prebivalištu.⁹⁰ To znači da većina Roma u neformalnim naseljima još uvek ne može da se prijavi NSZ.⁹¹ Pa ipak, u martu 2010, Ilisen Durmis, čija je porodica pobešla s Kosova i uspela da prijavi prebivalište, rekao je Amnesty internešenelu da kada je hteo da se prijavi „[o]ni vas diskriminišu kad vide da ste s Kosova. To je diskriminacija: govorim tri jezika i vozač sam, ali čim vide da sam s Kosova kažu da sam nekvalifikovan...“

U oktobru 2010. godine, dok je stopa nezaposlenosti u zemlji iznosila 19,2 odsto, bilo je preko 80 odsto nezaposlenih Roma.⁹² Uprkos tome, 2010. godine samo 13.731 Roma bilo je registrovano (u NZS), 1,9 odsto ukupno registrovanog broja nezaposlenih.⁹³

Većina Roma iz neformalnih naselja u Beogradu zarađuje za život sakupljanjem i prodajom sekundarnih sirovina. Dva nova zakona o upravljanju otpadom usvojena 2009. i 2010. oprezno je pozdravio niški Sindikat sakupljača sekundarnih sirovina, zadružnog sindikata koji su osnovali Romi. Zakon o upravljanju otpadom (član 17. st. 3) omogućava ljudima da se registruju kao opštinski sakupljači sekundarnih sirovina, uz izuzetak registracije za odlaganje posebnih vrsta otpada. Zakon priznaje doprinos sakupljača još uvek nerazvijenoj reciklažnoj industriji Srbije, propisuje plaćanje redovne naknade i dogovorenih cena za recikliranu robu i zahteva plaćanje takse koja se odbija od iznosa dobijenog za sakupljeni materijal.⁹⁴ Prema Osmanu Baliću iz NVO YUROM iz Niša, zakon ne reguliše položaj registrovanih sakupljača i u suštini dozvoljava eksploataciju sakupljača jer im se sekundarne sirovine ne plaćaju po tržišnoj ceni.⁹⁵ Međutim, malo Roma zna za zakon i uslov da se registruju kao sakupljači da bi prodavali otpadni materijal u registrovanim sabirnim centrima.

Januara 2011, grupa Roma iz jednog kontejnerskog naselja izjavila je za Amnesty internešenel: „Čuli smo za novi zakon o registraciji za sakupljanje đubreta na televiziji. Niko nam ništa nije rekao o tome. Mi samo znamo da treba da se registrujemo u birou za zapošljavanje.“ Drugi čovek je dodao: „Svi mi sakupljamo đubre ali nismo još registrovani. Pre neki dan je na Buvljak došlo deset novih komunalnih inspektora. Nisu nam tražili dokumenta ni ništa. Zatvorili su privremenu pijacu i sve nam oduzeli. Neki ljudi su morali da plate kaznu. Pre zakona policija bi zatvarala pijacu, ali nam nisu oduzimali robu. Ako nisi registrovan kao sakupljač onda ne možeš da prodaješ. Rekoše: 'Ne možete da prodajete ako niste registrovani.' Niko mi nije rekao šta da radim da tražim dozvolu, ni za novi zakon.“

While Amnesty International has some concerns that the new law may lead to the segregation of Roma into one particular form of employment, given their current exclusion from many other sectors of the labour market, and high levels of unemployment, the organisation considers that the initiative offers much needed employment, and formal recognition to the work already undertaken by many Roma living in informal settlements.

RODNO ZASNOVANA KRŠENJA

Mnoge žene bez ikavih stambenih mogućnosti završe u neformalnim naseljima. Kao što je specijalni izvestilac UN o adekvatnom stanovanju primetio, Romkinje se nalaze među onim ženama koje najlakše završe kao beskućnice.⁹⁶ Pored toga, veća je verovatnoća da će žene koje nemaju nikakvu drugu mogućnost smeštaja ostati izložene nasilju u porodici.⁹⁷

Borka je godinama bila izložena nasilju u porodici. Amnesty internešenelu je rekla: „*Obratila sam se jednoj NVO u Beogradu, oni se bave žrtvama porodičnog nasilja. Pozvala sam njihov*

SOS broj s Uba i tražila savet odmah posle incidenta. Rekli su da bi mogli da mi pomognu i dođu po mene ako treba da bežim. Ja sam samo htela da počnem novi život i rekla sam da hoću da se vratim u Beograd. Oni su mi pomogli da sastavim tužbu i podnela sam zahtev za razvod na sudu. Kad sam se razvela, otišla sam u Sekretarijat za socijalnu zaštitu na Ubu i rekla im da odlazim i da se selim u Beograd. Oni su mi poslali svu dokumentaciju u Sekretarijat za socijalnu zaštitu u Beogradu. Onde su samo pogledali moju izjavu i rekli da je to dovoljno. Rekla sam im da nemam kuda da odem, nemam gde da spavam. Advokatica u sekretarijatu za socijalnu zaštitu mi je rekla za Belvil i rekla mi da odem da živim tamo s mojim narodom. Rekla je da je gradsko sklonište za žene suviše prljavo za mene i da tamo mogu da dobijem šugu. I tako sam otišla da živim u Belvil. Platila sam jednom čoveku 100 evra da mi napravi baraku i tu živim od 2007.“⁹⁸

Posle analize izveštaja Srbije 2005. godine, i na osnovu dokaza da je Romkinjama uskraćen boravak u skloništima za žrtve nasilja u porodici koje je podnela NVO Romski ženski centar Bibija, Komitet za eliminisanje svih oblika diskriminacije nad ženama zahtevao je da „država preispita i nadgleda sprovođenje kriterijuma za prijem u sigurnim kućama za žrtve nasilja u porodici kako ne bi dolazilo do isključivanja Romkinja“.⁹⁹

3.3 INTERNO RASELJENA LICA S KOSOVA

„Živeli smo u romskoj mahali u južnom delu Mitrovice. Došli smo 1999. tokom [NATO] bombardovanja. Došli smo s mnogo drugih ljudi i pešačili 24 sata dok nismo stigli u Kraljevo. Posle toga smo došli u Beograd: moja tri brata, dve sestre i majka. Prvo smo došli na Dorćol, gde su nam neki Romi pomogli da nađemo prazan stan. Pitali su nas da li smo IRL pa smo otišli u Pinki, gde je bio kamp za IRL. Posle oko godinu dana vlasnik kampa Pinki nam je rekao da idemo i svi smo došli u Belvil. Nemam dobro obrazovanje pa ne mogu da se setim kad je to bilo. Imamo legitimacije IRL i pre smo dobijali pomoć, dobijali smo ulje i neke druge stvari, ali više ne. Niko iz UNHCR ne dolazi ovamo. Ne primamo nikakvu socijalnu pomoć – ništa – samo zarađujemo od sakupljanja papira i kartona. Nemam para da izvadim nova dokumenta. Ne mogu da odem na Kosovo po stara dokumenta. Da bi to uradio kako treba morao bih da se odjavim na Kosovu i nađem nekoga ovde da se prijavim na njegovoj adresi, ali čak kad bih to i uradio, šta ako ne mogu da se prijavim ovde? Šta će onda biti?“¹⁰⁰

Amnesti internešenel izražava zabrinutost jer Romi, Aškali i Egipćani raseljeni s Kosova nemaju druge mogućnosti za smeštaj osim da žive u neformalnim naseljima i jer se – kao što je napred prikazano – suočavaju sa značajnim problemima kada nabavljaju dokumenta. Dok ih priznaje kao IRL, sa zaštitom koja im je zagarantovana međunarodnim pravom, država im ne obezbeđuje osnovna prava zagarantovana kroz ICESCR, druge ugovore i zaštitu zagarantovanu Vodećim principima UN internog raseljavanja.¹⁰¹

Mada raseljena lica registrovana 2000. godine u Komesarijatu za izbeglice uz pomoć UNHCR u početku jesu dobijala pomoć od UNHCR ili drugih agencija, mnogi kasnije nisu dobili pomoć u ostvarivanju prava na zapošljavanje, obrazovanje, zdravstvenu zaštitu ili socijalnu zaštitu.

Oko 22.000-50.000¹⁰² Roma, Aškali i Egipćana prinudno su iseljeni ili pobjegli od rata na Kosovu 1999. godine. Procenjuje se da je preko 10 odsto od 230.000 ljudi s Kosova raseljeno po Srbiji. Oni čine oko 17 odsto populacije u neformalnim naseljima. U decembru 2010, dodatnih 950 raseljenih Roma živelo je u sabirnim centrima, a 1.459 Roma živelo je u „neformalnim“ (često bivšim) kolektivnim centrima,¹⁰³ gde su uslovi za život često slični onima u neformalnim naseljima.¹⁰⁴

„Rođen sam u Prizrenu, na Kosovu. Bio sam u redovnoj vojsci u Prizrenu tokom [NATO] bombardovanja, a onda sam došao u Beograd u julu 1999. Došli smo Niš Expressom, koji je negde blizu granice zaustavila Oslobođilačka vojska Kosova. Sve su nas izveli iz autobusa i pretukli. Bio sam u bolnici dva meseca. Onda sam iznajmio stan u Zemunu, žena i deca su mi došli s Kosova posle pet meseci i bili smo u kući mog ujaka. Dobili smo legitimacije za IRL i oko godinu dana dobijali smo pomoć od Crvenog krsta za decu i za bebu. Onda su jednog dana u Crvenom krstu rekli da nam više neće pomagati, ali nisu rekli zašto. Onda smo otišli u Tošin bunar, napravili kuću i tu smo bili tri godine. Tamo je bilo oko 450 kuća. Onda su ih [gradske] vlasti uništile.“¹⁰⁵

Godine 2005, bivši predstavnik generalnog sekretara UN za ljudska prava interno raseljenih lica, Valter Kelin, izvestio je da Vlada Republike Srbije nije uspeła da obezbedi poštovanje prava interno raseljenih Roma, Aškalija i Egipćana sa Kosova i izričito preporučio vladi da „obezbedi posebnu pomoć u oblasti smeštaja, pristupa mogućnostima sticanja sredstava za život i obrazovanja za IR Rome, Aškalije i Egipćane, posebno one koji žive u neformalnim naseljima“.¹⁰⁶ U narednom izveštaju, objavljenom 2009, predstavnik je zaključio da se uslovi nisu poboljšali, uključujući tu pristup obrazovanju, zdravstvenoj zaštiti i, posebno, smeštaju, i izvestio da je „[s]koro trećina interno raseljenih Roma (32 odsto u poređenju sa 6,9 odsto Roma koji nisu IRL) pokrivenih istraživanjem izjavila da živi u objektu koji nije namenjen stanovanju“.¹⁰⁷

Amnesti internešenel stoga pozdravlja „Istraživanje o ugroženosti IRL i procenu njihovih potreba“ koje je sproveo Komesarijat za izbeglice Republike Srbije, ali primećuje da država, iz političkih razloga koji se vezuju za osporeni status Kosova, još uvek odbija da razmotri opciju integracije na lokalnom nivou. Međutim, broj IRL spremnih da se vrate na Kosovo opada.¹⁰⁸ Kao što je J.K. iz Belvila rekao Amnesti internešenelu: „Prošle godine sam se vratio na Kosovo i video kako Romi tamo žive. Tamo nema ničega. Ničega nema za Rome tamo. Ničega. Nemam pojma šta će biti. Ne želim da se vratim na Kosovo. Ja se bojim da odem na Kosovo.“¹⁰⁹

PRINUDNI POVRATNICI

Jaško i njegova žena Dobrička oboje su iz Vladičinog Hana u južnoj Srbiji. „U braku smo trideset godina, a u Beograd smo došli pre 28 godina. Deca su tada bila mala... Otišli smo u Šume da živimo ... nismo imali ni vode ni struje i deca nisu mogla da idu u školu jer su bila sva blatnjava. Ja sam radila u Žitomlinu, ali sam dobila otkaz osamdesetih godina, kada je firma bankrotirala. Dobili smo obaveštenje da se iselimo 1991. Pitala sam šta da radim? Gde da idem?

Došla je policija i ljudi iz opštine i bili smo izbačeni. Zato smo otišli u Nemačku. Probali smo da tražimo azil. Nismo imali para. Živeli smo na ulici. Otišli smo u mesto koje se zove Butsbah, gde smo živeli oko tri meseca. Dali su nam hranu i odeću za decu. Centar za socijalnu zaštitu dao nam je stan u Limburgu. Dobili smo lične karte i socijalnu pomoć, ali nismo mogli da nađemo posao. Ostali smo u Nemačkoj 10 godina, do 2001. Mnogi su tada tamo otišli zbog rata. Nama je rečeno da ćemo imati sve ako se vratimo u Beograd. Moja žena ima dijabetes, ali rekli su nam da ćemo sve dobiti ako se vratimo u Beograd, da će moja žena dobiti bolničko lečenje, i stavili su nas na avion. Vratili smo se i stanovali kod moje sestre. Registrovali smo se u Sekretarijatu za socijalnu zaštitu, ali nismo dobili nikakvu pomoć otkad smo se vratili.

Pre dve godine srušena nam je kuća na drugom kraju naselja kada su nas izbacili ljudi koji koriste zemljište. Policija i socijalni radnici nisu pomogli. Pitali smo ih za pomoć ali rekli su nam da će tu biti izgrađen teniski teren. Hteli su da nas izbace i iz ove kuće, ali još nisu. Preživljavamo zahvaljujući novcu koji nam šalju deca iz Nemačke, ali njih će deportovati u naredna tri meseca. Unuci još uvek idu u školu u Nemačkoj. Podneli smo zahtev gradskim organima za smeštaj porodice kad se vrate, ali ne znamo šta će biti.“¹¹⁰

Kao mnogi drugi Romi, ovi ljudi se nalaze u vrzinom kolu evikcija, bežanja i deportacija, i često nemaju izbora do da se vrate u neformalna naselja.

Nema pouzdanih procena o broju srpskih Roma koji žive u EU, niti o broju onih koji će verovatno biti deportovani ili na drugi način vraćeni u Srbiju.¹¹¹ Prema Komesarijatu za izbeglice Republike Srbije, 2009. godine „najmanje 65 odsto povratnika pripada romskoj manjini“.¹¹² Komesarijat je izvestio da je 81 lice (10 porodica – pedeset četvoro odraslih i dvadeset sedmoro maloletnika) vraćeno u januaru 2011, od čega 59 Roma deportovanih iz Nemačke, Švedske, Švajcarske, Danske i Francuske koji su se vratili u Beograd ili obližnje opštine.¹¹³

U one koji su vraćeni spadaju Romi koji su emigrirali zbog posla sedamdesetih godina prošlog veka po sporazumima sa zapadnoevropskim državama, pre svega s Nemačkom, te Romi koji su posle raspada SFRJ prvi dobili otkaz u državnim preduzećima i napustili zemlju u potrazi za poslom. Tu takođe spadaju Romi, Aškali i Egipćani s Kosova kojima je dat status privremene zaštite pošto su pobjegli sa ratnog područja, ali pošto im je taj status ukinut prisilno su vraćeni u Srbiju a ne na Kosovo.¹¹⁴ Nešto skorije mnogi Romi napustili su Srbiju posle liberalizacije viznog režima u EU, neki u potrazi za azilom. Postoji verovatnoća da se većina grupno vrati u Srbiju, a da oni koji su pokušali da dobiju azil budu vraćeni bez pristupa postupku kojim bi se utvrdile njihove individualne potrebe za zaštitom.

U novembru 2010, Evropska komisija je izvestila da „[n]edostaje efektno sprovođenje strategije upravljanja migracijama¹¹⁵ zbog nedostatka kapaciteta i nedovoljne koordinacije[...]. Akcioni plan još uvek nije usvojen. Zbog nedostatka sredstava uslovi u prihvatilištima još se nisu popravili. [...] Reintegracija povratnika mora se unaprediti.“¹¹⁶ Usled nedostatka kapaciteta – i sredstava – za obezbeđenje reintegracije lica prisilno ili na drugi način vraćenih u Srbiju¹¹⁷, mnogi Romi povratnici nemaju izbora nego da žive u neformalnim naseljima.

VIDIKOVAC

Krajem marta 2010, između 20 i 25 od 35 romskih porodica prisilno je, bez upozorenja, iseljeno iz naselja na Vidikovcu, opština Čukarica. Nije im obezbeđena nikakva pomoć niti alternativni smeštaj. Gradske vlasti u Beogradu nisu ih prethodno konsultovale o prinudnom iseljenju niti im je ponuđen alternativni smeštaj, pomoć ili naknada. Bez alternativnog smeštaja, mnoge porodice su pokupile šta im je ostalo od kuća i svoje lične stvari prenele u naselje prekoputa, pridruživši se drugim porodicama koje su tu već živele. Ova grupa vratila se iz Nemačke 2003. godine.

Sredinom juna 2010. ponovo su počeli da dobijaju obaveštenja o prinudnom iseljenju u kojima je rečeno da će im kuće biti srušene početkom jula. Iako do prinudnog iseljenja nije došlo do trenutka kada ovo pišemo, Amnesty internešenel shvata da do toga može doći svakog trenutka. Opet, žitelji nisu konsultovani.

Kada su, pošto su deportovane iz Nemačke, porodice pokušale da se vrate u svoje nekadašnje kuće u selu Tibudže, u opštini Vranje, otkrili su da su im kuće srušene sa zemljom i da su pripadnici lokalne srpske zajednice odneli građevinski materijal. Uprkos tome što su tražili pomoć opštine i drugih organa, nisu je dobili da se vrate u svoje selo, pa su se preselili na lokaciju na opštini Čukarica u Beogradu odakle su prinudno iseljeni početkom 2010.

U januaru 2011, Amnesty internešenel je razgovarao sa Mustafom Ismailovićem¹¹⁸, poreklom iz sela Tibudže, koji je u to vreme živeo na Vidikovcu. „Otišli smo iz sela s decom. Bilo je to negde devedesetih godina. Imali smo familiju u Nemačkoj. Imali smo „Duldung“ [dozvolu za privremeni boravak]. Deca su mogla da idu u školu. Onda su nas deportovali 2005. Došli smo u Beograd i onda se vratili u Tibudže, gde sam pre toga živeo 20-30 godina. Imao sam tri kuće u selu, s vodom iz vodovoda i strujom iz elektrane. Imao sam dokumenta od opštine, a oni su valjda imali

kopije ugovora. Ali kad smo se vratili otkrili smo da je celo naselje od oko 50 kuća srušeno. Ne znam da li postoji neki sudski proces za kompenzaciju. Otišli smo i došli na Vidikovac i ovde smo poslednjih pet godina. U junu smo dobili obaveštenje da napustimo barake.“

Od oktobra 2010. naselje na Vidikovcu – zbog prinudnog iseljavanja u junu 2010 – manje-više je prazno. Oni koji su ostali rekli su lokalnim NVO da je grupa iz Tibudže otišla u Nemačku „na nekoliko meseci“... „da nađu neki posao“. Navodno nemaju nameru da traže azil, ali pošto im je prećeno prinudnim iseljenjem, a bez izgleda da dobiju alternativni smeštaj, odlučili su da napuste Srbiju.

Kada se vrate, povratnici dobijaju putnu ispravu koja važi tri meseca i koja, u nedostatku drugih dokumenata, može da se koristi kao lična karta, što im omogućava da se prijave za osnovne usluge. Povratnici takođe dobijaju besplatnu kartu do Beograda u jednom pravcu, ali malo njih dobije novac za povratak u mesto porekla ili za dobijanje dokumenata.¹¹⁹ Tako mnogi povratnici ostaju u Beogradu, bez dokumenata, i često završe u neformalnim naseljima.

Službenici Odeljenja za socijalnu zaštitu na opštini Čukarica rekli su Amnesty internešenelu da nisu dobili nikakve informacije niti podršku od nadležnih organa za pomoć, kako se procenjuje, za 200 Roma povratnika koji su se 2010. vratili na Čukaricu. Većina ih se vratila u Sremčicu, naselje koje je u postupku legalizacije i gde, prema službenim licima, „žive kao izbeglice“, bez ikakvih zvaničnih programa pomoći, pa i bez programa za reintegraciju dece, od kojih mnoga ne govore srpski.¹²⁰

U Nacionalnoj strategiji za unapređivanje položaja Roma iz 2010. godine preporučuje se da „povratnici treba da budu uključeni u [sve] programe stambenog zbrinjavanja [...]“. Jedinicama lokalne samouprave sa značajnim brojem povratnika po readmisiji treba obezbediti dodatna sredstva kako bi se lakše rešavala stambena pitanja i poboljšali uslovi života u zajednicama u koje se povratnici integrišu“.¹²¹

SEGREGACIJA

Amnesty internešenel izražava zabrinutost jer Vlada Republike Srbije ne prati trendove i ne rešava probleme, što je dovelo do rasne podeljenosti u oblasti stanovanja, posebno romskih zajednica u neformalnim naseljima. Dalje, romske zajednice nasilno iseljene iz neformalnih naselja preseljene su u „kontejnerska naselja“, daleko od većinskog stanovništva, što vodi ka još dubljoj segregaciji i diskriminaciji (vidi Poglavlje 4).

Nacionalna strategija za unapređivanje položaja Roma iz 2010. godine poziva na integraciju romskih naselja i smanjenje i eliminisanje socijalne segregacije.¹²² Malo je ministarstava do danas sakupilo podatke po etničkoj pripadnosti ili o segregaciji.¹²³ Takođe, dok okvir za sistem praćenja koji predlaže Strategija uključuje opštinsko mapiranje romskih naselja kao pokazatelja napretka,¹²⁴ ne postoji nikakav mehanizam za praćenje uobičajenih pojava u smeštaju i stanovanju, niti za identifikovanje trendova u oblasti stanovanja, uključujući i postojeću pojavu rasne segregacije.

CERD jasno definiše obavezu država da razviju i sprovedu politiku i projekte sa ciljem izbegavanja segregacije romskih zajednica u oblasti stanovanja (vidi Poglavlje 4).¹²⁵ Da bi ispunile obaveze iz člana 3 ICERD da spreče, zabrane i iskorene sve pojave rasne segregacije, od država se traži da prate sve trendove koji mogu dati povoda rasnoj segregaciji i da rade na iskorenjivanju svih negativnih posledica koje iz njih mogu proisteći.¹²⁶

4. PRAVNI OKVIR

4.1 PRAVO NA ADEKVATNO STANOVANJE

Kao država ugovornica ICESCR, Srbija ima ugovornu obavezu da poštuje, štiti i ispuni pravo na adekvatno stanovanje shodno članu 11(1). Ovo zahteva uzdržavanje od prinudnog iseljavanja, zaštitu ljudi od trećih lica koja ometaju njihova prava, npr. od stanodavaca, i usvajanje odgovarajućih zakonodavnih, administrativnih, budžetskih, pravosudnih, promotivnih i drugih mera za puno ostvarenje prava na odgovarajuće stanovanje. Vladin prioritet mora biti realizacija minimalnog osnovnog nivoa smeštaja za sve, a pri dodeli resursa prioritet joj u svim programima moraju biti najugroženije grupe. Vlada takođe mora da garantuje ljudima pravo na učešće i konsultaciju u odlukama koje će uticati na njihov život i da obezbedi delotvoran pravni lek ako dođe do kršenja ovih prava.

Komitet UN za ekonomska, socijalna i kulturna prava (CESCR) naglašava da se „pravo na stanovanje ne sme tumačiti usko i ograničeno i izjednačavati, na primer, sa skloništem koje pruža krov nad glavom ili po kojem se smeštaj isključivo vidi kao roba. Naprotiv, ono treba da se tumači kao pravo da se negde živi u sigurnosti, miru i dostojanstvu.“¹²⁷

Komitet je identifikovao sedam elemenata za određivanje adekvatnosti stanovanja: 1) pravna sigurnost zakupa; 2) dostupnost službi, materijala, pogodnosti i infrastrukture; 4) prikladnost za stanovanje; 5) pristupačnost cene; 6) pristupačna lokacija i 7) kulturna adekvatnost.¹²⁸

Pravo na adekvatno stanovanje takođe je predviđeno Revidiranom evropskom socijalnom poveljom. Kada je ratifikovala Povelju, Srbija nije usvojila član 31 čiji je cilj obezbeđenje „delotvornog ostvarivanja prava na stanovanje“.¹²⁹ Međutim, Srbija je usvojila član 16 koji propisuje da „porodica, kao osnovna jedinica društva, ima pravo na odgovarajuću socijalnu, pravnu i ekonomsku zaštitu da obezbedi svoj puni razvoj“, a što po Evropskom komitetu za socijalna prava podrazumeva obaveze koje se odnose na stanovanje. Evropski komitet za socijalna prava je izjavio da „radi poštovanja člana 16 države moraju da promovišu obezbeđenje zadovoljavajućih uslova stanovanja za porodice, uzmu potrebe porodica u obzir pri kreiranju stambene politike i postaraju se da postojeće stambene jedinice budu zadovoljavajućeg standarda i da obuhvate osnovne usluge (poput grejanja i struje)“. Komitet je izjavio da se pod „adekvatnim stanovanjem ne smatra samo stambeni prostor koji ne sme biti ispod standarda i mora imati osnovne sadržaje, već i stambeni prostor čija veličina odgovara sastavu porodice koja tu živi. Takođe, obaveza promovisanja i obezbeđenja stanovanja proteže se na sigurnost od nezakonitog prinudnog iseljenja“.¹³⁰

4.2 SIGURNOST ZAKUPA

Komitet je objasnio da je sigurnost zakupa jedan od ključnih elemenata za određivanje zadovoljavajućih uslova stanovanja. Država ima direktnu obavezu da preduzme mere sa ciljem obezbeđenja pravne sigurnosti zakupa, barem u onoj meri u kojoj su ljudi zaštićeni od prinudnog iseljenja, maltretiranja i drugih pretnji.

Prema Komitetu, „pravna sigurnost zakupa ima razne oblike, uključujući iznajmljivanje (privatno i javno) smeštaja, zadružno stanovanje, zakup, vlasništvo nad stambenim prostorom, hitan smeštaj i neformalna naselja, uključujući i zauzimanje zemljišta ili imovine. *Bez obzira*

na vrstu stanarskog statusa, svako treba da ima određeni stepen sigurnosti zakupa koji garantuje zaštitu od prinudnog iseljenja, maltretiranja i drugih pretnji. Države ugovornice stoga treba da preduzmu hitne mere sa ciljem obezbeđenja pravne sigurnosti zakupa za ona lica i domaćinstva koja nemaju tu vrstu zaštite, u iskrenim konsultacijama sa pogođenim licima i grupama“ (naglašavanje teksta dodato).¹³¹

4.3 ZABRANA PRINUDNIH ISELJENJA

Srbija je obavezna po mnogim sporazumima o ljudskim pravima, uključujući ICCPR, ICESCR i Revidiranu evropsku socijalnu povelju, da se uzdrži od prinudnih iseljavanja.¹³² CESCER definiše prinudno iseljenje kao „trajno ili privremeno izbacivanje pojedinaca, porodica i/ili zajednica iz domova i/ili sa zemlje koje zauzimaju, bez obezbeđenja odgovarajućih oblika pravne ili druge zaštite i pristupa istim“.¹³³

CESCER je naglasio da se prinudna iseljenja mogu vršiti samo kao poslednje rešenje, onda kada su iscrpljena sva moguća alternativna rešenja.¹³⁴ Takođe je objasnio da se prinudna iseljenja mogu vršiti kada postoji odgovarajuća proceduralna zaštita. Ovo podrazumeva:

- priliku za iskrenu konsultaciju s pogođenim licima;
- adekvatno i razumno obaveštenje ugroženih lica pre iseljenja;
- obaveštenje o predloženim iseljenjima i, po potrebi, o alternativnoj nameni za koju će se zemljište ili objekat koristiti, poslato u razumnom roku svima kojih se tiče;
- državni zvaničnici ili njihovi predstavnici treba da budu prisutni tokom prinudnog iseljavanja;
- svi koji su uključeni u izvršenje prinudnog iseljenja moraju biti na odgovarajući način identifikovani;
- prinudna iseljenja ne smeju se vršiti po lošem vremenu ili noću osim ako se ljudi koji se iseljavaju s tim prethodno ne slože;
- obezbeđenje pravnog leka;
- obezbeđenje, gde je to moguće, pravne pomoći onima koji moraju da traže obeštećenje na sudu.¹³⁵

CESCER je takođe naglasio da kada se prinudno iseljenje smatra opravdanim, „mora se izvesti uz strogo poštovanje relevantnih odredaba međunarodnog prava ljudskih prava i u skladu s opštim načelima razumnosti i proporcionalnosti“.¹³⁶

Zabrana prinudnog iseljavanja ne odnosi se na iseljavanja koja se vrše u skladu sa zakonom i shodno odredbama međunarodnih standarda za ljudska prava. Stoga, ako država ima procese kao što su iskrene konsultacije sa ciljem iznalaženja svih izvodljivih alternativnih rešenja, adekvatno obaveštavanje, pravni lek, zadovoljavajući alternativni smeštaj i naknada i sprovodi sve druge proceduralne zahteve, prinudno iseljenje ili, po potrebi, korišćenje sile u srazmernoj i razumnoj meri radi izvršenja

prinudnog iseljenja, ne smatra se prinudnim iseljenjem koje je zabranjeno po međunarodnom pravu.

CESCR je pojasnio da države koje su ratifikovale ICESCR moraju da donesu zakonske propise kojima zabranjuju prinudno iseljenje. Komitet kaže: „Ovi zakoni treba da obuhvate mere kao što su: (a) obezbeđenje najveće moguće sigurnosti zakupa za stanare kuća i zemljišta; (b) poštovanje Povelje i (c) mere stroge kontrole okolnosti pod kojima se prinudna iseljenja mogu sprovesti. Zakonski propisi takođe moraju da važe za sve aktere koji rade po ovlašćenju države ili koji su joj odgovorni.“ CESCR je dodao da „države ugovornice stoga treba da revidiraju postojeće propise i politike i obezbede njihovu usklađenost s obavezama koje proističu iz prava na odgovarajući smeštaj, te opozovu i izmene i dopune sve propise ili politike koje nisu u skladu sa zahtevima Povelje.“¹³⁷

Takođe, specijalni izvestilac UN o adekvatnom stanovanju sastavio je Osnovne principe i smernice za prinudno iseljavanje i raseljavanje zasnovano na razvoju, koji odražavaju postojeće standarde i sudsku praksu u oblasti prinudnog iseljavanja.¹³⁸ Tu se nalaze smernice za korake koje treba preduzeti pre, za vreme i posle iseljenja da bi se obezbedilo poštovanje odgovarajućih načela međunarodnog prava o ljudskim pravima. Odgovarajući alternativni smeštaj i naknada za sve gubitke moraju biti dostupni za pogođena lica, bez obzira da li iznajmljuju, poseduju, zauzimaju ili uzimaju pod zakup dotično zemljište ili objekat. Zbog iseljenja „pojedinici ne smeju ostati beskućnici niti njihova ljudska prava smeju biti ugrožena.“¹³⁹ Osnovni principi ovo bliže objašnjavaju:

„U najmanjoj meri, bez obzira na okolnosti i bez diskriminacije, nadležni organi će se postarati da lica i grupe koji su žrtve prinudnog iseljenja, i to naročito oni koji ne mogu samostalno da se izdržavaju, imaju bezbedan i siguran pristup: (a) osnovnim namirnicama, pijaćoj vodi i sanitarnom sistemu; (b) osnovnom skloništu i stanovanju; (c) odgovarajućoj odeći; (d) osnovnim medicinskim službama; (e) izvorima prihoda za život; (f) stočnoj hrani i resursima u zajedničkom vlasništvu od kojih su ranije zavisili i (g) obrazovanju za decu i uslugama za negu dece. Države takođe treba da obezbede da prinudna iseljenja ne smeju za posledicu imati razdvajanje članova šire porodice ili zajednice.“¹⁴⁰

4.4 NEDISKRIMINACIJA I JEDNAKOST

Dužnost država da garantuju pravo na stanovanje bez diskriminacije propisano je članom 5(e)(iii), a u skladu s članom 2 ICERD i članovima 2 i 11(1) ICESCR.¹⁴¹ CERD, u Opštoj preporuci 27, naglašava obaveze država ugovornica „da razviju i sprovedu politike i projekte koji imaju za cilj izbegavanje segregacije romskih zajednica u oblasti stanovanja“, „da se snažno suprotstave merama lokalnih vlasti koje Romima uskraćuju pravo nastanjivanja i nezakonito ih proteruju i „da se uzdrže od smeštanja Roma u kampove izvan naseljenih mesta, koji su izolovani i bez pristupa zdravstvenoj zaštiti i drugim uslugama.“¹⁴²

U decembru 2010., Amnesty internešenel je, u skladu s članom 9 ICERD, podneo CERD-u instrukcije na razmatranje pre analize Inicijalnog izveštaja Srbije u februaru 2011..¹⁴³ U instrukcijama se rezimira ocena koju je Amnesty internešenel dao za sprovođenje članova 5 i 6 Konvencije u Srbiji, s fokusom na neuspeh države da Romima garantuje prava na adekvatno stanovanje u Srbiji bez diskriminacije.¹⁴⁴ U razmatranju izveštaja države ugovornice koji je zatim usledio, CERD je zabrinut zbog sledećeg:

„U mnogim slučajevima Romi žive u odvojenim naseljima, izloženi su diskriminaciji u oblasti obezbeđenja adekvatnog smeštaja i, posebno, često su žrtve prinudnog iseljavanja bez obezbeđenog alternativnog smeštaja, pravnog leka ili naknade štete i uništavanja lične imovine. Dok s interesovanjem prima k znanju Zakon o socijalnom smeštaju, Komitet izražava zabrinutost zbog posebnih teškoća s kojima se suočavaju Romi kada konkurišu za programe socijalnog smeštaja, čiji je rezultat stalna diskriminacija (članovi 2, 3, 5 (e) (iii) i 6).

Komitet poziva državu ugovornicu da obezbedi da raseljavanja ne podrazumevaju dalja prinudna iseljavanja i da obezbedi postojanje proceduralne zaštite procesa i ljudskog dostojanstva. Komitet preporučuje da država potpisnica ojača mere čiji je cilj unapređenje stambenih uslova za Rome i u tom smislu preporučuje ubrzano sprovođenje Nacionalnog plana za stanovanje Roma, usvojenog 2009. U svetlu Opštih preporuka 27, stavovi 30-31 (2000) o diskriminaciji Roma, i 32 (2009) o značenju i obimu posebnih mera, Komitet takođe preporučuje da država ugovornica pojača napore kako bi se izbegla stambena segregacija manjina i ohrabruje je da razmotri mogućnost razvijanja programa socijalnog stanovanja za Rome.¹⁴⁵

„[r]omska populacija, u mnogim slučajevima, živi u segregisanim naseljima i izložena je diskriminaciji što se tiče prava na adekvatno stanovanje i, posebno, često je podvrgnuta prinudnom iseljavanju bez obezbeđenja alternativnog smeštaja, pravnog leka, ili kompenzacije za štetu i uništenje lične imovine. Iako s interesovanjem prima Zakon o socijalnom stanovanju, Komitet izražava zabrinutost zbog posebnih teškoća s kojima se suočavaju Romi kada se prijavljuju za socijalne programe stanovanja, što dovodi do stalne diskriminacije (čl. 2, 3, 5 (e) (iii) i 6).

Na regionalnom nivou, član 14 Evropske konvencije o ljudskim pravima i osnovnim slobodama (ECHR), koji je Srbija potpisala i ratifikovala, propisuje da sva prava garantovana Konvencijom treba da budu zagarantovana bez diskriminacije. Ovo je potvrđeno članom 1 Protokola br. 12 uz ECHR, kojim se zabranjuje diskriminacija „u uživanju prava propisanih zakonom“.¹⁴⁶ Evropski sud za ljudska prava smatra da prinudna iseljenja bez neophodnih mera zaštite, uključujući tu i pravo na žalbu, predstavljaju kršenje člana 6 ECHR (pravo na pošteno suđenje), a u tumačenju člana 8(1), u delu gde se pominje „dom“, Sud smatra da koncept doma nije ograničen na slučajeve legalnog zauzimanja ili posedovanja stambenog objekta ili zemljišta.¹⁴⁷

Srbija je takođe potpisala Okvirnu konvenciju Saveta Evrope o zaštiti nacionalnih manjina, koja u članu 4 zabranjuje diskriminaciju pripadnika nacionalnih manjina.¹⁴⁸

PRAVO NA UČEŠĆE I KONSULTOVANJE

Pravo svakoga da učestvuje u odlukama koje utiču na uživanje njegovih ljudskih prava čvrsto je ugrađeno u međunarodno pravo ljudskih prava i standarde. I Univerzalna deklaracija o ljudskim pravima i član 25 ICCPR garantuju pravo na učešće u vođenju javnih poslova. Komitet za ljudska prava je objasnio da „vođenje javnih poslova... je širok koncept koji se odnosi na sprovođenje političke moći, posebno sprovođenje zakonodavnih, izvršnih i administrativnih ovlašćenja. Ono pokriva sve aspekte državne uprave, te formulisanje i sprovođenje politike na međunarodnom, nacionalnom, regionalnom i lokalnom nivou“.¹⁴⁹

CESCR je naglasio da je puno uživanje drugih ljudskih prava, kao što je pravo na učešće u procesu odlučivanja, „nezamenjivo da bi sve društvene grupe ostvarile i očuvale svoje pravo na adekvatno stanovanje“.¹⁵⁰ U vezi sa razvojem nacionalnih stambenih strategija, Komitet je izjavio da „kako zbog važnosti tako i zbog delotvornosti, kao i da bi se obezbedilo poštovanje

drugih ljudskih prava, ova strategija treba da odražava rezultate učešća pogođenih lica i opsežnih i iskrenih konsultacija sa njima, uključujući beskućnike, one koji su neadekvatno smešteni i njihove predstavnike“.¹⁵¹

Posebno kada je reč o zabrani prinudnih iseljenja, CESCR je izjavio: „Pre izvršenja prinudnog iseljenja, a posebno iseljenja velikih grupa, države ugovornice treba da se postaraju da su iscrpljena sva izvodljiva alternativna rešenja u konsultacijama s oštećenim licima, sa ciljem izbegavanja, ili bar svođenja na minimum, potrebe za upotrebom sile.“¹⁵² Osnovna proceduralna zaštita radi izbegavanja prinudnog iseljenja podrazumeva „mogućnost održavanja iskrenih konsultacija s oštećenim licima... obaveštenje o predloženom iseljenju i, po potrebi, o alternativnoj nameni zemljišta ili objekta, koji se pogođenim licima obezbeđuju u razumnom roku“.¹⁵³

U Osnovnim principima čiji je autor specijalni izvestilac UN o adekvatnom smeštaju, stoji da „sve potencijalno pogođene grupe i pojedinci, uključujući žene, starosedeoce i osobe s invaliditetom, kao i one koji deluju u ime ugroženih lica, imaju **pravo na odgovarajuće obaveštenje, punu konsultaciju i učešće** tokom celog procesa, kao i da predlažu alternativna rešenja koja organi vlasti treba valjano da razmotre. U slučaju da strane ne mogu da postignu dogovor o predloženom alternativnom rešenju, nezavisno telo sa ustavnom nadležnošću, kao što je sud, tribunal ili ombudsman, treba da posreduje, arbitrira i presudi kako priliči.“ (naglašavanje teksta dodato)¹⁵⁴

PRAVO NA DELOTVORAN PRAVNI LEK

Po međunarodnom pravu, svako ima pravo na delotvoran pravni lek kada su mu narušena ljudska prava. Bez pristupa pravnom leku, ljudska prava vrlo malo znače. Procesi ili mehanizmi za traženje pravnog leka moraju biti dostupni i pravovremeni; sam pravni lek može biti skup za onog ko ga snosi.

U skladu sa ICCPR i ICESCR, Srbija mora da obezbedi da sve žrtve prinudnog iseljenja imaju pristup delotvornom pravnom leku. CESCR je naglasio da jedna od ključnih proceduralnih zaštita kod prinudnih iseljenja jeste obezbeđenje pravnog leka i, po potrebi, pravne pomoći za ljude koji moraju da traže obeštećenje na sudu.¹⁵⁵ Kada je dat pravni lek, nadležni organ ga mora sprovesti.¹⁵⁶ U Osnovnim principima se, u vezi s prinudnim iseljenjima, navodi: „Odgovarajući pravni lek podrazumeva pošteno saslušanje, pristup pravnom savetniku, pravnu pomoć, povratak, restituciju, preseljenje, rehabilitaciju i naknadu...“¹⁵⁷

Konkretno, kada je reč o obavezi zabrane i sprečavanja prinudnih iseljenja, CESCR je identifikovao brojne oblasti, uključujući „(a) zakonsku žalbu sa ciljem sprečavanja planiranih prinudnih iseljenja ili rušenja kroz izdavanje sudskih naloga; (b) pravne postupke za traženje naknade nakon nezakonitog prinudnog iseljenja; (c) žalbe protiv nezakonitih radnji koje su izvršili ili podržali stanodavci (javni ili privatni) u vezi sa iznosom stanarine, održavanjem stambene jedinice, rasnim ili drugim oblicima diskriminacije...“¹⁵⁸ CESCR je takođe objasnio da nadležni organi moraju da se postaraju da žrtve prinudnog iseljenja imaju pravo na odgovarajuću naknadu za svaku imovinu koja je predmet prinudnog iseljenja, kako za lične stvari tako i nepokretnosti.¹⁵⁹

4.5 DOMAĆE ZAKONODAVSTVO

„Problemi u vezi sa prinudnim izbacivanjem iz stanova (prinudnim iseljenjem) i rušenjem romskih kuća i neformalnih naselja povezani su, u većini slučajeva, s nereguliranim pravnim statusom vlasništva nad zemljom i objektima. U slučaju prinudnog iseljenja stanara iz stana ili sa imanja, važeći zakoni ne pružaju nikakvu zaštitu niti garantuju licima koja su se ilegalno naselila na zemljištu ili u zgradi, pa su u većini slučajeva ovi ljudi prepušteni sami sebi. Prema međunarodnom pravu ljudskih prava, pojedinac ima pravo na zaštitu od prinudnog iseljenja, uključujući i sigurnost prava na imovinu i pravnu zaštitu od prisilnog izbacivanja.“ Strategija za unapređivanje položaja Roma¹⁶⁰

PRAVO NA ADEKVATNO STANOVANJE

Dok Ustav Republike Srbije ne garantuje pravo na stanovanje, Zakon o stanovanju iz 1992. godine poziva na preduzimanje „mera za stvaranje povoljnih uslova za stambenu izgradnju i stvaranje uslova za rešavanje stambenih potreba socijalno ugroženih lica u skladu sa zakonom“. Shodno Zakonu o socijalnom stanovanju iz 2009, Romi se nalaze među 14 prioritarnih grupa s pravom na dodelu socijalnog smeštaja.¹⁶¹

Međutim, izgradnja socijalnog smeštaja i dalje je problematična jer je sve građevinsko zemljište u Srbiji kategorizovano kao državno vlasništvo, što ometa mogućnost opštinskih vlasti da finansiraju socijalnu stambenu izgradnju na lokalnom nivou i ograničava izgradnju objekata u privatnom vlasništvu. Po Zakonu o teritorijalnoj organizaciji i lokalnoj samoupravi iz 1991. godine, opštine su odgovorne za planiranje i regulisanje korišćenja građevinskog zemljišta, i to kroz urbanističke planove, legalizaciju dodatnog zemljišta za stanovanje te finansiranje i izgradnju socijalnog smeštaja. Prema Zakonu o lokalnoj samoupravi iz 2004, opštinama su data dodatna finansijska ovlašćenja i mogućnost dobijanja državnih subvencija za izgradnju kuća. Međutim, vrlo se sporo napreduje u sprovođenju ovih zakonskih odredaba.

Imajući u vidu državnu kontrolu vlasništva urbanističkog građevinskog zemljišta, broj ilegalno izgrađenih kuća – 600.000 prema proceni iz 2004. godine – ne iznenađuje. U odsustvu mera kojima bi se državno zemljište učinilo dostupnim, mnoga naselja (romska i neromska), kuće, samoposluge i drugi objekti izgrađeni su na poljoprivrednom i drugom zemljištu. Ovi „ilegalni objekti“ su zabranjeni Zakonom o planiranju i izgradnji iz 2003, ali sve donedavno nije bilo kazni. Prema članu 160 Zakona, moguće je legalizovati objekte izgrađene bez dozvole, a član 163 propisuje naknadu za ono što se opisuje kao „naknadno izdavanje dozvole“. Međutim, malo je Roma koji su razgovarali s Amnesti internešenelom a koji su mogli da sprovedu ove mere da prijave svoju imovinu.

PRINUDNA ISELJENJA

U Srbiji ne postoji zakon koji definiše i zabranjuje prinudna iseljenja, niti važeće građansko pravo i upravni procesi obuhvataju obavezne zaštitne mere za prinudna iseljavanja koje identifikuje CESCR.¹⁶² Dok Strategija za unapređivanje položaja Roma poziva vladu da revidira relevantne zakone kako bi garantovala „zakonski postupak harmonizovan sa međunarodnim standardima“ u skladu sa „načelom nediskriminacije“ i „adekvatnog alternativnog smeštaja“, takve mere još nisu donete. Do danas, osporavanja prinudnih iseljenja uneta su u razne odredbe građanskog prava i upravnih procesa, u skladu sa međunarodnim standardima.

Građansko pravo i upravni postupci u Srbiji propisuju uslove pod kojima privatno lice, opština ili privredno društvo može iseliti ljude iz njihovog stambenog prostora ili sa zemljišta. Član 5 Zakona o stanovanju glasi: „Stambene zgrade i stanovi koriste se po osnovu prava svojine na stanu i po osnovu zakupa. Ako se neko lice useli u stan ili zajedničke prostorije stambene zgrade bez zaključenog ugovora ili je poništen pravni osnov po kome je zaključen ugovor, vlasnik stana, odnosno lice koje ima pravni interes, može kod opštinskog organa nadležnog za stambene poslove da zahteva njegovo iseljenje. Žalba na rešenje o iseljenju lica koje se uselilo u stan ili zajedničke prostorije stambene zgrade bez pravnog osnova ne zadržava izvršenje rešenja.“

U prvoj instanci, mora postojati rešenje za iseljenje. Lica koja se iseljavaju zatim treba da dobiju obaveštenje o rešenju za iseljenje, koje treba da obuhvati pravni osnov prinudnog iseljenja, a zatim treba da dobiju pismenu odluku. Ovaj dokument treba da sadrži datum ili rok do kojeg pojedinac ili porodica treba da se isele, što može biti u roku od tri, pet ili sedam dana itd. Međutim, ako iz nekog razloga do prinudnog iseljenja ne dođe navedenog datuma, izdaje se novo službeno obaveštenje, čak i ako je pravni osnov za iseljenje ostao isti. Nikakvi saveti niti obaveštenja ne daju se rutinski da omoguće licima da se žale na rešenje, niti postoji neka konkretna zakonska odredba.¹⁶³

U izmenjenom i dopunjenom Akcionom planu za raseljavanje nehiđijenskih naselja, u okviru kojeg je izvršeno prinudno iseljenje i raseljavanje naselja pod mostom Gazela, Skupština grada zauzela je stav da po Zakonu o eksproprijaciji „ne postoji nikakva zakonska obaveza za raseljavanje porodica iz naselja Gazela, bilo na gradskom ili državnom nivou, jer se svi tretiraju kao ilegalni vlasnici [...]“.¹⁶⁴ Ova politika je u suprotnosti sa obavezama Srbije u okviru ICCPR, ICESCR i Revidirane evropske socijalne povelje da pre nego što izvrši prinudno iseljenje obezbedi alternativni smeštaj svima onima koji ne mogu sami da se izdržavaju.

NEDISKRIMINACIJA

Pravo na nediskriminaciju ugrađeno je u Ustav, koji garantuje jednakost pred zakonom i Ustavom i specijalne mere za rešavanje problema diskriminacije prema određenoj grupi.¹⁶⁵ Ustav takođe garantuje zaštitu nacionalnih manjina i direktnu primenu međunarodnih standarda koji se odnose na ljudska i manjinska prava.¹⁶⁶ Zabrana diskriminacije dalje se obrađuje u Zakonu o zabrani diskriminacije (ZZD), usvojenom marta 2009.¹⁶⁷ Prema ZZD, svi organi javne vlasti moraju da pružaju usluge i garantuju prava, bez diskriminacije.¹⁶⁸

Međutim, Amnesty internešenel izražava zabrinutost zbog ozbiljnih nedostataka u garantovanju nediskriminacije u praksi, uključujući neuspeh države da uspostavi odgovarajuće mehanizme nadzora i podnošenja žalbi. U tom smislu, Amnesty internešenel sa zabrinutošću primećuje da je poverenica za zaštitu ravnopravnosti, nadležna za prijem žalbi i donošenje odluka po žalbama predatim u skladu sa zakonom, na javnom sastanku održanom u Beogradu navodno izjavila da prinudna iseljenja Roma ne spadaju u njenu nadležnost.¹⁶⁹

PRAVO NA PRAVNI LEK I NAKNADU

Pravo na pravni lek i obeštećenje, uključujući i pred međunarodnim telima, garantuje član 22 Ustava.¹⁷⁰ Međutim, u praksi, ustavne garancije nisu delotvorno sprovedene u nacionalne zakone. Zakon o eksproprijaciji je ograničen na obaveznu kupovinu zemljišta i plaćanje naknade zakonskim vlasnicima zemljišta sa kojeg su iseljeni, ali nema odredaba koje propisuju naknadu za gubitak ličnih stvari ili štetu na njima.

Stoga su advokati prinuđeni da traže obeštećenje drugim putevima, na primer, kroz Zakon o obligacionim odnosima. Član 16 Zakona o obligacionim odnosima propisuje: „Svako je dužan da se uzdrži od postupka kojim se drugom može uzrokovati šteta“, dok definicija štete (u članu 155) dozvoljava oštećenom licu da traži naknadu ne samo za štetu nad materijalnim stvarima već i za druga kršenja koja se vezuju za prinudna iseljenja.¹⁷¹

Dalje, član 157 Zakona o obligacionim odnosima omogućava traženje sprečavanja prinudnog iseljavanja jer zakon propisuje da „[s]vako može zahtevati od suda ili drugog nadležnog organa da naredi obustavljanje radnji koje narušavaju njegov integritet kao osobe, lični ili porodični život ili druga prava“. Shodno članu 270 takođe je moguće uložiti žalbu na izvršenje administrativnog rešenja o prinudnom iseljenju.¹⁷²

Međutim, ovaj neprikladan okvir ne može zameniti u zakon ugrađenu zabranu prinudnih useljenja, zajedno sa efektivnim pravom na žalbu koje zahteva CESCR, uključujući i delotvorne načine za ostvarivanje prava na adekvatnu naknadu gubitka lične imovine.

Takođe, Srbija nema mehanizam kojim se obezbeđuje odgovornost gradskih organa vlasti. Po međunarodnom pravu, država ne može da se pozove na interni zakon da opravda neizvršavanje svojih obaveza po međunarodnim ugovorima. Stoga gradski i opštinski službenici – kao i svi državni službenici – moraju da deluju u skladu s međunarodnim obavezama Srbije. Država je odgovorna ako službeno lice – bilo svojim delanjem ili nedelanjem – prekrši međunarodnu obavezu.

Grad Beograd

Beograd je najveći grad u Srbiji, sa 1.576.124 stanovnika prema popisu iz 2002, organizovan u 17 zasebnih opština. Beograd se definiše kao okrug po Zakonu o teritorijalnoj organizaciji Republike Srbije iz 1992, a po članu 2 ima teritorijalnu autonomiju.¹⁷³ U jednom intervjuu gradonačelnik Beograda rekao je Amnesti internešenelu da ne postoji mehanizam po kojem bi gradski organi bili odgovorni državi Srbiji.

Vlada Republike Srbije nije obezbedila poštovanje obaveza gradskih ili opštinskih organa koje proizlaze iz ICERD, ICESCR, ICCPR i Revidirane evropske socijalne povelje. Ona takođe nije obezbedila da državni službenici, uključujući i gradske službenike, snose odgovornost kada izvršavaju prinudna iseljenja ili raseljavanja suprotno međunarodnim standardima. Vlada nema odgovarajući nadzorni niti institucionalni okvir za borbu protiv diskriminacije Roma, pa ni kada ih diskriminišu gradski i opštinski organi, i nije obezbedila delotvorni pravni lek za žrtve.

5. PRINUDNA ISELJAVANJA U BEOGRADU

PROJEKAT REHABILITACIJE MOSTA GAZELA

31. avgusta 2009., oko 10 sati pre podne, beogradske vlasti su započele prinudno iseljavanje stanovnika iz romskih naselja ispod mosta Gazela. Do 1 sat skoro 200 kuća je srušeno. Samo mali broj od 178 porodica koje je trebalo da budu „raseljene” imale su dovoljno vremena da uzmu svoje stvari pre nego što su ušli buldožeri. Većina ih je uzela samo ono što su mogli da nose.

Oko 114 porodica prevezeno je autobusima na periferiju Beograda i dat im je smeštaj u metalnim kontejnerima. Preostale 64 porodice su prevezene u opštine u južnoj Srbiji. Iseljavanje naselja Gazela izvršeno je bez zaštitnih mera koje zahteva međunarodno pravo. Konsultacije koje su održane sa zajednicama nisu bile dovoljne, nije obezbeđena naknada za gubitak i oštećenje lične imovine, nije obezbeđena pravna pomoć a ponuđene opcije za raseljavanje nisu ispoštovale međunarodne standarde o ljudskim pravima.

Naselja su iseljena od strane vlasti grada Beograda kako bi se obavili radovi na oronulom mostu Gazela, što je deo rekonstrukcije srpskog sistema autoputeva. Nekoliko drugih romskih zajednica u naseljima u Beogradu i širom Srbije biće iseljeno kao deo ovog ogromnog infrastrukturnog projekta.

Amnesti internešenel je izuzetno zabrinut zbog sve većeg broja prinudnih iseljavanja koje sprovode državni službenici u romskim zajednicama koje žive u neformalnim naseljima u Beogradu. Ako se nastavi s izvršavanjem takvih iseljavanja bez zaštitnih mera na mestu, oni će prekršiti prava stanovnika u otprilike 50 naselja unutar Grada Beograda.¹⁷⁴

Od aprila 2009., izvršeno je najmanje sedam prinudnih iseljenja neformalnih naselja. U vreme pisanja izveštaja Amnesti internešenel zna za najmanje jedno ugovoreno prinudno iseljenje, i za planirano „raseljenje” početkom 2011., stanovnika naselja Belvil na Novom Beogradu. Ona će biti izvršena pre početka građevinskih radova na infrastrukturnom projektu koji finansira Evropska banka za razvoj (EBRD) i Evropska investiciona banka (EIB).

Prvi deo ovog poglavlja sažima neka od iseljavanja koja su sprovele beogradske vlasti od aprila 2009. Drugi deo istražuje kršenja prava Roma, uključujući pravo na adekvatno stanovanje, pre, za vreme i nakon prinudnih iseljavanja.

Neka, ali ne sva, prinudna iseljavanja izvršavaju se u okviru Akcionog plana Grada Beograda za inkluziju Roma, koji uključuje određen broj mera za „rehabilitaciju hitnih situacija i raseljavanje slamova, uključujući relokaciju `slamova`, `izgradnju kuća u slamovima` i posebno `preseljenje naselja blizu mosta Gazela`”. Aneks ovog plana utvrđuje neophodne mere za preseljenje 300 porodica iz naselja ispod mosta Gazela.

5.1 ŠEMA PRINUDNIH ISELJAVANJA IZ ROMSKIH NASELJA

BLOK 67

5 aprila 2009., grupa od oko 150 Roma, uključujući decu, stare i nemoćne, od kojih su mnogi raseljena lica s Kosova, prinudno su iseljeni iz neformalnog naselja u bloku 67, deo ledine na Novom Beogradu. Nije bilo konsultacija sa zajednicom da se utvrde alternativne mogućnosti iseljenju niti o neodgovarajućem vremenskom roku: oni su primili obaveštenja da će biti iseljeni 15 dana pre, ali im je u stvari dato manje od 24 sata zvaničnog otkaznog roka. Nije im ponuđen adekvatan alternativni smeštaj. Uklonjeni su da bi se izgradio prilazni put za Univerzijadu 2009., koja je održana kasnije te godine.

Buldožeri u pratnji policijskih službenika stigli su da bi prinudno iselili stanovnike naselja i da bi srušili njihove kuće rano ujutro. Kuće su rasturene a njihovim stanarima nije data prava prilika da povrate svoje stvari ili pokretnu imovinu, a u nekim slučajevima sprečeni su da to urade. Privremeni alternativni smeštaj u obliku kontejnera navodno je pripremljen od strane Grada Beograda u predgrađu Boljevci. Međutim, konvoj autobusa koji je odveo stanovnike bloka 67 u Boljevece dočekan je protestima lokalnih stanovnika, od kojih su neki pokušali da zapale tri kontejnera, prouzročivši štetu. Suočeni sa takvim otporom, gradski planovi da smeste Rome iz bloka 67, napušteni su oko 1 sat noću. Vlasti su ponudile privremeni smeštaj ženama i deci u Centru za socijalnu zaštitu. Neki su prihvatili, ali zato što smeštaj nije ponuđen muškarcima, neke žene su ga odbile jer nisu htele da budu razdvojene od odraslih muških članova svojih porodica. Mnogi su tako proveli noć – pa i nekoliko uzastopnih noći – na otvorenom, spavajući na zemlji ili madracima koje su spasili iz krša ili su ih obezbedile lokalne NVO.

Prema rečima gradonačelnika Beograda, Dragana Đilasa, koji je bio odgovoran za iseljenje, samo Romima koji su „građani” Beograda biće obezbeđen alternativni smeštaj, a to je politika koja se nastavlja uprkos činjenici da je Srbija obavezna da obezbedi alternativno stanovanje svim osobama kojima je ono potrebno, pre izvršenja iseljenja, ne praveći razliku među ljudima na osnovu porekla ili mesta prebivališta.¹⁷⁵ Mnogi od onih koji žive u naseljima bili su interno raseljena lica s Kosova, koji nisu imali prebivalište u Beogradu. Oko 15 porodica koje su iseljene iz bloka 67 konačno su dobile smeštaj u metalnim kontejnerima do decembra 2009. Ostale su se preselile u druga neformalna naselja, i dalje su pod rizikom od prinudnih iseljavanja. Prema Evropskom centru za prava Roma (ERRC), lokalna opština nije bila konsultovana ili informisana unapred.¹⁷⁶

Otprilike u vreme prinudnog iseljenja bloka 67, oko sedam porodica je iseljeno iz kuće na broju 19 u Vojvođanskoj ulici. U avgustu 2009., u najvećoj deložaciji do sada, oko 220 porodica je iseljeno iz naselja ispod mosta Gazela, kao deo „raseljavanja” pre početka građevinskih radova koje je sufinansirao EBRD; ovo iseljenje je opisano detaljnije ispod. Na kraju marta 2010., između 20-25 porodica iseljeno je iz neformalnog naselja u delu Vidikovac opštine Čukarica. 20. aprila 2010., oko 38 romskih porodica (više od 100 pojedinaca) iseljeno je iz neformalnog naselja u ulici Lazara Kujundžića u opštini Čukarica, i zatim su vraćene u južnu Srbiju. Sredinom juna, Romi koji žive na drugom mestu na Vidikovcu u opštini Čukarica dobili su obaveštenja o iseljenju i dalje žive pod rizikom od prinudnog iseljenja do marta 2011. Drugo prinudno iseljenje tri porodice dogodilo se 13. jula 2010., mada je privremeno sprečeno dolaskom lokalne romske NVO. Onda je u oktobru 2010., još 36 pojedinaca iseljeno iz stambenih jedinica sa broja 25 u Vojvođanskoj ulici, a 26. novembra i 15. decembra 2010., još je jedna grupa iseljena iz baraka na uglu ulica Milutina Milankovića i Omladinskih brigada na Novom Beogradu. Amnesty internešenel je takođe dokumentovao pokušaj prinudnog iseljenja porodice Sremčević iz njihove kuće u Dalmatinskoj ulici u centru Beograda. (zakonito vlasništvo gde su oni živeli bez odgovarajućeg prava zakupa) u novembru i decembru 2010.

DALMATINSKA ULICA:

Do avgusta 2000., porodica Sremčević je živela u stanu koji je bio vlasništvo kompanije Technorad. Gospodin Sremčević je radio za Technorad između 1989. i avgusta 2000., kompanija mu je obezbedila stan kao jednom od svojih radnika. Kada je kompanija otišla pod stečaj u avgustu 2000., svi koji su živeli u zgradi bili su iseljeni i ona je uništena. Danica, kćerka gospodina Sremčevića, rekla je Amnesty internešenelu:

„Direkcija za građevinsko zemljište i izgradnju Beograda [Beoland] došla je da izbací moje roditelje. Došli su kamionima i uradili su to veoma brzo. Radnici koje su unajmili da izvrše iseljenje oštetili su jedan deo stvari. Beoland nam je dao novi stan u Dalmatinskoj ulici kao privremeni smeštaj i rekli su nam da će pronaći stalno rešenje kasnije. Nismo potpisali ugovor o korištenju stana. Dali su nam samo dokument o inventaru na osnovu koga su se moji roditelji prijavili na ovoj adresi tako da su mogli da plaćaju struju i druge usluge. Rekli su mojim roditeljima da će dobiti ostatak dokumentacije, ali je moji roditelji nisu nikada dobili. Kada smo ušli u stan i videli u kakvom je stanju moji su roditelji bili nevoljni da tu žive. Ali Beoland je rekao da ako ne prihvatimo ovaj stan, nećemo dobiti ništa drugo. Bila je to ucena. Tako smo ostali i renovirali stan koliko smo mogli. Takođe smo platili sve račune na vreme. Kada sam odrasla, iselila sam se iz stana zajedno sa sestrom tako da tu žive samo moji roditelji.

„2001. godine moji su roditelji dobili [70 i 63 godine] prvo obaveštenje o iseljenju za stan u Dalmatinskoj ulici od opštine Stari grad. Iseljenje je zahtevao Beoland. Uspeli smo da odložimo deložaciju pišući žalbe i koristeći administrativne procedure tražeći odlaganje. Od 2001. to se ponavljalo svake godine sve do oktobra 2010., kada nam je opština Stari grad poslala obaveštenje o iseljenju na koje nismo imali pravo prigovora – jer smo iskoristili sve mogućnosti.

„2008. godine moji roditelji su podneli molbu sudu da legalizuju svoje stanarsko pravo. Ali uprkos proceduri koja je bila u toku, 22. novembra opština i Beoland su došli da nas izbace. Policija im je pomagala. Međutim, imali smo sreće jer su ljudi iz Inicijative za ljudska prava mladih (YIHR) bili tu da protestuju protiv našeg iseljenja.¹⁷⁷ Bilo je sve veoma konfuzno i na kraju policija je provalila u pogrešan stan.

„Mi nemamo sigurnost zakupa. Ovo je problem. Moj otac ima srčanu bolest, anginu pektoris, i ovo je veoma stresno za njega. Bio je veoma uznemiren i pretio je da će se zapaliti kada je čuo za zadnje iseljenje. Radio je legalno ceo svoj život. Zaista je zaradio taj stan. Ne možemo da saznamo zašto hoće da nas iselee, ali poslali su nam dokument, u kojem stoji da moramo da platimo 700 dinara (700 EUR) za troškove iseljenja.”

22. decembra 2010., drugi pokušaj iseljenja je sprečen od strane NVO koja je putem emaila organizovala akciju protiv Direkcije za građevinsko zemljište i izgradnju Beograda i opštine Stari grad. 23. Decembra, porodica je uz pratnju advokata i YIHR održala sastanak sa Direkcijom za građevinsko zemljište i izgradnju Beograda gde je dogovoreno da će administrativne procedure prestati, za sada, ali porodica nije dobila ništa napismeno.

Svako od ovih iseljavanja malih naselja i pojedinačnih stanova, bilo je prinudno iseljenje, ili pokušaj da se izvrši prinudno iseljenje (gde zajednica nastavlja da živi pod pretnjom prinudnog iseljenja), jer mere zaštite i procedure koje su definisane u međunarodnim standardima nisu primenjene. Ova kršenja su opisana detaljnije dole i u odabranim slučajevima primera prinudnog iseljenja, koja su se dogodila u protekle dve godine, dokumentovana su od strane Amnesty internešenela ili srpskih NVO-a.¹⁷⁸

MILUTINA MILANKOVIĆA I OMLADINSKIH BRIGADA

26. novembra 2010., bez prethodnog obaveštenja, Građevinska inspekcija iz Novog Beograda srušila je jednu kuću u vlasništvu kompanije Ratka Mitrovića, gde su živele tri porodice Roma. Njima je uručeno obaveštenje o iseljenju u aprilu i junu 2010. U međuvremenu, nije bilo konsultacija sa zajednicom da se pronađu izvodljive alternative iseljenju ili da se ponude opcije raseljavanju.

Zgrade su srušene kako bi se izgradio novi vatrogasni centar. Bile su sagrađene, shodno praksi stanova u društvenoj svojini kako bi se obezbedili stanovi za radnike preduzeća, od kojih su neki – i Romi i ne-Romi – živeli tamo pošto su zgrade napuštene od preduzeća. Do trenutka kada su se iseljavanja desila, među stanarima je bila i jedna romska porodica raseljena s Kosova.

Većina njihovih stvari je uništena tokom iseljenja od radnika opštine. Proveli su prvu noć na otvorenom, ali su zatim dobili alternativni smeštaj u kontejnerskom naselju u Makišu i Rakovici, mada im nisu obezbeđene grejalice ili kreveti do 15. decembra, kada je, na temperaturi ispod nule, preseljena još jedna grupa porodica iz četiri preostale zgrade Ratko Mitrović, kršeći time zabranu po međunarodnim standardima protiv iseljavanja po lošem vremenu. ¹⁷⁹

Romskim porodicama je ponovo ponuđen alternativni smeštaj u kontejnerskom naselju u Rakovici a dve su ga porodice prihvatile. Neromskim porodicama nije ponuđena alternativa. Ovo izaziva zabrinutost i zbog očigledne diskriminacije protiv ne-Roma koji su ostavljeni da se brinu sami o sebi, kao i zbog prakse raseljavanja romskih zajednica u kontejnerska naselja, ¹⁸⁰ što dovodi do rasne segregacije.

5.2 PROPUST DA SE ISPOŠTUJU ZAKONSKE PROCEDURE PRE ISELJENJA NEDOSTATAK ODGOVARAJUĆEG VREMENSKOG ROKA I PRAVIH KONSULTACIJA

„... u slučajevima gde legalizacija stambenih zgrada u postojećim naseljima nije moguća, nadležna tela bi trebalo da, kroz dijalog svih učesnika, pronađu rešenja za preseljenje ili raseljenje koje će biti prihvatljivo svim stranama (koji uključuju i stanovnike ovih naselja po programima socijalne podrške i zaštite na koju imaju pravo kao građani).”, Nacionalna strategija za unapređivanje položaja Roma, str.24

U svim osim jednog slučaja prinudnih iseljavanja (most Gazela), vlasti su propustile da organizuju bilo kakve konsultacije sa ugroženim zajednicama kako bi utvrdile izvodljive alternative iseljavanjima i druge opcije raseljavanja pre početka iseljavanja. Ovaj zahtev je utvrđen od strane CESCR i u UN Osnovnim principima i smernicama za prinudna iseljavanja i raseljavanja zasnovano na razvoju kojima se poziva na prave (odgovarajuće i informisane) konsultacije sa ugroženom populacijom od strane koja sprovodi prinudno iseljenje. ¹⁸¹

U nekim slučajevima stanovnicima pogođenih naselja nije dato obaveštenje unapred o predloženom iseljenju. ¹⁸² U drugima, gde su obaveštenja o iseljenju izdata, nije pružena nikakva informacija o datumu iseljenja. U mnogim drugim slučajevima, gde je datum naveden, iseljenje nije urađeno onog datuma koji je naveden u (prvom) zvaničnom obaveštenju, već je iseljenje obavljeno a da nije izdato novo zvanično obaveštenje što je u suprotnosti sa relevantnim administrativnim zakonom.

NAPUŠTENE KONSULTACIJE

U većini iseljavanja koja su opisana u ovom izveštaju nije bilo nikakvih konsultacija. U slučaju iseljenja naselja ispod mosta Gazela gradske vlasti su, kao deo uslova nametnutih od EBRD, ušle u program konsultacija sa ugroženom populacijom, ovlašćujući NVO vođenu od strane Roma da sprovede proces. Napravljeni su planovi u konsultaciji sa tadašnjim

stanovnicima za izgradnju socijalnih stambenih jedinica, a kao mesto je određeno naselje Ovča u Beogradu. Grad Beograd je 2008. godine izdvojio 159 miliona srpskih dinara (otprilike 15.9 miliona evra) za „stambeno naselje i izgradnju puta” na tom mestu, i još 50 miliona dinara trebalo je da bude izdvojeno za dalju

izgradnju, opremu stambenih jedinica i obezbeđenje usluga. Još 8 miliona dinara trebalo je da bude obezbeđeno svake godine za NVO konsultacije u vezi s tim i za projekat raseljavanja.
.183

Lokacija u Borči je izabrana pošto su tri druge predložene lokacije odbijene jer je došlo do otpora od strane neromskih stanovnika na ovim lokacijama. Međutim, odustalo se i od lokacije u Borči u oktobru 2008. nakon daljih demonstracija od strane lokalnog stanovništva koje se protivilo da Romi žive u njihovoj zajednici. Posle povlačenja gradskih planova za Ovču, Unija Roma Srbije optužila je grad da tretira Rome kao građane drugog reda.¹⁸⁴

U februaru 2009., bez daljih konsultacija, zamenik gradonačelnika Beograda Milan Krkobabić najavio je novi plan za Gazelu. Oko 114 romskih porodica – stanovnici Beograda i raseljeni s Kosova – dobili bi „nov smeštaj” u opštinama oko Beograda. Preostale porodice bi bile vraćene u južnu Srbiju odakle potiču.

Tomica, sa Kosova, koji je u Beogradu živeo 20 godina, rekao je Amnesty internešenelu: „Došli su s kamionima i policijom i kombijima. Svi smo morali da odemo za 20 minuta. Izgubio sam kuću, TV, DVD, nove krevete, ogledala, frižider, sve. Nisam čak ni bio tamo kada je kuća srušena. [Dragan] Đilas [gradonačelnik Beograda] i drugi su došli iz opštine – ja sam se raspravljao s njima oko naše lokacije. Moja porodica [žena i dvoje dece] bili su na spisku za Mladenovac, ali mi smo hteli da idemo u Barajevo. Dok sam razgovarao, srušili su mi kuću.”

Nakon što je plan Ovča napušten, nikakve prave konsultacije nisu održane sa zajednicom o opcijama raseljavanja ili alternativama; o Akcionom planu nikada nije razgovarano sa zajednicom. Oko šest nedelja pre iseljenja, obavešteni su da će biti preseljeni u metalne kontejnere. Od onih koji su bili na spiskovima napravljenim 2007. jednostavno je zatraženo da identifikuju na kojoj lokaciji kontejnera – i sa kojim drugim porodicama – žele da žive.

Gordana, u intervjuu za NVO Bankwatch 2009. rekla je: „Znali smo da ćemo morati da budemo raseljeni, ali nismo znali da će se dogoditi u roku od dva sata. Mislili smo da će to biti za dva do tri dana. Prvo 20 porodica, zatim još 30 porodica...Nismo znali da će nas policija okružiti i da će nas ugurati u autobus. Nisu održali reč i na kraju uradili su to na svoju ruku.” Nakon što su obavešteni o preseljenju, njena je grupa izabrala da ostane u Zemunu, delu Novog Beograda, da bi imali pristup poslu. „Popunili smo obrazac za Zemun, zatim smo čekali i čekali i samo nekoliko dana pre rušenja, i onda nas je Đukić pozvao na sastanak u 9 sati uveče ... na ulici! Izvadio je štopericu da bi znao koliko je minuta razgovarao sa svakim od nas: jedan, dva, tri minuta razgovora. Rekao je da nema lokacije u Zemunu. Iskreno, bili smo ljuti na njega – čekali smo toliko dugo i sada, nekoliko dana pre preseljenja, on je sve promenio.” Na dan iseljenja, Gordana je dobila papire da će biti preseljena na lokaciju kontejnera u Mladenovcu (47 km južno od Beograda): „Đukić je rekao, 'Ono što imam, to ću vam ponuditi. Ako prihvatite, prihvatite. Ako ne, nemam ništa s vama. Idite na ulicu.' Moj sin je rekao 'Uzmi što ti nudi, samo da bi se rešili ulice.' Drugi službenik je rekao da imaju dva prazna kontejnera u Barajevu – 'Uzmi ih jer nemam ništa drugo.'”

Kao što je naglašeno gore, u većini slučajeva prinudnih iseljavanja koje je sproveo grad ili opštinske vlasti, gde međunarodne finansijske institucije nisu bile uključene, uopšte nije bilo konsultacija.

5.3 NEUSPEH DA SE ISPOŠTUJU ZAKONSKE MERE ZAŠTITE TOKOM ISELJAVANJA BEZBEDNOST LICA

Bilo je izveštaja o fizičkim napadima od strane državnih službenika tokom iseljavanja.¹⁸⁵ U nedostatku istrage takvih navoda, ovakve žalbe prosleđuju se regionalnim i međunarodnim sporazumnim telima. U maju 2009., na primer, Komitet protiv torture UN-a (CAT) utvrdio je da je Besim Osmani, u junu 2000., bio podvrgnut okrutnom, nehumanom ili degradirajućem tretmanu ili kažnjavanju tokom iseljenja u Beogradu. CAT je zabeležio da je „nanošenje fizičke ili mentalne patnje [bilo] pojačano zbog ... njegovog romskog etničkog porekla..., manjina koja je istorijski podvrgnuta diskriminaciji i predrasudi.”. Vlasti su propustile da otvore istragu, uskraćujući Besimu Osmaniju pravo da se njegov slučaj istraži brzo i nepristrasno i da dobije obeštećenje.¹⁸⁶

UNIŠTAVANJE LIČNE SVOJINE BEZ OBEŠTEĆENJA

UN Osnovni principi i smernice za iseljavanje i raseljavanje zasnovano na razvoju propisuju da države i njihovi izvršitelji moraju da preduzmu korake da osiguraju da niko nije proizvoljno lišen imovine ili stvari u vlasništvu kao posledica rušenja, podmetanja požara i drugih oblika namernog razaranja, nemarnosti ili bilo kog oblika kolektivnog kažnjavanja. Od srpskih vlasti se takođe zahteva da na osnovu međunarodnog prava ljudskih prava obezbede poštenu i pravičnu naknadu za gubitak imovine koja je posledica iseljenja¹⁸⁷, ali, kao što je navedeno gore domaći zakon ne obezbeđuje takvu kompenzaciju za gubitak ili oštećenje stvari u ličnom posedu.

U obaveštenju o iseljenju koje je izdato za baraku broj 280 u naselju Gazela 1. juna 2009 stoji: „31. maja 2009. izvršena je inspekcija i istraga je zaključila da će objekat [kuća] biti uništen za dva dana nakon primitka konačne odluke.” U konačnoj odluci datiranoj 27. avgusta stoji: „na osnovu prethodne odluke, mi sada rušimo kuću. Vlasti snose troškove rušenja objekta, ali neće snositi odgovornost ako dođe do uništavanja stvari prilikom rušenja.”¹⁸⁸

Tokom prinudnog iseljenja Roma iz naselja ispod mosta Gazela, iako su gradske vlasti obezbedile autobuse i druga vozila da omogućе ugroženoj populaciji da prenese svoje stvari u nove domove, Romi su rekli Amnesty internešenelu da su imali malo prilike da prikupe svoje lične stvari. Većina ljudi je izgubila većinu svojih ličnih stvari i imovine ili zato što im nije dato dovoljno vremena da ih sakupe, ili zato što su sprečeni da to urade, ili nisu bili prisutni kada su se iseljenja dogodila. Nije im data prilika da naprave inventar svoje imovine pre početka prinudnog iseljenja, i tako – i pored kršenja međunarodnih prava – nisu u mogućnosti da potražuju odštetu za uništavanje imovine koja je mnogima bila i jedina imovina. Mnogi su izgubili vozila ili kolica, koje su koristili za sakupljanje otpadnog materijala, njihov jedini izvor prihoda. Osim toga, stanovnici su informisani pre preseljenja da im neće biti dozvoljeno da ponesu sa sobom otpadni materijal koji su sakupili za preprodaju. Šta više, prema NVO Rehabilitacioni centar za manjine, ženama je rečeno da ne nose kućne stvari, jer će im sve biti obezbeđeno. Međutim, kada su stigli na lokaciju, kontejneri nisu bili opremljeni pećima ili frižiderima a u nekim lokacijama žene su u početku morale da kuvaju na otvorenoj vatri.

5.4 NAKON ISELJENJA

„ kao posledica [i]seljavanja pojedinci ne bi trebalo da postanu beskućnici ili da budu izloženi kršenju drugih ljudskih prava. Gde oni koji su ugroženi nisu u stanju da sebe izdržavaju, Država mora da preduzme sve odgovarajuće mere, do maksimuma svojih

raspoloživih resursa, da osigura da je alternativno stanovanje, preseljenje ili pristup obradivoj zemlji, u zavisnosti od slučaja, dostupno.”, CESCR, Opšti komentari 7, paragraph 16. Amnesty internešenel smatra da srpske vlasti nisu uspele da zaštite Rome od daljih kršenja njihovih prava ili da preduzmu mere da im obezbede adekvatno alternativno stanovanje.

25 VOJVOĐANSKA ULICA

7. oktobra 2010., Amnesty internešenel je bio prisutan prilikom prinudnog iseljenja koje je izvršila kompanija koja je radila u ime vlasti Grada Beograda. Oko 36 pojedinaca, uključujući 17 dece¹⁸⁹ i jednu trudnu ženu prinudno su iseljeni iz prostorija u Vojvođanskoj ulici broj 25 u naselju Bežanija u Beogradu.

Većini od ta 36 pojedinca obezbeđen je smeštaj u Vojvođanskoj ulici 2003. godine, nakon što su prinudno iseljeni iz napuštene fabrike Betonjerka na Dorćolu, u Beogradu (vlasništvo Direkcije za građevinsko zemljište i izgradnju Beograda).

Gradske vlasti su uručile stanovnicima Vojvođanske ulice broj 25 prvo obaveštenje o iseljenju 24. avgusta 2010., ostavljajući stanarima jedan dan da napuste lokaciju, ali iseljenje je privremeno obustavljeno nakon protesta od strane lokalnih NVO. 28. septembra 2010., stanovnici su primili poslednje obaveštenje o iseljenju nakon intervjua sa gradskim službenicima dajući svakoj porodici devet dana roka za iseljenje. Tokom intervjua, porodicama nije objašnjen process iseljenja. Stanovnici nisu konsultovani, već su im navodno službenici rekli da neće dobiti nikakav alternativni smeštaj ili pomoć. Svrha intervjua izgleda da je bila da se utvrdi ko živi u ovim zgradama i da se proveri dokumentacija.

Gradski službenici su bili prisutni na početku iseljenja, uz pratnju 12 policajaca i radnika Gradskog zavoda za socijalnu zaštitu.¹⁹⁰ Do 11.30 pre podne stanovnici su sakupili većinu svojih stvari, koje su stavili na gomilu na javnom trgu. Radnici kompanije s kojom je ugovoreno da izvrši iseljenje onda su razbili prozore kuća kako bi sprečili da iko može da se vrati. Do 1.30 posle podne sve su kuće bile uništene, ali ljudi su uspeali da sakupe većinu svojih stvari.

Mada im nije dat razlog za iseljenje, Romi su rekli Amnesty internešenelu da oni veruju da je izvršeno kako bi se oslobodio prostor za novi put i stambenu zgradu. Naknadno, organizacija je uspeala da ustanovi da je prinudno iseljenje izvršeno na zahtev Direkcije za građevinsko zemljište i izgradnju Beograda.¹⁹¹

Tadašnji pomoćnik ministra za ljudska prava i manjine, Petar Antić, koji je bio prisutan tokom iseljenja, rekao je Amnesty internešenelu kasnije da je on intervenisao u ime iseljenih ljudi zahtevajući da im se obezbedi smeštaj. Lokalni romski političar poveo je stanovnike da protestuju ispred zgrade Grada Beogarda, pozivajući zvaničnike da izađu i razgovaraju sa pogođenim ljudima.

Do večeri pomoćnik ministra je organizovao privremeni smeštaj za žene i decu u centrima za socijalnu zaštitu/prihvatištima u gradu. Većina muškaraca je spavala na lokaciji kako bi sačuvali svoje stvari. *Prema rečima D.D., jedne od iseljenih žena, „ oni su rekli da samo žene i deca mogu biti u prihvatilištu. Rekli su da možemo nešto da pojedemo i da se operemo i dali su nam malo mleka i hleba. Deca su bila zaista umorna. Bila su napolju celi dan, bilo im je hladno i trebalo je da idu u toalet, ali osoblje nam je reklo da moramo da ostanemo u svojim sobama i da deca moraju da budu tiha pa smo sedeli tamo i čekali da dođe jutro.”* Žene su rekle Amnesty internešenelu sledećeg dana da ne žele da se vrate u prihvatilište.

Protesti su nastavljeni ispred gradske kancelarije tokom celog sledećeg dana. U 3 sata posle podne, u pratnji Petra Antića, zamenik gradonačelnika Milan Krkobabić, zahtevao je da jedna osoba pođe s njim da bi dali obaveštenje o planovima za grupu. Nije bilo konsultacija, objašnjenja i nije bilo pokušaja da se pojedincima pruže informacije.

Zamenik gradonačelnika je odabrao jednu ženu da bude „predstavnik” i obavestio ju je da je grad odlučio da će grupa dobiti metalne kontejnere u postojećem kontejnerskom naselju u Makišu; troškove, uključujući prevoz njihove imovine, pokriće Ministarstvo za ljudska i manjinska prava.

Kao što je gore rečeno, kontejneri su obezbeđeni u Makišu i Rakovici za romske porodice iseljene u novembru i decembru iz ulica na uglu Milutina Milankovića i Omladinskih brigada na Novom Beogradu.

PRAVO NA PRAVNI LEK

*„Sva lica kojima se preti ili koja su podvrgnuta prinudnom iseljavanju imaju pravo pristupa pravnom leku blagovremeno. Odgovarajući pravni lek uključuje pravično saslušanje, pristup pravnom zastupniku, pravnu pomoć, povratak, restituciju, raseljavanje, rehabilitaciju i kompenzaciju, i treba da je u skladu sa, gde je primenljivo, sa Osnovnim principima i smernicama o pravu na pravni lek i reparaciju za žrtve grubog kršenja međunarodnog humanitarnog prava.”*¹⁹²

Srpski zakon ne propisuje ovakve specifične pravne mere u slučaju prinudnog iseljenja, pa ni grupa ni pojedinac ne mogu da ospore predloženo iseljenje ili da podnesu molbu za kompenzaciju zbog uništenja ili oštećenja lične svojine tokom iseljenja.

Međutim, u obaveštenju o iseljenju izdatom od opštine Čukarica 4. juna porodici koja živi na Ibarskom putu broj 66, stoji da pogođeni pojedinac ima pravo da podnese žalbu beogradskim vlastima uz plaćanje od 30 dinara (3 EUR). Kada je Amnesty internešenel upitao pojedinca da li se žalio, bilo je jasno da on nije umeo da čita, i da nije znao da ima pravo na žalbu. Rekao je: „Grupa ljudi uključujući policiju donela je obaveštenje. Niko mi nije rekao o ovoj žalbi. Ne znam zašto će nas iseliti. Nije mi ponuđen alternativni smeštaj.”

Akcionni plan za raseljavanje Gazele obezbeđuje proceduru za žalbe. Međutim, ovaj dokument nije nikada bio javno dostupan, niti je – prema saznanju Amnesty internešenela – ugrožena populacija informisana o njemu. Amnesty internešenel nije uspeo da pronađe instance formalnih žalbi po ovoj proceduri. ¹⁹³

Nakon iseljenja iz Vojvođanske ulice u oktobru 2010., uložena je žalba od strane advokata koji je dobio punomoćje od četiri porodice. Žalba je podneta na osnovu člana 5 Zakona o stanovanju, u kojem stoji da organ ili osoba mora da ima zakonski udeo u svojini da bi mogli da zahtevaju iseljenje. ¹⁹⁴ Prvo uspešno zakonsko osporavanje iseljenja u Beogradu zasnovano je u potpunosti na administrativnoj osnovi, a podneto je Sekretarijatu za imovinsko-pravne odnose. Teret leži na opštini, koja je izvršila iseljenje, da dokaže da je Direkcija za izgradnju grada, koja je zahtevala iseljenje, imala zakonski udeo u svojini. Žalba je prvo odbijena ali pri ponovljenoj žalbi, u dva slučaja, doneto je pozitivno mišljenje da je iseljenje bilo protuzakonito na osnovu toga da „nije bilo dokaza da Direkcija ima zakonski udeo u svojini”, što znači da direkcija nema dokumentaciju u kojoj stoji da poseduje ili da ima neki drugi zakonski udeo u svojini. Porodicama je 2003. godine dozvoljeno da se presele u Vojvođansku ulicu i nekima ali ne svima dat je dokument ili izjava koja im daje mogućnost, iako ne i pravo, da žive u toj zgradi. Odluka je doneta na osnovu toga što po srpskom zakonu „izjava volje” može da predstavlja ugovor.

Porodice u pitanju nisu sigurne da li žele da se ovaj pravni spor nastavi jer se plaše da će ovo možda imati negativne posledice na priliku dobijanja preseljenja. Imaju tri godine da ulože žalbu.

5.5 KRŠENJA PRAVA NA ODGOVARAJUĆE STANOVANJE POSLE ISELJAVANJA

Amnesti internešenel je posebno zabrinut što nakon prinudnih iseljavanja, ugroženoj populaciji nije obezbeđen alternativni smeštaj u skladu s međunarodnim standardima o adekvatnom stanovanju. U većini istraženih slučajeva prinudnih iseljavanja, pogođenoj populaciji nije ponuđen, a kamoli obezbeđen, bilo kakav alternativni smeštaj, (za izuzetke vidi Vojvođanska ulica 25) i nemaju drugu mogućnost već da se presele u neformalna naselja. U drugim slučajevima, preseljeni su u privremena kontejnerska naselja, kao u slučaju mosta Gazela (vidi ispod), ili su vraćeni u južnu Srbiju (vidi poglavlje 6). Uprkos tome što Srbija daje prioritet stanovanju u okviru Dekade Roma, Vlada nije uspeła da usvoji zakone ili politiku koja bi postavila zahteve u pogledu raseljavanja zajednica posle iseljavanja.

KONTEJNERSKA NASELJA

Nakon iseljenja iz naselja ispod mosta Gazela u avgustu 2009., 114 romskih porodica dobilo je smeštaj u metalnim kontejnerima u naseljima raštrkanim po periferiji Beogarda, u Barajevu, Čukarici (Makiš), Lazarevu, Mladenovcu, Obrenovcu, Surčinu i Zvezdari (Orlovsko naselje).

Od Grada Beograda je zahtevano, kao deo uslova finansiranja, koje su nametnuli EBRD i EIB, da obezbede pogođenoj populaciji „adekvatno stalno stanovanje”. Umesto toga gradske vlasti, uz očiglednu podršku Vlade, nisu uspele da ispoštuju ove uslove i raselile su Rome u metalne kontejnere. Ovi metalni kontejneri ne ispunjavaju kriterijume o adekvatnosti, pogodnom stanovanju ili lokaciji stanovanja kao što zahteva CESCR.¹⁹⁵

Iako su stanovnici potpisali ugovore sa gradom o zaposedanju kontejnera i da ne moraju da plaćaju rentu pet godina, oni nemaju mere zaštite ili garancije o sigurnosti zakupa posle ovog datuma.

POGODNOST STANOVANJA

Raseljenim porodicama do pet članova dodeljeni su kontejneri veličine 5.77m x 2.44m (14m²); trebalo je da veće prodice imaju dva kontejnera, ali ovo nije uvek slučaj. Kontejneri nisu izolovani (uprkos zimskim temperaturama od minus 10°C), imaju lošu ventilaciju, i često su puni vlage. Zimi, krov propušta i voda curi ali je vlaga najčešće posledica kondenzacije koja je uzrokovana brojem ljudi u tako malom prostoru i kuanja. Kada su porodice stigle, na nekim lokacijama nisu imale gde da operu veš a jedna od `sanitarnih jedinica` (kontejner opremljen tekućom vodom, sudoperima, tuševima i toaletima) nije radio.

Tokom leta, stanovnici su patili zbog nedostatka ventilacije u kontejnerima. Stanovnicima na jednoj lokaciji tokom leta bilo je zabranjeno od gradskih vlasti da podignu baldahine ili zastore za zaštitu od sunca ispred kontejnera. Problem sa vlagom je bio prisutan kada je Amnesti internešenel posetio naselja ponovo u januaru 2011., u jednom kontejneru voda je u stvari kapala na električnu razvodnu kutiju. Nestabilna osnova za kontejnere koju je Amnesti internešenel primetio 2010., nije popravljena u Orlovskom naselju do januara 2011. pa su neki kontejneri i dalje nestabilni. U naselju Barajevo slab dovod struje znači da je nemoguće da se uključi više od jednog uređaja u jednom trenutku; grejanje je isključivo na struju. U januaru 2011., stanovnici su izrazili zabrinutost zbog glasinata da će morati da plaćaju električnu struju.

LOKACIJA

„Došli smo ovamo autobusom i sa svakim pređenim kilometrom sve smo se više plašili kako smo se udaljavali od grada i izgledalo je strašno. Morali smo da spavamo na podu svi u dva kontejnera. Nije bilo struje. Sve je bilo u takvom neredu. Nismo znali kako stvari funkcionišu.¹⁹⁶

CERD Opšte preporuke 27 pozivaju države članice „da se uzdrže od smeštanja Roma u kampove izvan naseljenih područja koja su izolovana i bez pristupa zdravstvenoj zaštiti i drugim pogodnostima.” Šta više, CESCR naglašava da „a dekvatno stanovanje mora da bude na lokaciji koja ima pristup opcijama zapošljavanja, uslugama zdravstvene zaštite, obrazovanju i drugim socijalnim uslugama.”

Kontejnerske lokacije koje se nalaze na marginama Beograda izolovane su od drugih zajednica i u nekim slučajevima, daleko od klinika, škola, opštinskih kancelarija, prodavnica i drugih pogodnosti. Od dece se zahteva da moraju da pohađaju nove škole, a na nekim lokacijama su imala poteškoća zbog udaljenosti od škola, ili da se integrišu u lokalne škole.

Nema raspoloživih poslova blizu kontejnerskih naselja, koja su daleko od centra grada, gde mnogi Romi sakupljaju i preprodaju otpadni ili reciklirani materijal.¹⁹⁷ Osim toga, po Akcionom planu za raseljavanje Gazele, Romima je zabranjeno da otpadni materijal koji su već sakupili ponesu sa sobom. Kako bi mogli da nastave sa sakupljanjem i preprodajom ili recikliranjem materijala, moraju da negde u centru Beograda nađu mesto za skladištenje materijala. Mnoge žene koje su radile kao čistačice sada ne mogu da nađu zaposlenje u okolini. Nekim odraslima je navodno ponuđen posao od gradskih vlasti, ali većina se još uvek bavi sakupljanjem otpadnog materijala.

Amnesti internešenel zbog toga pozdravlja Inicijativu Svetske zdravstvene organizacije održivog upravljanja otpadom radi zdravijeg sutra (SWIFT), koja je nedavno otvorila reciklažni centar blizu kontejnerskog naselja Orlovsko u opštini Zvezdara.¹⁹⁸ Projekat SWIFT je predviđen kao zadruga u koju će Romi koji žive u opštini moći da odnesu kartone i druge materijale koje sakupe, i za to će biti plaćeni. Romima koji su raseljeni iz Gazele biće takođe ponuđeni poslovi sa punim radnim vremenom, a kafić u okviru SWIFT-a biće otvoren za sve tokom radnog vremena.

„Kontejneri! Ne mogu da zamislim da živim u kontejneru. Možda smo pogrešili u nekim stvarima, ali postigli smo i neke rezultate: 120 dece je sada u školi. Bilo je teško da se promene životi odraslih ali oni sada imaju bolja mesta stanovanja. Sedamdeset pet odsto najvećih problema je nezaposlenost”. Dragan Đilas, gradonačelnik Beograda u intervjuu za Amnesti internešenel u januaru 2011.

U intervjuu koji je dao Amnesti internešenelu u januaru 2011., gradonačelnik naglašava pozitivne aspekte raseljavanja, uključujući pristup dokumentaciji, upis dece u predškolske ustanove (koje je mali broj romske dece prethodno pohađao) i upis dece u osnovnu školu, više od 77.7 odsto sada redovno pohađa školu, porast od 20 odsto u donosu na prethodnu godinu.¹⁹⁹

Međutim, organizacija pozdravlja gradonačelnikovo priznanje da kontejneri ne predstavljaju odgovarajuće stanovanje. U septembru 2010., grad je oformio Komisiju za implementaciju Akcionog plana, kojim se traži poboljšanje uslova u naseljima, uključujući pokretanje programa socijalne zaštite u odsustvu raspoloživog zaposlenja za bivše stanovnike Gazele, od kojih je većina nastavila da sakuplja otpadni materijal u centru Beograda. Pored toga, Komisija će takođe, po prvi put od 2002., napraviti mapu svih naselja u Beogradu, kako bi

pomogla da gradska politika i praksa poboljša ili raseli naselja. Amnesty internešenel pozdravlja takve mere.

5.6 TEŠKOĆE U PRISTUPU SOCIJALNOM STANOVANJU

Amnesti internešenel smatra da Vlada Republike Srbije treba da preduzme hitne mere da se osigura obezbeđenje odgovarajućeg stanovanja za Rome koji su iseljeni iz naselja u Beogradu.

Svima koji su prinudno iseljeni iz naselja ispod mosta Gazela i raseljeni u kontejnere rečeno je da će moći da se prijave za mesta u 900 socijalnih stambenih jedinica koje će biti izgrađene do 2010. Prema RAP, „ p o rodice koje se trenutno nalaze u mobilnim stambenim jedinicama pod okriljem ovog plana i u skladu s propisima o distribuciji stanova, imaće jednaka prava i priliku da se prijave za useljenje u te stanove kao bilo koji drugi ugroženi građani Beograda.”²⁰⁰

U junu 2010., stanovnici su se žalili da još nisu dobili nikakvu pomoć u prijavljivanju za te stanove, uključujući nabavljanje potrebnih dokumenata za prijavu.²⁰¹ Do januara 2011., Amnesty internešenel zna samo za jednu porodicu iz Gazele kojoj je dodeljena jedna od socijalnih stambenih jedinica, na osnovu teške invalidnosti jednog člana porodice.²⁰²

Drugi čak nisu dobili ni pomoć pri prijavljivanju do januara 2011. (nakon što je rok za aplikaciju prošao): „*Niko nije došao da razgovara s nama o socijalnim stanovima. Nisam znao za rok ili koja su dokumenta potrebna. Čuo sam da postoji proces prijavljivanja, ali niko nam ne daje informacije. Išao sam u Gradski sekretarijat za socijalnu zaštitu u Tiršovoj sa decom i video sam poziv za prijavljivanje na zidu. Video sam o čemu se radi, i trebalo mi je toliko dokumenata da sam pomislio da se neću kvalifikovati.*”²⁰³

Čak i oni koji su se prijavili bili su diskriminisani na osnovu sistema raspodele, po kojem su bodovi dodeljivani pod uslovom da podnosilac ispunjava različite kriterijume, kriterijume koje je grad postavio pri „konkurisanju” za socijalne stanove.²⁰⁴ Ovi kriterijumi su osporeni u žalbi koju je Ustavnom sudu Srbije u oktobru 2010. podneo Centar za prava manjina i ERRC. U žalbi se traži da Sud preispita ustavnost i zakonitost propisa,²⁰⁵ tvrdeći da nekoliko članova nije kompatibilno s Članovima 14, 21, 69 i 76 Ustava Republike Srbije, sa Zakonom o antidiskriminaciji iz 2009. i relevantnim članovima ICCPR, ICERD, ICESCR i protokolom broj 12 ECHR, čija je Srbija potpisnica.²⁰⁶ Oni argumentuju da je odsustvo kriterijuma da se obezbede bodovi na osnovu veličine porodice diskriminatorno, uzimajući u obzir da su romske porodice velike; takođe argumentuju da se dodelom bodova na osnovu obrazovanja i posedovanje radne knjižice određen broj godina takođe vrši diskriminacija protiv Roma koji nisu bili u mogućnosti da završe školu ili da konkurišu na formalnom tržištu rada. Čak i pre nego što je sud doneo odluku Grad Beograd je doneo odluku da promeni kriterijume po kojima osobama može biti dodeljen socijalni stan.

Prema rečima Dragana Đilasa, gradonačelnika Beograda „ b ila su 82 socijalna stana za koja su se mogli prijaviti i samo je jedna [raseljeni Romi] porodica uspeła da dobije stan pa sam to sada promenio. Promenio sam sistem bodovanja. Na primer, nije bilo kriterijuma invalidnosti u njemu i do marta će biti novi kriterijumi. Biće 100 bodova u vezi sa invalidnošću. Ovo je bio zakon star 50 godina i mi smo sada započeli iznova i sada će više ljudi imati pravo.”²⁰⁷

Ove promene, ako budu implemetirane, rešiće pitanje jedne od prepreka sa kojom se suočavaju Romi u pristupu socijalnom stanovanju. Ipak, nekoliko drugih prepreka ostaje,

uključujući nedostatak dostupnog socijalnog stanovanja, pristup dokumentaciji i informaciji o procedurama prijavljivanja. S obzirom na visok nivo nepismenosti među odraslim Romima, treba da se utvrdi odgovarajući način informisanja o takvim procedurama.

Zato što su Romi često izloženi prinudnim iseljavanjima na takvom nivou, i s obzirom da se stambeni deficit u Srbiji procenjuje na 100,000 jedinica, Amnesty internešenel smatra da Vlada Republike Srbije mora da da prioritet stambenom zbrinjavanju Roma, kao jednoj od najmarginalizovanih grupa u zemlji. Dalje, Vlada treba da osigura da Nacionalna strategija o socijalnom stanovanju iz septembra 2010. reflektuje na adekvatniji način prioritete stanovanja koji su dati u Nacionalnoj strategiji za Rome.

„... u definisanju stambene politike Republike Srbije kao i sekundarnim propisima kojima će se razraditi odredbe Nacrta zakona o socijalnom stanovanju detaljnije, posebna pažnja treba da se obrati stambenim problemima siromašnih i socijalno ugroženih Roma. Kao deo mera za implementaciju nacionalne stambene politike, posebna pažnja treba da se obrati razvoju sistema transparentnog nadgledanja implementacije stambenih programa koji proizilaze iz stambene politike i relevantnih strategija i najšireg mogućeg uključenja zainteresovanih strana i javnosti u implementaciji ovih programa, tamo gde se tiču podrške u obezbeđivanju stanovanja ili unapređivanja životnih uslova u romskim naseljima”. *Nacionalna strategija za unapređivanje položaja Roma, str 21*

5.7 BESKUĆNIŠTVO

Većina prinudnih iseljavanja koja sprovode opštinske vlasti imaju za posledicu beskućništvo. Kao u slučaju prinudnog iseljenja u Devčićevoj ulici broj 16 (ispod), Romima koji su iseljeni iz neformalnog naselja na Vidikovcu u opštini Čukarica u martu 2010. nije ponuđen nikakav alternativan smeštaj, i nisu imali drugu opciju već da se presele u drugo neformalno naselje preko puta, gde žive pod rizikom drugog prinudnog iseljenja. Mnogi Romi koji žive u neformalnim naseljima iseljavani su pet ili šest puta u poslednjih 10 godina; u mnogim slučajevima njihova jedina opcija je da se presele u drugo neformalno naselje ili da napuste Beograd potpuno. Samo u iseljavanjima koja su uslovljena od strane EBRD i EIB (most Gazela), ili pod pritiskom političara ili NVO, iseljene porodice su dobile smeštaj u kontejnerima (vidi na primer, Vojvođanska ulica 25).

16 DEVČIĆEVA ULICA

13. jula, oko 9 sati ujutro, radnici privatnog preduzeća počeli su da prinudno iseljavaju tri romske porodice (17 pojedinaca, uključujući devetoro dece, dve trudne žene i jednu ženu od 79 godina) iz napuštene zgrade u ulici Ivica Devčića broj 16 u opštini Čukarica. Porodice su verovala da im je neformalno data dozvola da koriste zgradu, koja je bila vlasništvo građevinske firme, ali stoji napuštena od 2008. godine. Uspeli su da renoviraju stanove, i da sebi obezbede osnovni smeštaj.

Porodice su rekle predstavniku DUR, romska NVO, da im nije dato nikakvo formalno obaveštenje o iseljenju; niti su dobili kopiju odluke koja se odnosi na rušenje ili iseljenje. Nije bilo konsultacija da se pronađu izvodljive alternative iseljenju ili opcije raseljavanja.

Radnici privatne kompanije ušli su u zgradu na silu i navodno su počeli da razbijaju stvari i prozore na prvom spratu, gde su Romi živeli. Stanari su ih molili da prestanu i da im dozvole da sakupe svoje stvari. Iseljenje je zaustavljeno i dozvoljeno im je da uzmu svoje stvari kada su radnici videli da NVO snima iseljenje, ali do tada je već polovina ličnih stvari oštećena ili uništena.

Iseljeni Romi su zatim potražili pomoć od romskih predstavnika u Čukarici i od Nacionalnog saveta Roma, ali nisu dobili pomoć ili ponudu za alternativni smeštaj.

6. VRAĆENI U JUŽNU SRBIJU

“Vratili su me u Vranje autobusom. Nismo imali ništa – nismo dobili 30.000 dinara, nismo dobili ništa. Boravio sam u centru za socijalno staranje kada sam stigao tamo. Nisu mi dali ništa – rekli su mi da će mi dati ako sam na spisku – ali nisu imali novaca. Živim u Beogradu već 22 godine – moja deca i unuci su rođeni ovde. Ovde sam se oženio. Imam ličnu kartu iz Vranja, ali nemam stalnu adresu”. Intervju s Nebojšom Samistarevićem, koji se vratio iz Vranja u Beograd, juni 2010.

U januaru 2009. vlasti Grada Beograda su odbile da rasele 240 ljudi (53 porodice) koje su živeli u naselju ispod mosta Gazela a za koje je na osnovu dokumenata utvrđeno da su poreklom iz sedam najsiromašnijih opština u južnoj Srbiji. Iako im je na početku rečeno da će biti uključeni u plan o raseljavanju naselja ispod mosta Gazela, 2009. su vraćeni u južnu Srbiju.²⁰⁸

Većina ih je živela u Beogradu između 10 i 20 godina, preselili su se zbog posla, ali zato što su živeli u neformalnom naselju nisu mogli da prijave prebivalište u gradu. Porodice nisu bile u mogućnosti da pronađu ili da sebi obezbede odgovarajući alternativni smeštaj. Amnesty internešenel smatra da se odbijanjem da se ovim porodicama obezbedi alternativni smeštaj i podrška u raseljavanju u Beogradu a na osnovu njihovog statusa o prebivalištu krši član 11(1) ICESCR.

Budući da im nije data nijedna druga mogućnost osim povratka u južnu Srbiju takođe je prekršeno njihovo pravo na slobodu kretanja, dato u članu 12.1 ICCPR, koji propisuje da „[s]vi oni koji žive zakonito na teritoriji Države, unutar te teritorije, imati pravo na slobodu kretanja i slobodu izbora mesta boravka”. Pravo na slobodu kretanja i boravište bez diskriminacije unutar granica države garantovano je članom 5 (d) (i) ICERD. Osim toga, u članu 39 srpskog Ustava stoji da „sloboda kretanja i prebivalište [...] mogu biti ograničeni zakonom samo u svrhu provođenja krivičnog postupka, zaštite javnog reda, sprečavanja širenja zarazne bolesti ili odbrane Republike Srbije.”²⁰⁹

Amnesty internešenel takođe smatra da Vlada Republike Srbije nije uspela da ovim porodicama unapred obezbedi odgovarajući smeštaj za povratak nakon njihovog prinudnog iseljenja. U prvobitnom Akcionom planu za raseljavanje Gazele 2007. ove su porodice bile prijavljene za raseljavanje u Beogradu, ali u januaru 2009. Grad je objavio da više neće preuzimati odgovornost za ovu grupu. Odgovornost za njih je preuzelo Ministarstvo za rad i socijalnu politiku (MRSP), koje je onda preduzelo mere za njihov povratak u opštine na jugu, tvrdeći da će im osigurati pristup smeštaju, socijalnoj zaštiti, zdravstvu i zaposlenju.

Od onih koji su se vratili u Bojnik, Leskovac ili Vranje a koje je intervjuisao Amnesty internešenel niko nije smatrao da im je pružena mogućnost da izaberu da li da se vrate ili ne. Iako su neki redovno posećivali svoje domove na jugu a novac koji su zaradili u Beogradu koristili za gradnju kuća, niko od njih nije očekivao da će se za stalno vratiti u polusagrađene kuće u neformalnim naseljima gde nisu imali tekuću vodu, sanitarije ili druge pogodnosti. I zaista, jedna petina grupe je navodno napustila Gazelu pre iseljenja, jer su znali da će biti

vraćeni na jug.

Jedan čovek koji se vratio u Beograd rekao je Amnesty internešenelu u junu 2010: „Rekao sam im, nemamo kuću u Vranju, molim vas da nas ne šaljete tamo ali su me ipak stavili u autobus”.²¹⁰

Samo ih je nekoliko moglo poneti više stvari sa sobom. Zoran Martinović, državni sekretar u Ministarstvu za rad i socijalnu politiku, rekao je Amnesty internešenelu u februaru 2010.: „Kamioni i autobusi su bili parkirani tamo, imali su dovoljno vremena da se spakuju i pripreme, ali su mnogi oklevali... ... [i] policija ih je sprečila da uđu u svoje kuće.” Julieta Ramizi je rekla Amnesty internešenelu: “Nismo imali mnogo vremena, deca su bila u školi kada su došli. Inspektori su uzeli moje stvari dok sam bila u školi s decom – da bih saznala kako mogu da ih upišem u Vranju, i dok smo bili tamo naša je kuća uništena. Nisam uspela da uzmem ručna kolica, dečje knjige, sve je nestalo.”²¹¹

N. S. za Amnesty internešenel: „Nisu ispoštovali datum koji su nam dali, rekli su da će se to dogoditi za 15 dana a onda su došli dva dana kasnije. Nismo imali vremena da spakujemo stvari. Nisu nas ništa pitali – jednostavno su to uradili. Rekli su nam da uzmemo ono što možemo, da uzmem ličnu kartu, decu i da idemo. Bilo je sedam autobusa i četiri kamiona i morali smo da ukrcao stvari...Nismo imali vremena, policija je bila tamo. Nisu nas povredili ili rekli nešto loše ali nam nisu pomogli.”²¹²

Drugi čovek C.A., koji sada živi u Bojniku, rekao je Amnesty internešenelu: „Nisam ni bio u naselju Gazela kada se iseljavanje desilo jer sam morao da odem u Bojnik da vidim sina koji je tamo bio na služenju civilnog roka. Dali su mi neke papire nekoliko meseci pre, ali nisam znao kada će se iseljavanje dogoditi. Imao sam kuću u naselju Gazela s adresom i plaćao sam račun za struju a sada ovde nemam ništa. Čerka mi je rekla da je kuća srušena.”

U junu 2010. i januaru 2011., Amnesty internešenel je posetio neke od 26 porodica koje su vraćene u Vranje,²¹³ i neke od 15 koje su vraćene u Bojnik. Organizacija je takođe sreala neke od povratnika koji su tražili pomoć od NVO za ljudska prava u Leskovcu, jer su se po povratku suočili s nasiljem i diskriminacijom, uključujući navodno i od strane policije.²¹⁴ Vranje ima oko 80-90,000 stanovnika od kojih je 7-8,000 Roma, a većina ih živi u pet neformalnih naselja. Grad Leskovac je otprilike iste veličine s oko 4,000 Roma. Mala opština Bojnik ima registrovanih oko 13,118 po popisu iz 2002., od toga 10 procenata su Romi. Uopšte gledano, uslovi za povratak su bili bolji u Leskovcu nego u Vranju i Bojniku.

U nedostatku zakonskih odredbi za kompenzaciju, svakoj vraćenoj porodici sa službenog spiska data je jednokratna pomoć između 30-50,000 dinara (€3,000-5,000), a u nekim slučajevima dobili su dodatnu pomoć od 10-12,000 dinara, koje je isplatila opština za renoviranje kuće.²¹⁵ Trebalo je takođe da dobiju pomoć u pribavljanju dokumenata od opštine u koju su otišli, pristup socijalnoj pomoći i obrazovanju, uključujući knjige i školski materijal.

Međutim, organizacija je saznala iz intervjua s MRSP, opštinskim službenicima i povratnicima da je bilo značajnih razlika od opštine do opštine, u vezi sa finansijskom, materijalnom i drugom vrstom pomoći koju su povratnici primili u pojedinačnoj opštini, NVO CEKOR je izvestila da je od 50 porodica koje su vraćene u predeo Leskovca (uključujući

Bojnik), samo 20 primilo punu pomoć od MRSP. Tri porodice koje nisu primile nikakvu pomoć nakon prve isplate, vratile su se u neformalno naselje u Buvljaku, Beograd. ²¹⁶

Do juna 2010., posle prve dodele novca i/ili građevinskog materijala, bilo je jasno da su fondovi dodeljeni romskim porodicama u Vranju, na primer, bili nedovoljni da bi se na odgovarajući način izvršila opravka kuća. Jasin Zekirov je rekao Amnesty internešenelu „*Niko iz opštine ne dolazi i ne razgovara s nama. Neki ljudi iz Beograda [iz MRSP] su došli i pitali nas da li radimo, i onda je došla neka NVO iz nemačke kancelarije s NVO iz Vranja, ali mi nismo dobili nikakvu pravu pomoć.*” ²¹⁷

„Čak i kada su razgovarali o stanovima u Ovči rekli su da nećemo dobiti stan. Dobili smo drugo obaveštenje o iseljenju 2009. Onda su rekli da će doći do prinudnog iseljenja i da ćemo morati da se vratimo u Vranje, da ćemo dobiti pomoć za kuću i za druge stvari kao i da će deca ići u školu i da će opština legalizovati kuću.” ²¹⁸

Dokazi koje je sakupila organizacija Amnesty internešenel, uključujući intervju s povratnicima, opštinskim službenicima i NVO, i izveštaje od strane EIB, ukazuju da su se porodice iz naselja Gazela našle u položaju sistematske diskriminacije i segregacije, naročito kada se radi o pravu na odgovarajući smeštaj. Amnesty internešenel smatra da s obzirom na kriterijume na koje je ukazao CESCR, skoro 18 meseci posle prinudnog povratka, Vlada Republike Srbije nije uspeła da osigura da se raseljavanje porodica koje su se vratile u Vranje i Bojnik izvršava u skladu s međunarodnim standardima o odgovarajućem smeštaju. ²¹⁹

POGODNOST STANOVANJA

„*Sagradila sam kuću sama, od posla u Beogradu. Imam vrata i prozor, niko mi ih nije dao; polovni su, uzela sam ih iz drugih kuća i kupila sam materijal kako bih završila izgradnju kuće da bismo imali još jednu prostoriju, [njena „kuhinja” se u to vreme sastojala od šporeta na drva u do pola završenoj drugoj sobi] ali sam imala novca samo da izgradim pola kuće. UNDP mi je dao nešto nameštaja i drugih stvari za kuću.*” Acia Iljazović, Vranje u junu 2010. ²²⁰

Većina onih koji su vraćeni u južnu Srbiju vratili su se u kuće koje su često bile polu-ruševine ili nedovršene. Jedna kuća koja se nalazila izvan Vranja a koju je posetio Amnesty internešenel u junu 2010., imala je ogromnu rupu u krovu i nije imala prozore ili vrata, tako da su delovi kuće bili izloženi nevremenu; a samo je jedna prostorija bila osposobljena za život i starac koji je tamo živeo nije primio nikakvu pomoć od vlasti.

U januaru 2011., Amnesty internešenel je ponovo posetio naselja u Vranju i Bojniku i našao da, iako su popravke izvršene na povratničkim kućama, rad nije izveden kako treba. Organizacija je u dva naselja pronašla da, iako je nov krov podignut, nije urađena izolacija protiv nevremena, krovni prostor je bio izložen nevremenu pa je sneg ulazio u taj prostor. Kao posledica ovoga, kuće koje su bile tople i suve u junu 2010., sada su bile vlažne sa crnim buđem koji se širio po plafonu i zidovima zbog vlage. Romi i u Vranju i u Bojniku rekli su Amnesty internešenelu da im je iz građevinskih organizacija koje su imale ugovor s opštinama da izvedu građevinske radove, rečeno da nije bilo dovoljno novca za završetak krovova. Prema CEKOR, NVO koja prati situaciju onih koji su se vratili na jug, građevinska kompanija koju je angažovala opština Bojnik za opravku kuća tražila je dodatnu sumu od 200-500 evra od nekih romskih porodica, kako bi završila krovove i kuće do pristojnog nivoa. Kada je Amnesty internešenel zatražio objašnjenje od EIB Tima za žalbe u vezi sa ovim, oni su naveli da su, „o vi ljudi hteli da se neke stvari urade drugačije i hteli su izmene. Ako žele još nešto, to je ekstra.” ²²¹

CEKOR je podneo zvaničnu žalbu EIB-u 2009. u vezi propusta da se ispune standardi izvedbe radova i u vezi sa zahtevima za transparentnošću raseljavanja zajednica koje su bile iseljene kao deo projekta mosta Gazela.²²² Tim za žalbe od tada redovno prati kako se napreduje u obezbeđivanju pogodnosti stanovanja u povratničkim kućama. Do oktobra 2010., prema EIB, akcija od strane MRSP da se poboljša smeštaj u Vranju i Bojniku kako bi se ostvario minimum standarda, koja je trebalo da bude završena do aprila 2010., još je „u toku”. Preduzimanje daljih mera kako bi se obezbedila infrastruktura (putevi, voda i struja) za kuće osoba koje su se vratile na jug, bilo je predviđeno do 31. maja 2010., takođe je „u toku”, čeka se na legalizaciju kuća.²²³ Mere kako bi se utvrdile mogućnosti zapošljavanja takođe su „u toku”, a predviđeno je da se primena Akcionog plana za raseljavanje u celini, nastavi do kraja 2012. Međutim, u decembru 2010., CEKOR je izvestio da su, „životni uslovi PAP [Projekt za pogođene osobe] u Bojniku uopšteno gledano daleko gori od onih u Beogradu iz „kontejnerskih naselja”. Nijedna od kuća nije imala legalan dovod struje, pijaću vodu iz slavina (koju su morali da uzimaju iz komšiluka), ili sanitarije. Više od godinu dana nakon njihovog povratka u južnu Srbiju jedino poboljšanje na kućama uključivalo je „vrata i prozore lošeg kvaliteta, i nedovršene krovove lošeg kvaliteta” i „[n]eke od kuća su već pune vlage iznutra zbog loše krovne zaštite .”

Amnesti internešenel stoga izražava zabrinutost da su u najnovijem izveštaju EIB o situaciji od 11. januara 2011. neophodne akcije u južnoj Srbiji, između ostalog poboljšanje smeštaja u Vranju i Bojniku, obezbeđenje infrastrukture (ne uključujući struju) i utvrđivanje prilika za zapošljavanje, opisane kao „suštinski dovršene”.²²⁴

DOSTUPNOST USLUGA, MATERIJALA, POGODNOSTI I INFRASTRUKTURE

„Dobili smo finansijsku pomoć i vrata [za kuću], i socijalnu pomoć od 7,000 dinara (€70) svakog meseca. Deca idu u školu. Ali imamo samo jednu pumpu za vodu i pet slavina u celom selu, i socijalne službe traže od nas da plaćamo za dovod vode”. J. Z. u Vranju, juni 2010.

Nijedno od naselja koje je Amnesti internešenel posetio nema asfaltirane puteve, ili odvodni ili kanalizacioni sistem za odvod otpada. Struja se često uzima nelegalno iz glavne mreže. Iako su u blizini naselja s tekućom vodom, u ovim naseljima voda mora da se nosi u kuće sa pumpi ili hidranta, i kada je Amnesti internešenel posetio Ciganski rit, naselje u Vranju u januaru 2011., dva nedavno instalirana hidranta još nisu bila povezana na glavni dovod vode. Legalizacijom naselja omogućilo bi se obezbeđenje puteva, tekuće vode, sanitarija i legalnog dovoda električne struje.

Preduzete su mere da se naselja u koja su ljudi prinudno vraćeni legalizuju. Prema rečima Zorana Martinovića (MRSP), u januaru 2011., neke od kuća su već legalizovane, kao deo programa koji je u toku, a opštine će snositi troškove legalizacije za one koji su se vratili. Zoran Martinović procenjuje da će neka od naselja biti legalizovana do 2011., ali da će proces trajati između 10 i 20 godina. Plan da se legalizuju naselja u Vranju pokrenut je 2009., ali još nije implementiran.

R.S., u Bojniku, rekao je Amnesti internešenelu u januaru 2011.: „Kupio sam zemljište pre nekoliko godina od komšije i sagradio kuću s novcem koji sam zaradio u naselju Gazela, ali nisam se još prijavio jer bi me to koštalo 20 do 25.000 dinara. Morate da idete na sud s prethodnim vlasnikom zemljišta koji mora da potpiše dokument, u kojem stoji da vam daje

zemljište. Imam ugovor, koji je sud overio. Opština želi da legalizuje zemljište: u oktobru sam dobio obaveštenje da bih mogao da legalizujem kuću za 30 dana, ali nisam još otišao u sud. Kada odem u sud i oni donesu odluku onda opština mora da dođe da izvrši merenje kuće, i onda na osnovu broja kvadratnih metara moraću da plaćam godišnji porez.”

Romi u Vranju su rekli Amnesty internešenelu da su dobili pismo od opštine o legalizaciji, i da su potpisali ugovor s Centrom za socijalni rad. Informisani su da će proces trajati između dva i tri meseca ali rekli su da se ništa nije desilo od oktobra 2010.

SIGURNOST ZAKUPA

Sigurnost zakupa je neodvojivo povezana s legalizacijom. Niko od Roma koji su vraćeni u neformalna naselja – većina ih je sagradila sopstvene kuće – nema sigurnost zakupa. Kuće koje su sagrađene na zemljištu koje još nije legalizovano nisu uključene u katastar zemljišta. Stanari nemaju zakonsko pravo na vlasništvo, i dalje žive pod rizikom prinudnog iseljenja. Jedna je porodica rekla Amnesty internešenelu: „*Zaista smo zabrinuti. Kažu nam da ovo zemljište pripada vojsci, i plašimo se da će srušiti naše kuće. Dakle, legalizacija je zaista važna jer me onda više neće moći iseliti. Potreban nam je kanalizacioni sistem. Treba nam priključak na glavni dovod. Treba nam pravi dovod struje – nema dovoljno struje, 20 do 30 kuća su povezane na jednu bazu. Želimo da živimo kao normalni ljudi ali sve što smo dobili su obećanja. Inače šta možemo da uradimo, moraćemo da se opet vratimo u Beograd.*”

Druga žena je rekla Amnesty internešenelu: „Samo želim da imam dokumenta za kuću, kanalizaciju, dovod vode i struje, samo osnovne uslove za život. Najvažnija je struja, deca su tako mala da se brinem da će ih ubiti struja zbog nepričvršćenih žica.”²²⁵

LOKACIJA

Odgovarajući smeštaj mora da bude na lokaciji koja pruža mogućnosti zaposlenja, pristup zdravstvenoj zaštiti, školi, centrima za čuvanje dece i drugim socijalnim uslugama.²²⁶

„*Moja ćerka ima dvanaest godina ali mora da ponovi godinu tri puta jer nema knjige. Tužno je kada morate da šaljete decu u školu bez knjiga i oni mogu da vide da sva druga deca imaju knjige i hranu a mi nemamo. Hteli su da je pošalju u specijalnu školu, ali je specijalna škola odbila jer nije ometena u razvoju.*” Akia u Vranju, 2010.

Prema ugovoru s MRSP, RAP osigurava da će deca biti upisana u školu, da će im biti obezbeđen prevoz u školu i da će dobiti pomoć za materijal. Dok mnoga deca povratnika pohađaju školu, jasno je da neki roditelji, koji žive u uslovima opisanim gore, imaju poteškoća u slanju svoje dece u školu. Dete koje živi u neformalnom naselju u Vranju reklo je Amnesty internešenelu da joj je bilo veoma teško u školi jer su druga deca stalno pokazivala prstom na njenu pohabanu odeću i to što nije imala knjige. CEKOR je takođe ukazao da slično ovome ni deca u Bojniku nisu dobila knjige ili drugi školski materijal kao što im je bilo obećano, i da mnoga deca nisu bila u stanju da pohađaju školu zbog troškova prevoza. U Leskovcu, opštinski predstavnik Roma je izvestio da su neka deca imala teškoća da se integrišu u najbližoj školi, i morali su da se upišu u školu na drugoj strani grada. Škola je praktično segregisana nakon što su roditelji Romi tokom godina ispisivali svoju decu iz škole.²²⁷

U januaru 2011., MRSP je obavestio Amnesty internešenel da, iako je većina dece upisana u školu, mali broj dece je pohađa, dodajući da – ne postoji način da ih se natera da idu u školu, osim da se dobijanje socijalne pomoći, posebno dečjeg dodatka uslovi pohađanjem

škole. Međutim, jedan je roditelj obavestio AI da je kažnjena tri puta zbog toga što nije poslala decu u školu.

„Išla sam u Beograd pre 12 godina.[Kada smo iseljeni iz Gazele] Nisam uspela da donesem ništa – samo neke stvari za decu, TV i jedva bilo šta drugo. Kada sam se vratila [u Vranje 2009.] na kući nije bilo krova, vrata, prozora, struje. Kada su deca otišla u školu, nastavnica im je rekla da smrde. Rekla je: „Morate da budete čisti, morate da perete svoju odeću.” Ali nismo imali gde da je peremo. Nisam čak imala ni lavor za pranje. Kada sam radila u fabrici YUMCO [tekstilna fabrika, vidi dole] policija i Centar za socijalni rad su došli i rekli su da hoće da odvedu decu u starateljstvo, kako bi imali bolje uslove. Htela sam da ih sprečim, a oni su mi stavili lisice, ali ja sam se za njih izborila svojom ljubavlju. Našli su kompromisno rešenje i složili su se da mogu da pošaljem decu u Centar za socijalni rad na putu za školu da bi se oprali.²²⁸

ZAPOSLENJE

„Samo su stari ostali ovde. U svakoj porodici, najmanje se jedan čovek vratio u Beograd i skuplja kartone.” S.R., Bojnik, januar 2011.

Poštivanje međunarodnih standarda znači da niko ne bi trebalo da živi gore zbog iseljenja. Pa ipak preseljenjem Roma iz naselja Gazela u ekonomski siromašne opštine na jugu, uskraćeno im je pravo na sredstva za život – to je i bio razlog njihove selidbe u Beograd – sakupljanje i reciklaža otpadnog materijala.

Stopa nezaposlenosti u Vranju je visoka, ima oko 6,000 osoba koje primaju socijalnu pomoć.²²⁹ U Bojniku, direktor Centra za socijalna pitanja (CHECK) obavestio je CEKOR da nije postojala mogućnost za njihovo zaposlenje u javnom sektoru ili u javnim kompanijama zbog visoke stope nezaposlenosti. U Leskovcu, E.V. je rekao Amnesty internešenelu da iako je uspeo da prijavi adresu u Beogradu 1996., ipak je izbačen, jer je u njegovoj ličnoj karti stajalo da je rođen u Vranju. Budući da nema kuću u Leskovcu, sada živi s rođacima i iako nema posao ne može da traži socijalnu pomoć jer je još uvek prijavljen na adresi u Beogradu.²³⁰

U skladu s uslovima koji su postavljeni od strane EBRD, trebalo je da se pronade posao za one koji su vraćeni, na primer na projektima izgradnje autoputeva, ali to im nije bilo omogućeno. Kao rezultat toga, do maja 2010., muškarci iz najmanje 22 porodice u Vranju vratili su se u neformalna naselja u Beogradu u potrazi za poslom. Oko 16 pojedinaca iz 12 porodica – kao Akia Iljazović – dobili su ponudu da rade u tekstilnoj fabrici YUMCO, ali mnogi Romi koji su navikli da rade za novac svakodnevno, otišli su kada – kao i svi drugi zaposleni u fabrici – nisu primili platu dva meseca. U Leskovcu i Bojniku, neki od povratnika su se prijavili u Nacionalnoj službi za zapošljavanje – ali prema MRSP u januaru 2011., nije bilo posla u to vreme.

Članovi EIB Tima za žalbe, koji su upravo posetili jug u januaru 2011., složili su se da data obećanja o zaposlenju nisu realizovana. Zaista, posao koji je Ministarstvo za infrastrukturu i prostorno planiranje obećalo za bar jednog člana svake povratničke porodice na projektu izgradnje autoputa Koridor 10 južno od Leskovca, još nije započet iako su prema EIB Timu za žalbe, preduzimači već započeli s radom na ovoj trasi puta.²³¹

Uprkos nedostatku prilika za zaposlenje, porodice koje ovise o socijalnoj pomoći rekly su Amnesty internešenelu da su primile socijalnu pomoć za šest meseci prošle godine, bez obzira na godine ili sposobnost za rad, pod pretpostavkom da će moći da nađu posao tokom poljoprivredne sezone u vreme žetve.²³²

S.R. je rekao Amnesty internešenelu u januaru 2011.: „Radio sam trinaest godina u Sloveniji za građevinsku kompaniju. Imao sam status „majstora zidara“ ali onda je započeo rat pa sam morao da se vratim ovde u Vranje, da tu radim. Posle rata sam se preselio u u Gazelu. Radio sam po celu noć sakupljajući materijal, spavao bih do 9 ujutro a onda bih radio još tri sata na sakupljanju materijala i zaradio bih između 18 i 20,000 dinara (€180-€200) mesečno, ponekad čak i više. Sada idem u šumu da sečem drva i onda ih prodajem i ponekad zaradim oko 10,000 dinara (€100) mesečno. Svakog meseca idem da se prijavim na biro za zapošljavanje. Oboje možemo to da radimo, ali oni daju posao drugim ljudima. Kad bih samo imao negde da radim. To je najveći problem...U Beogradu bih mogao da radim.”²³³

ULICA LAZARA KUJUNDŽIĆA

Naselje ispod mosta Gazela nije bilo jedino mesto prinudnog iseljenja odakle su Romi prinudno interno raseljeni u južnu Srbiju. 20. Aprila 2010., između 7 i 8 časova ujutro, oko 38 romskih porodica (150 pojedinaca) prinudno je iseljeno iz neformalnog romskog naselja u ulici Lazara Kujundžića na Čukarici od strane opštinskih službenika. Uskraćen im je dalji pristup kućama. Nije im dato odgovarajuće vreme da skupe svoje stvari, i sprečeni su da se vrate i uzmu ih, uzeli su samo nekoliko stvari koje su mogli da ponesu u rukama. Kuće su im srušene.

Prema lokalnoj NVO, prinudno iseljenje se desilo a da nisu dobili nikakvo zvanično obaveštenje o datumu iseljenja, bez konsultacija, iako su Romi bili svesni već neko vreme da će biti iseljeni.

Članovi NVO, Demokratska unija Roma (DUR), izvestili su da su opštinski službenici i predstavnici Romskog nacionalnog saveta obećali da će iseljenim stanovnicima obezbediti privremeni smeštaj i hranu dok ih ne presele u mesto porekla u južnoj Srbiji. Međutim, ova obećanja nisu ispunjena; umesto toga Romima je obezbeđen privremeni smeštaj u obližnjem Romskom kulturnom centru gde su spavali na betonskom podu, jer ih je svega nekoliko uspeo da ponese bilo kakvu posteljinu.

21. aprila 2010., opštinski predstavnici i Romski nacionalni savet obećali su da će biti obezbeđen autobus za prevoz Roma u Vladičin Han i Surdulicu u južnoj Srbiji, gde su navodno neki od njih bili prijavljeni. Rečeno im je da će dobiti finansijsku pomoć da ponovo izgrade svoje kuće, i da će im biti obezbeđena socijalna zaštita od opštinskog Centra za socijalni rad.

22. aprila 2010., oko 6 časova opštinski službenici, uključujući i predstavnika Roma kojeg je imenovala opština, došli su s autobusom. Svima koji su bili spremni da se ukrcaju u autobus obećana je finansijska pomoć od 10,000 do 20,000 dinara. (trenuto je mesečni iznos socijalne pomoći za peteročlanu porodicu 11,016 srpskih dinara (€110)). Iseljene porodice su smatrale da im nije data mogućnost izbora i da su morale da prihvate ovu ponudu.

Sedam preostalih porodica s prijavljenim prebivalištem u Beogradu ostalo je u Romskom Kulturnom centru. Obećan im je, ali nije im obezbeđen alternativni smeštaj. Do sredine jula 2010., šest porodica se preselilo u druga neformalna naselja u Beogradu; jedna porodica je ostala u Romskom kulturnom centru.

7. ODGOVORNOST MEĐUNARODNIH FINANSIJSKIH INSTITUCIJA

PROJEKAT MOST PREKO REKE SAVE

Romske zajednice u Belvilu pod pretnjom prinudnog iseljenja

30. marta 2010., zamenik gradonačelnika Beograda javno je najavio da će 300 porodica u Belvilu, Buvljaku i Tošinom bunaru biti iseljeno krajem aprila/početak maja 2010., kako bi oslobodile prostor za izgradnju prilaznog puta za novi most preko reke Save. Romska zajednica u Belvilu je podozrevala da će biti iseljena, nakon što su gradski službenici izvršili pregled njihovih kuća, ali nisu obavestili zvanično od strane vlasti o iseljenju pre ove najave. Vlasti takođe nisu pokušale da unapred izvrše konsultaciju sa pogođenim zajednicama o ostvarljivim alternativama opcija iseljavanja ili raseljavanja. Nisu obavestili niti im je ponuđen alternativni odgovarajući stambeni prostor. Umesto toga, zamenik gradonačelnika prosto je najavio da će porodice biti smeštene u metalnim kontejnerima.²³⁴ Nakon pritiska od strane raznih organizacija, gradske vlasti su privremeno suspendovale planove iseljavanja.

Evropska banka za obnovu i razvoj (EBRD) i Evropska investiciona banka (EIB) obezbeđuju kredite Gradu Beogradu za izgradnju novog mosta preko reke Save, kao i za izgradnju prilaznih puteva do novog mosta.

U januaru 2011., EIB je obavestio Amnesti internešenel da je pomogao gradu u kreiranju Akcionog plana za raseljavanje za one koji će biti iseljeni zbog građevinskih radova. U oktobru 2010., konsultanti EIB su imali sastanak sa stanovnicima Belvila kako bi objasnili trasu prilaznog puta, i koji delovi Belvila će time biti pogođeni. Tom prilikom su stanovnici obavestili da će se iseljavanje izvršiti negde u proleće 2011. Međutim, nikakve druge informacije nisu dobili tada a ni do marta 2011. Nisu obavestili o tome kada i kako će se iseljenje izvršiti. Niko ih nije konsultovao o Akcionom planu za raseljavanje, niti ih je zvanično obavestio o opcijama alternativnog smeštaja. Većina pretpostavlja da će biti preseljeni u kontejnerska naselja.

I projekat rehabilitacije mosta Gazela, koji je za posledicu imao do sada najveće prinudno iseljenje romskih naselja u Srbiji, i projekat mosta Sava, finansijski potpomažu Evropska banka za obnovu i razvoj (EBRD) i Evropska investiciona banka (EIB). Ovaj deo izveštaja odnosi se na odgovornosti EIB i EBRD i država članica EU, vlasnika odnosno deoničara (vidi ispod), da osiguraju da ne podržavaju projekte koji će voditi ili doprinosti kršenju ljudskih prava. Opisuje propuste ovih institucija da obezbede jake mere zaštite i procese kvalitetne provere na mestu; da su takve mere zaštite i procesi zasnovani na – i da se eksplicitno odnose na – standarde i principe ljudskih prava, i da su primenjive na sve faze projekta. Takođe opisuje neke od koraka koje su ove institucije preduzele od iseljenja mosta Gazela kako bi osigurale da se onima koji su prinudno iseljeni obezbedi odgovarajući, alternativni stambeni prostor, da izvuku pouku iz prethodnih grešaka i da osiguraju da unapređeni plan o raseljavanju za zajednice koje su pogođene zbog projekta mosta na Savi, bude na mestu.

7.1 ULOGA EBRD I EIB U PROJEKTIMA MOST GAZELA I MOST SAVA

Evropska investiciona banka (EIB) finansira institucije Evropske unije (EU), koje obezbeđuju dugoročnu finansijsku pomoć u vidu podrške investicionim projektima, kako unutar tako i izvan EU. Misija EIB je da „unapredi ciljeve Evropske unije davanjem dugoročnih finansijskih sredstava za zdrave investicije”.²³⁵

EIB je aktivan u više od 150 zemalja širom sveta, uključujući pristupne zemlje u jugoistočnoj Evropi. 27 zemalja članica EU su deoničari EIB. Njihov Odbor direktora čine finansijski ministri ovih država članica. Srbija ima pravo na kredite EIB kao potencijalna zemlja kandidat.²³⁶

Evropska banka za obnovu i razvoj (EBRD) je međunarodna finansijska institucija koja podržava investicije u 29 zemalja od centralne Evrope do centralne Azije. EBRD je vlasništvo 61 zemlje članice/deoničara i dve među-vladine organizacije, Evropske unije i EIB.²³⁷ EBRD je jedan od najvećih investitora u Srbiji, i obezbeđuje značajne infrastrukturne kredite za razvoj opštinskog i saobraćajnog sektora.²³⁸

REHABILITACIONI PROJEKAT MOSTA GAZELA

Kao što je opisano ranije, 178 romskih porodica prinudno je iseljeno iz naselja kod mosta Gazela 31. avgusta 2009. pre početka radova rekonstrukcije na oronulom mostu Gazela, kao deo beogradskog Projekta autoputa i kružnog toka što je infrastrukturni projekat vredan 290.4 miliona evra.²³⁹ EBRD je obezbedio kredit od 80 miliona evra javnom preduzeću Putevi Srbije za ovaj projekat, nakon potpisivanja ugovora o kreditu 2007.²⁴⁰ EIB je takođe obezbedio kredit od 33 miliona evra Putevima Srbije za isti projekat.²⁴¹ Grad Beograd je dao 7.5 miliona evra a Putevi Srbije 112 miliona evra.²⁴² Krediti EBRD i EIB nisu bili namenjeni samo da pomognu rehabilitaciju mosta Gazela, već i za prilazne puteve E75 i E70, kao i za izgradnju sekcije beogradske zaobilaznice. EBRD je zahtevao da se poštuje Operativna direktiva 4.30 Svetske banke o nedobrovoljnom iseljavanju, koja je u to vreme bila na snazi.²⁴³ EBRD sadašnja Politika zaštite životne sredine i socijalna politika nije stupila na snagu do 2008.

EBRD je uslovio isplatu kredita razvojem dogovorenog Akcionog plana za raseljavanje (RAP), u skladu sa zahtevima politike EBRD o raseljavanjima, za raseljavanje onih zajednica koje bi bile pogođene ovim projektom. Gradske vlasti su prvobitno konsultovale romsku zajednicu koja živi ispod mosta Gazela u vezi sa opcijama raseljavanja. Međutim, stanovnici područja koji su bili predloženi za moguće raseljavanje zajednice ispod mosta Gazela, protivili su se raseljavanju Roma na njihovu teritoriju. Gradske vlasti su odlučile da rasele romske porodice u metalne kontejnere (vidi Poglavlje 4).

Od 2009., gradske vlasti su uporno odbijale da u potpunosti implementiraju uslove EBRD za adekvatno raseljenje. U februaru 2010., gradonačelnik Dragan Đilas rekao je za Radio B92: „Ovo nije donacija već ekonomski zajam, i ako su ovo uslovi, nećemo ga uzeti.”

Uprkos zahtevima EBRD da Grad Beograd usvoji RAP pre preseljenja pogođenih porodica iz naselja Gazela, EBRD je obavestio Amnesti internešenel da je grad razradio i usvojio konačni akcioni plan „bez prethodnog obaveštavanja, ili odobrenja EBRD ili EIB”.²⁴⁴ Grad je nastavio da prinudno iseljava zajednice iz naselja Gazela. Uprkos tome što Grad nije ispunio zahteve banke za RAP, uključujući odredbu o „odgovarajućem alternativnom stanovanju”, i uprkos prinudnom iseljavanju Roma iz naselja Gazela u avgustu 2009., EBRD i EIB su odobrile prvu ratu zajma u februaru odnosno martu 2010. Prema saopštenju za javnost, od 12. januara 2010., ovo je urađeno na „zahtev srpskih vlasti s obzirom na hitnost situacije i zabrinutost zbog javne bezbednosti vezane uz brzo propadanje fizičkog stanja mosta Gazela”.²⁴⁵

EBRD je obavestio Amnesti internešenel da je, uprkos nepostojanju prihvatljivog RAP, započela isplata zajma nakon što je Odbor direktora EBRD prihvatio odstupanje od odredbe svoje Politike o životnoj sredini na osnovu zabrinutosti za bezbednost prihvatajući navode Puteva Srbije.²⁴⁶ Međutim, prilikom prihvatanja odstupanja od svoje politike i isplate zajma, EBRD je zahtevao od Grada Beograda i ministra za rad i socijalnu politiku da se dodatno obavežu da će rešiti postojeću zabrinutost banke u vezi sa raseljavanjem onih koji su prinudno iseljeni iz naselja Gazela. Kao što je gore istaknuto, u ove obaveze spadaju Akcioni plan koji treba da reši nedostatke u kontejnerskim naseljima, razvoj plana za obezbeđivanje socijalnog stanovanja za osobe pogođene projektom u Beogradu, i mere da se poboljšaju uslovi u naseljima u južnoj Srbiji, u koja su, osobe pogođene drugim projektima, vraćene. (vidi Poglavlje 6).²⁴⁷

28. septembra 2009., Zvezdan Kalmar u ime Centra za ekologiju i održivi razvoj (CEKOR) i Ana Rogenbuk (Anna Roggenbuck) u ime CEE Bankwatch Network²⁴⁸ podneli su žalbu Kancelariji za žalbe EIB²⁴⁹, i naveli su propuste od strane EIB da se na pravi način pridržava standarda transparentnosti i socijalnih standarda u vezi sa Rehabilitacionim projektom mosta Gazela. Zaključni izveštaj Kancelarije za žalbe²⁵⁰ objavljen u julu 2010., sadrži preporuke za razvoj Akcionog plana [vidi gore] da se obave neophodna poboljšanja u stanovanju i pitanjima u vezi s tim kao i povrat sredstava za život; i da implementuje hitne mere da se poboljša privremeno stanovanje [kontejneri] i pitanja u vezi s tim do standarda koji su prihvatljivi za EIB. Izveštaj takođe preporučuje da sledeća isplata treba da bude izvršena nakon što revizija potvrdi da su uslovi ispunjeni; konačno, trebalo bi da se ugrade ugovorne klauzule koje bi omogućile EIB da može opozvati kredit ukoliko se ovi uslovi ne bi ispoštovali do kraja 2010.

Nakon revizije od strane EBRD, koja je izvršena između februara i marta 2010., dogovoreni su detaljni planovi akcije i vremenski rokovi za južnu Srbiju sa Gradom Beogradom i Ministarstvom za rad i socijalnu politiku (MRSP). Akcioni plan koji je dogovoren sa Gradom u vezi sa ljudima koji su prinudno iseljeni i preseljeni u kontejnere uključivao je odredbe u vezi sa uslovima vezanim za stanje kontejnera, sanitarija, pristupa uslugama, stanju terena i dokumentaciji. EBRD i EIB su zaposlili ljude da pomognu gradu i južnim opštinama da implementiraju ove zahteve i vršili su redovne inspekcije naselja kako bi kontrolisali napredak.^{251F}

11. marta 2010., EIB je izjavio: „EIB i EBRD pomno prate proces raseljavanja koji obavljaju srpske vlasti, i zaključuju da, iako je došlo do nekih poboljšanja, neka od značajnih pitanja ostaju nerešena. U njih spadaju nalaženje rešenja za održivo stanovanje za ljude pogođene projektom i povrat sredstava za život. Sledeće isplate biće uslovljene implementacijom raseljavanja kao što je dogovoreno između srpskih vlasti i EIB, sa dodatnim uslovima u ugovoru da kredit mora da se vrati ako određeni zahtevi ne budu ispunjeni do kraja godine“.²⁵² Kao što je već rečeno, raseljavanja na jugu nisu u potpunosti implementirana do oktobra 2010., kada je EIB procenio da rad neće biti završen do kraja 2012. Na sastanku s EIB Timom za žalbe u Beogradu, ponovo su data uveravanja Amnesti internešenelu da se neće vršiti isplata daljih fondova dok se ne ispune uslovi kreditiranja.

Amnesti internešenel pozdravlja korake koje su EBRD i EIB preduzeli da nadziru raseljavanje Roma koji žive u `kontejnerskim naseljima` i u južnoj Srbiji, nakon njihovog prinudnog iseljavanja iz Gazele. Organizacija pozdravlja činjenicu da su banke uspele da dobiju uveravanja od strane Grada Beograda za obezbeđenje socijalnog stanovanja i od MRSP za poboljšanje smeštaja u južnoj Srbiji. Amnesti internešenel takođe pozdravlja obaveze koje su preuzele obe institucije da će daljne isplate biti uslovljene implementacijom raseljavanja kao

što je dogovoreno između institucija i grada. Međutim, Amnesty internešenel smatra da je neprihvatljivo da prinudno iseljeni Romi nastavljaju da žive u izuzetno neodgovarajućim uslovima u metalnim kontejnerima u Beogradu i u južnoj Srbiji više od godinu i po dana nakon što su prinudno iseljeni iz svojih domova. Organizacija takođe smatra da im nije pružena podrška u pružanju efikasne pravne pomoći za prinudna iseljavanja, prinudno interno raseljavanje, diskriminaciju i rasnu segregaciju koju su mnogi od njih iskusili.

PROJEKAT MOST SAVA: BELVIL

Amnesty internešenel pozdravlja odluku vlasti da odloži deložaciju Roma koji žive u naselju Belvil, koja je prvobitno bila planirana za april/maj 2010. Međutim, s obzirom na obimna kršenja ljudskih prava koja je Amnesty internešenel dokumentovao u projektu Rehabilitacija mosta Gazela, organizacija je zabrinuta da za Rome koji žive u Belvilu možda postoji rizik od sličnih kršenja ukoliko se ne uvedu odgovarajuće mere zaštite. Amnesty internešenel takođe izražava zabrinutost zbog mogućnosti daljnjih iseljavanja naselja duž trase prilaznog puta koji vodi ka mostu kroz koji će proći. Opštine Tošin bunar i Čukarica. ²⁵³

Mada su gradske vlasti načinile neke pozitivne napore, zajedno sa lokalnim konsultantima koje je zaposlio EIB, da ljudima koji žive u Belvilu obezbede informacije i da izvrše popis pogođenih porodica, do marta 2011., stanovnici nisu imali potpunu informaciju o planiranom iseljenju, i o drugim posledicama projekta.

18. oktobra 2010., održan je javni sastanak sa zvaničnicima Grada Beograda kojem su prisustvovali i EIB lokalni savetnici, na parking u pored naselja Belvil. Navodno je na sastanku bilo 60-70 stanovnika i relevantne NVO. Gradski službenici rekli su prisutnima da će se iseljenje naselja Belvil obaviti u proleće 2011., ali nisu im dali datum. Obavestili su prisutne o trasi predloženog prilaznog puta, pokazali su im planove, a zatim i obeležavanje područja. Rekli su da je procenjeno da će samo 104 porodice biti direktno pogođene izgradnjom puta, i da će samo ove porodice biti iseljene. Oni koji ne žive na trasi planiranog puta neće biti uključeni u Akcioni plan za raseljavanje (RAP) uprkos tome što se nalaze veoma blizu konstrukcionih radova. Kako bi se zaštitile one porodice koje neće biti iseljene, oko „koridora posledica” biće podignuta ograda. Prema prisutnim stanovnicima i NVO prezentacija je navodno trajala 20 minuta, uključujući vreme za postavljanje pitanja. ²⁵⁴

Jedna porodica (koja živi izvan područja radova), rekla je Amnesty internešenelu u januaru 2011: „Ne znam da li ću biti iseljena. Neki ljudi dođu i kažu da ćemo biti iseljeni za 10 – 20 dana – ne znam. Ne znam šta da kažem o sastanku. Otišli smo da vidimo, bilo je haotično, bilo je bučno, nisam ništa mogla da čujem. Ljudi su vikali pa sam uzela decu i otišla. Samo želimo neku vrstu smeštaja – u nekom kampu – u nekoj kući – ne marimo”. ²⁵⁵

Prema EIB, ovaj sastanak je bio početak procesa konsultacija za razvoj RAP, ali je prvenstveno organizovan kao informativni sastanak. EIB je obavestio Amnesty internešenel da će „daljne konsultacije sa PAP [projektom pogođeni ljudi] (u vezi sa pravima i drugim aspektima RAP) biti održan u relevantnim fazama razvojnog procesa RAP”. ²⁵⁶

Takođe su u oktobru 2010., EIB konsultanti, uz pomoć službenika grada za socijalnu zaštitu i predstavnika Roma, izvršili pregled svih kuća i porodica koje treba da budu raseljene. Prema EIB konsultantima, pregled je imao za cilj da prikupi podatke i informacije o domaćinstvima, i da pruži osnovnu informaciju za RAP. Nakon toga, 9. marta 2011., pogođena domaćinstva

su pozvana u Gradski zavod za socijalnu zaštitu kako bi proverili informacije prikupljene u istraživanju iz oktobra 2010. Nisu im data nikakva daljna obaveštenja.

U januaru 2011., EIB je obavestio Amnesty internešenel da se RAP još nalazi u početnim fazama, i izjavili su da rad na „koridoru posledica” neće početi dok se RAP koji je prihvatljiv EIB ne odobri, i „nakon što relevantna prava koja pripadaju PAP na osnovu RAP ne budu sprovedena na zadovoljavajući način.” EIB je takođe rekao da je ugradio mehanizam za saslušanje i rešavanje žalbi tokom implementacije projekta, koji će biti ugrađen u RAP, i distribuiran „PAP i široj zajednici Belvila”.²⁵⁷

Stanovnici navode da je između aprila i decembra 2010., najmanje 58 porodica zastrašeno kako bi se preselile „barake” iz područja Belvila koje je pogođeno planiranim putem, u drugi deo naselja ili, u nekim slučajevima, sa očiglednom namerom da ih se natera da napuste naselje.²⁵⁸ Stanovnici tvrde da su im muškarci Romi, neki od njih iz naselja, verbalno i fizički pretili, i da su im isekli električne kablove u kućama; plaše se da ovi muškarci to rade po naredbi gradskih vlasti. Zastrašivanje se navodno nastavilo čak i nakon što su gradski službenici pokušali da razuvere stanovnike (vidi ispod). Iako Amnesty internešenel ne može da potvrdi ove tvrdnje, organizacija primećuje da je u januaru 2011., bilo manje kuća u naselju Belvil a više blizu parkinga Buvljak nego prilikom posete naselju u junu 2010.

U junu 2010., kada je Amnesty internešenel izrazio zabrinutost Ministarstvu za ljudska i manjinska prava u vezi sa ovim navodima, pomoćnik ministra je potvrdio da je svestan ovih tvrdnji, i da radi na rešavanju situacije. U julu su NVO podnele formalnu žalbu policiji u vezi sa tvrdnjama, ali nije poduzeta efikasna akcija. Službenici Gradskog zavoda za socijalnu zaštitu naknadno su posetili naselje kako bi razuverili ljude da će biti iseljeni samo na pravi način prema novom planu. EIB je takođe obavestio Amnesty internešenel u pismu od januara 2011., da su svesni i zabrinuti zbog ovih tvrdnji.

EIB nije razjasnio kada i kako će se obaviti obećane konsultacije ili kada će Romima iz Belvila biti pružene informacije i kada će ih konsultovati o opcijama preseljenja.

Amnesty internešenel smatra da je važno da ih konsultuju u ranoj fazi procesa i o svim mogućim opcijama, tako da mogu da predlože alternative i da daju mišljenje o podobnosti i prihvatljivosti raznih opcija. Amnesty internešenel skreće pažnju EIB i EBRD na UN Osnovne principe i smernice o iseljavanju i raseljavanju zasnovano na razvoju, koji odražavaju međunarodne standarde i pružaju korisna uputstva o zahtevima za konsultaciju pre iseljenja, i preporuke da se osigura da se planovima o raseljavanju ispoštuju međunarodni standardi o adekvatnom stanovanju.

Gradske vlasti bi trebalo da osiguraju da se romske zajednice konsultuju o predlozima, ili mogućim opcijama za raseljavanje, i da im se pruži prilika da predlože alternative, ukoliko to žele. Vlasti bi takođe trebalo da identifikuju socijalne stanove i druge stambene opcije u lokacijama koje nisu segregisane po etnicitetu kako bi osigurale da romske porodice imaju izbor na stanovanje izvan isključivo romskih naselja.

7.2 ODGOVORNOSTI EBRD I EIB

Amnesty internešenel je izrazio zabrinutost EBRD i EIB u vezi sa romskim zajednicama koje su pogođene projektom Rehabilitacije mosta Gazela i projektom mosta Sava. Obe banke zahtevaju od svojih dužnika, kao uslov dobijanja njihovih kredita, da se povinuju specifičnim socijalnim merama i merama zaštite životne sredine. EBRD Politika zaštite životne sredine i

socijalna politika navodi da` EBRD neće svesno finansirati projekte koji bi bili u suprotnosti sa obavezama zemlje na osnovu relevantnih međunarodnih ugovora i sporazuma koji se odnose na zaštitu životne sredine, ljudskih prava, i održivi razvoj, kao što je utvrđeno tokom procene projekta`.²⁵⁹ U EIB `Izjavi o zaštiti životne sredine i principima i standardima` koja je odobrena 2009., navodi se da banka „neće finansirati projekte koji bi mogli da dovedu do kršenja ljudskih prava“. ²⁶⁰.

Amnesti internešenel je takođe zabrinut što sadašnji socijalni i ekološki standardi EBRD i EIB nisu u potpunosti konzistentni sa standardima međunarodnih ljudskih prava o iseljenju i raseljenju. Na primer, EBRD *Politika o zahtevu za izvršenjem 5 o akviziciji zemljišta, nedobrovoljnom preseljenju i politici ekonomskog raseljenja* i EIB standardi o nedobrovoljnom preseljenju²⁶¹ ne ispunjavaju međunarodne i regionalne standarde koji se odnose na pravo na odgovarajuće stanovanje ²⁶² i zahteve koji su sadržani u UN Osnovnim principima i uputstvima o iseljavanju i raseljavanju zasnovanom na razvoju. Ni EBRD ni EIB mere zaštite ne sadrže eksplicitnu zabranu prinudnog iseljenja i ne daju jasno objašnjenje da sva iseljavanja koja se izvršavaju u kontekstu projekata koje oni podržavaju moraju da su u skladu sa međunarodnim standardima o ljudskim pravima. Oni takođe ne navode da u svim naseljima određenim za preseljavanje treba da se obezbedi poštovanje svih sedam kriterijuma za odgovarajuće stanovanje na osnovu međunarodnog prava.

EBRD i EIB, i zemlje članice EU kojima su odgovorne, imaju obavezu da osiguraju da ne podržavaju projekte koji uzrokuju, ili doprinose kršenjima ljudskih prava. Komitet za ekonomska, socijalna i kulturna prava ima dosledan stav da se obaveze zemalja koje su potpisnice ICESCR proširuju na dužnost države u okviru međuvladinih organizacija, uključujući međunarodne finansijske institucije,²⁶³ kao na primer, zaključna zapažanja Komiteta na razmatranje o periodičnom izveštaju Irske. ²⁶⁴

CESCR zahteva od svih zemalja ugovornica da vode računa o svojim obavezama na osnovu Pakta kada deluju kao članice takvih institucija. ²⁶⁵ Kao takve, EBRD i EIB moraju da imaju ugrađenu efikasnu politiku i procese kako bi osigurale da sve njihove aktivnosti poštuju ljudska prava. To zahteva da oni osiguraju da postoje robusne mere zaštite i procesi kvalitetne provere; da su takve mere zaštite i procesi zasnovani na – i da se eksplicitno odnose na – principe i standarde ljudskih prava, i da su važeći u svim fazama projekta.

EBRD i EIB su potvrdile zabrinutost Amnesti internešenela u vezi sa raseljavanjem u metalne kontejnere onih koji su bili prinudno iseljeni iz naselja Gazela. EBRD je takođe rekao Amnesti internešenelu da njihova politika „ne predviđa/dozvoljava da se prinudna iseljavanja događaju u okviru njihovih finansijskih projekata“. ²⁶⁶ EBRD je dao garancije da oni prate situaciju, i da aktivno rade sa gradom na poboljšavanju životnih uslova pogođenih zajednica i na pronalaženju stambenih rešenja koja će biti stalnijeg karaktera i odgovarajuća. Takođe su dali garancije da je banka primila k znanju preporuke Amnesti internešenela i da nastavlja da primenjuje relevantnu politiku koja se odnosi na infrastrukturne projekte u zemlji.

U kontekstu planiranog iseljenja Roma iz naselja Belvil, EIB je takođe dao garancije da je obavestio gradske vlasti da je isplata kredita za relevantni deo projekta mosta Sava uslovljena izradom prihvatljivog RAP. ²⁶⁷

Amnesti internešenel pozdravlja mere koje su preduzeli EBRD i EIB u rešavanju životnih uslova romskih zajednica iz Gazele i Belvila. Međutim, Amnesti internešenel je i dalje zabrinut da sadašnja politika i procedure o zaštitnim merama EBRD i EIB možda nisu dovoljne da se spreče kršenja ljudskih prava i da se osigura da vlasti Grada Beograda poštuju međunarodne standarde u odnosu na iseljenja i raseljavanja.

Kako bi se osiguralo da EBRD i EIB ne podržavaju projekte koji uključuju prinudno iseljenje ili krše pravo na odgovarajuće stanovanje, Amnesty internešenel podstiče obe banke da preduzmu sve neophodne mere kako bi bile sigurne da su odgovarajuće garancije na mestu i da njihovi klijenti poštuju sve relevantne standarde o ljudskim pravima. One treba da uključuju efikasne garancije da neće biti daljnih prinudnih iseljavanja, i da Romi koji treba da budu iseljeni iz Belvila dobiju sve neophodne informacije o planiranom iseljenju i raseljenju, pravovremeno, i da se sa njima izvrše pune konsultacije o alternativama iseljenju i o opcijama i planovima o raseljenju. EBRD i EIB moraju da se postaraju da Romima, koji su prinudno iseljeni iz naselja Gazela, i onima koji nastavljaju da žive u izuzetno neadekvatnom stambenom prostoru, gradske vlasti brzo obezbede odgovarajuće, alternativno mesto stanovanja u Beogradu i da MRSP i relevantne opštine u južnoj Srbiji pvedu računa da su svi uslovi ispunjeni.

Ukoliko i dok EBRD i EIB nisu zadovoljni da je korektna akcija preduzeta i da su mere zaštite na mestu kako bi se osiguralo da prava pogođenih zajednica neće biti prekršena, ne bi trebalo da isplaćuju dodatne fondove za ove projekte.

Romkinja koja živi u Belvilu rekla je Amnesty internešenelu u januaru 2011.: „Konsultanti iz investicione banke su nam rekli da će se ovde morati sagraditi most i put, i da ćemo morati da budemo iseljeni, I da će neko doći da nas konsultuje, ali to se nije dogodilo. Niko nije došao od tog sastanka, osim što su konsultanti Investicione banke došli još jedanput u oktobru i fotografisali naše barake. Narednog dana su došla tri socijalna radnika iz opštine Novi Beograd sa prevodiocem. Ne znam zašto je on bio tamo, ne treba nam prevodilac, svi govorimo srpski, odavde smo. Mogu da rade šta hoće ali moraju da osiguraju da imamo odgovarajuće stambene uslove a ne samo da nas izbace na ulicu. Živimo u stalnom strahu. Znam da se sve porodice plaše šta će se dogoditi, jer niko nije održao obećanje da dođe i razgovara s nama o tome šta će se desiti, da li ćemo dobiti kontejner ili ne. Nismo ništa čuli!”

ZAKLJUČCI I PREPORUKE

Amnesti internešenel smatra da Vlada Republike Srbije nije uspela da ispuni obaveze na osnovu ugovora o međunarodnim i regionalnim ljudskim pravima da zaštiti, spreči i okonča prinudna iseljavanja. Ova prinudna iseljavanja su prvenstveno imala uticaj na romske zajednice koje žive u neformalnim naseljima, a one su najmargilizovanije zajednice u Srbiji. Mnoge od ovih zajednica uključuju interno raseljene Rome s Kosova ili Rome koji su prinudno vraćeni iz zemalja članica EU. Naterani da žive u neformalnim naseljima u Beogradu zbog nedostatka drugih opcija za stanovanje, Romi su prisilno iseljeni od strane Grada Beograda, izgubili su svoje kuće, svoje izvore prihoda a često i sve što su imali. Romi poreklom iz južne Srbije su prinudno iseljeni u južne opštine, čime se krši njihovo pravo na slobodu kretanja i pravo na boravište. Nekim prinudno iseljenim Romima nije ponuđen alternativni smeštaj, dok je drugima obezbeđen neodgovarajući smeštaj, koji ne ispunjava međunarodne standarde.

Amnesti internešenel daje niz preporuka Vladi Republike Srbije, kako bi ona mogla da ispuni svoje obaveze prema Romima na osnovu ugovora o međunarodnim i regionalnim ljudskim pravima kojih je Srbija država ugovornica. Organizacija takođe daje preporuke vlastima Grada Beograda kako bi se eventualne buduće deložacije sprovodile u skladu s međunarodnim standardima, i poštovanjem prava Roma koji žive u neformalnim naseljima.

Daljne preporuke su date Evropskoj banci za obnovu i razvoj i Evropskoj investicionoj banci, podstičući ih da osiguraju da projekti koje finansiraju ove banke nemaju za posledicu kršenja ljudskih prava; i poziva Evropsku uniju i njene države članice da pomognu Srbiji kako bi jemčila prava Roma na odgovarajuće stanovanje i nediskriminaciju.

Amnesti internešenel preporučuje da Vlada Republike Srbije:

- U odnosu na iseljavanja:
- Uvede zakone kojima se zabranjuju prinudna iseljavanja;
- Obezbedi da opštinske vlasti, uključujući Grad Beograd, ne izvršavaju prinudna iseljavanja;
- Obezbedi da se iseljavanja izvršavaju samo uz puno poštovanje međunarodnog prava ljudskih prava, u krajnjoj nuždi i nakon što su iscrpljene sve druge ostvarive alternative iseljavanju, uključujući obezbeđivanje uputstava o iseljavanjima na osnovu Osnovnih principa i smernica o iseljavanjima i raseljavanjima zasnovano na razvoju;
- Obezbedi da sve žrtve prinudnih iseljavanja imaju pravo na efikasan pravni lek i reparacije, uključujući restituciju, rehabilitaciju, kompenzaciju, zadovoljenje i garanciju neponavljanja, kao i da se putem usvajanja ili izmene zakona:
 - obezbedi plaćanje naknade za štetu, ili gubitak stvari;
 - obezbedi da se zajednicama ili pojedincima koji treba da budu iseljeni pruži kako usmenim tako i pismenim putem informacija o tome gde mogu da iskažu svoju zabrinutost i podnesu žalbe, usvajanjem mehanizma sa kapacitetom i autoritetom da se istraži i obezbedi istinska pomoć.
- U odnosu na neformalna naselja:
- Poveća finansiranje programa za legalizaciju romskih naselja Ministarstva za zaštitu i prostorno planiranje; zahteva od opštinskih vlasti da prerade ili naprave urbanističke planove

sa vremenskim rokovima kako bi se romskim naseljima obezbedili putevi, voda, sanitarije i duge osnovne usluge, i da stanovnici imaju sigurnost zakupa; u naseljima gde ovo nije moguće, Ministarstvo nadležno za oblast stanovanja trebalo bi da pomogne opštinama da se osigura odgovarajuće alternativno stanovanje za pogođene Rome u blagovremenom roku;

- Obezbedi da opštinske vlasti, posebno u Beogradu i južnoj Srbiji, osiguraju adekvatan alternativni smeštaj svima koji su već bili prinudno iseljeni iz neformalnih naselja, (uključujući ne-Rome), i naknadu za gubitak imovine i stvari koje su oštećene tokom iseljenja.
- U odnosu na pristup dokumentaciji i prijavljivanju, Vlada bi trebalo da:
 - Usvoji nacrt Zakona o pravnom subjektivitetu i izmeni i dopuni Zakon o zemljišnim knjigama tako da Romi koji žive u neformalnim naseljima i oni koji su interno raseljeni s Kosova mogu da prijave prebivalište, i gde je to relevantno, dobiju državljanstvo;
 - Obezbedi da su Romi koji žive u neformalnim naseljima širom Srbije u potpunosti informisani kada dođe do ovih promena u zakonu, tako da mogu u celosti da uživaju u svojim pravima na stanovanje, obrazovanje, zaposlenje i zdravstvenu zaštitu;
 - Obezbedi da svi oni koji su interno raseljeni s Kosova, uključujući Rome, Aškalijske i Egipćane, imaju pristup dokumentaciji i da im se jemče prava, usluge, podrška i pomoć propisani u međunarodnim sporazumima o ljudskim pravima i izraženi u UN Osnovnim principima o internom raseljavanju;
- U odnosu na slobodu kretanja i prebivalište, Amnesty internešenel preporučuje da Vlada:
 - Ne vraća Rome iseljene iz naselja u Beogradu u južnu Srbiju. Onima koji žele da se vrate treba omogućiti da to urade dobrovoljno i s dostojanstvom, i uz punu i informisanu saglasnost;
 - Ponudi onima koji su već vraćeni u južnu Srbiju priliku da se vrate u Beograd, uz pomoć vlasti i uz plaćanje adekvatne kompenzacije za prinudno iseljenje;
 - Obezbedi, kroz finansijsku pomoć opštinama u južnoj Srbiji, legalizaciju naselja u koja su Romi vraćeni, i da osigura da poštovanjem Akcionog plana dogovorenog između Ministarstva za rad i socijalnu politiku i EBRD, ova naselja dobiju osnovnu infrastrukturu uključujući puteve, vodu, kanalizaciju i struju; ova akcija, koja je konzistentna s obavezama Srbije u pogledu ljudskih prava, treba da se sprovodi bez predrasuda na pravo pojedinca da se vrati u Beograd, i bez obzira koliko ljudi odluči da se vrati u Beograd.
 - Obezbedi da u skladu s istim sporazumom – u saradnji s Ministarstvom za infrastrukturu i Ministarstvom rada i socijalne politike, identifikuje prilike za zaposlenje (uključujući jedan posao po porodici na autoputu Koridor 10), i obučavanje.
- U odnosu na Rome koji su vraćeni iz zemalja članica EU, Amnesty internešenel preporučuje da Vlada:
 - Preduzme adekvatne mere i osigura sredstva (ako je neophodno uz pomoć EU), uključujući i u opštinama povratka, kako bi osigurala prijem, integraciju i pristup ljudskim pravima za sva lica koja su vraćena po sporazumu o readmisiji.

- U odnosu na prava Roma na adekvatno stanovanje, i druga ljudska prava:
- Obnovi obaveze Vlade da implementuje prava Roma, kao što stoji u Nacionalnoj strategiji za unapređivanje položaja Roma 2010., uključujući pravo na adekvatno stanovanje;
- Obezbedi da se Romima koji žive u neformalnim naseljima da prioritet u pristupu adekvatnom stanovanju, uključujući socijalno stanovanje, (uz druge prioritete grupe) kao što stoji u Nacionalnoj strategiji o stanovanju;
- Obezbedi da Ministarstvo za ljudska i manjinska prava, državnu upravu i lokalnu samoupravu imaju dovoljno osoblja i finansijskih sredstava, kako bi mogli da implementuju – u saradnji s drugim relevantnim ministarstvima – odredbe o stanovanju u okviru Nacionalne strategije za unapređivanje položaja Roma;
- Obezbedi efikasne mehanizme za praćenje napretka implementacije Nacionalne strategije za unapređivanje položaja Roma, uključujući snažne odredbe koje imaju za cilj sprečavanje diskriminacije i segregacije u oblasti stanovanja.

Amnesti internešenel poziva vlasti Grada Beograda da:

- Smesta obezbede informaciju o datumu i drugim planovima za iseljenje naselja Belvil, i započnu iskrene konsultacije sa zajednicom naselja Belvil, ispituju sve izvodljive alternative iseljenju; ako alternative nisu dogovorene, obezbede iskrenu konsultaciju o opcijama raseljavanja i svim drugim aspektima plana o raseljavanju;
- Obezbede informaciju, i uđu u iskrene konsultacije sa drugim Romima i /ili neromskim zajednicama čija će naselja biti pogođena projektom most Sava;
- Obezbede da se svima koji su iseljeni iz naselja u Beogradu, i trenutno žive u kontejnerskim naseljima, osigura adekvatan alternativni smeštaj (u konsultaciji s romskim i neromskim zajednicama), uključujući socijalno stanovanje, pre nego što dođe do daljih iseljavanja;
- Zaustave sva prinudna iseljavanja iz neformalnih naselja u Beogradu, uključujući prinudna iseljavanja od strane Direkcije za građevinsko zemljište i izgradnju Beograda i opštinskih vlasti, i da uspostave adekvatne mere zaštite kako bi se iseljavanja vršila uz poštovanje standarda ljudskih prava;
- Primene kriterijume UN-HABITAT kod utvrđivanja „slamova” u predloženom projektu mapiranja romskih naselja u Beogradu, kako bi se identifikovala naselja kojima su najhitnije potrebne mere za obezbeđivanje adekvatnog stanovanja za njihove žitelje.

Amnesti internešenel poziva EIB i EBRD da:

- Obezbede da ne podržavaju infrastrukturne projekte koji za posledicu imaju prinudna iseljenja ili druga kršenja ljudskih prava;
- Obezbede delotvorne garancije od strane Vlade Republike Srbije i Grada Beograda da

neće biti daljih prinudnih iseljavanja;

- Obezbede da se Romima koji treba da budu iseljeni iz Belvila daju sve neophodne informacije o planiranom iseljenju i raseljavanju, pravovremeno, i uz pune konsultacije o alternativama iseljenju i opcijama i planovima za raseljavanje;
- Nastave dalje isplate kredita pod uslovom da grad preduzme hitne mere kako bi onima koji su prinudno iseljeni iz naselja ispod mosta Gazela pronašao alternativni smeštaj;
- Osiguraju da su budući ugovori sa Gradom Beogradom ili drugim dužnikom, u punoj saglasnosti sa UN Osnovnim principima i smernicama u vezi evikcija i raseljavanja zasnovanih na razvoju, i da postoji sistem nadzora praćenja ovih uputstava;
- Obezbede da se ne isplaćuju nikakvi dodatni fondovi za infrastrukturne projekte dok se ne preduzmu ove mere i tek nakon realizacije Akcionih planova za raseljavanje Belvila i drugih pogođenih naselja kako ova naselja ne bi bila prinudno iseljena.

Amnesti internešenel takođe poziva Evropsku uniju i države članice da:

- Obezbede da EIB i EBRD ne finansiraju projekte koji bi mogli da imaju za posledicu kršenja ljudskih prava;
- Se uzdrže od prisilnog vraćanja Roma u Srbiju dok se ne osiguraju mere njihove reintegracije, uključujući pristup adekvatnom stanovanju;
- Obezbede finansijsku pomoć u okviru Fondova Instrumenta za pretpristupnu pomoć (IPPA) kako bi se pomoglo Vladi Republike Srbije u obezbeđivanju socijalnog stanovanja za Rome i druge ugrožene grupe.

KRAJNJE BELEŠKE

¹ Amnesty internešenel intervju, januar 2011.

² Regionalni centar za manjine, Centar za prava manjina, Demokratska romska unija, Odbor za ljudska prava Vranje, Žene za mir Leskovac, Odbor za ljudska prava Leskovac, Romani Asvi, Vranje, Komitet pravnika za ljudska prava (YUCOM).

³ Komitet za eliminaciju rasne diskriminacije (CERD), *Izveštaji podneti od država ugovornica na osnovu člana 9 Konvencije: Inicijalni izveštaj država ugovornica dospeva 2008: Srbija*, UN Doc. CERD/C/SRB/1, 1. oktobar 2009., st. 73; 2008., Vlada je procenila da ima 270,000 stanovnika, od kojih su 46,000 interno raseljena lica s Kosova, Božidar Đelić, Dekada inkluzije Roma, *Republika Srbija – Preuzimanje predsedavanja*, 24. juni 2008. Prema popisu iz 2002., Romi čine 1.4 odsto populacije (preko 108,000 pojedinaca); NVO i međunarodne organizacije procenjuju da Romi čine do 4-6 odsto populacije (300-460,000 pojedinaca).

⁴ Zakon o zaštiti prava na slobodu nacionalnih manjina, Službeni glasnik SRJ, br. 11 od 27. februara 2002., <http://www.unhcr.org/refworld/docid/4b5d97562.html>

⁵ Savet nacionalnih manjina jedan je od 15 takvih saveta koji je osnovan 2002., i ima nadležnost za pitanja manjina, i predstavlja zajednice pred državom.

⁶ Populacija takođe obuhvata ne-Rome, često venčane, ili još češće nevenčane supružnike Roma

⁷ UN HABITAT definiše „neformalna naselja” kao: „(i) rezidencijalne delove u kojima je grupa stambenih jedinica sagrađena na zemljištu na koje stanari nemaju zakonsko pravo, ili koje su zaposeli nelegalno; (ii) neplanska naselja i delovi gde se stambeni objekti ne pridržavaju sadašnjih propisa o o planskoj izgradnji (nedozvoljena gradnja)”, www.who.int/ceh/indicators/informalsettlements.pdf

⁸ *Akcioni plan za raseljavanje nehygijenskih naselja u Beogradu*, usvojen 28. maja 2009; Izmene i dopune Akcionog plana za raseljavanje nehygijenskih naselja na teritoriji Grada Beograda 2009., Grad Beograd, Sekretarijat za socijalnu zaštitu, 29. avgust 2009., (AI prevod), dalje utekstu *Akcioni plan za raseljavanje (RAP)*, nije dostupan na internetu.

⁹ Prema Svetskoj banci 2003. godine procenjuje se da je 60 odsto romske populacije u romskim naseljima živelo u siromaštvu, http://siteresources.worldbank.org/INTROMA/Resources/SAM_chapter1.pdf

¹⁰ Fond za humanitarno pravo, *Romi u Srbiji*, 2004., nije dostupno na internetu.

¹¹ Država Srbija i Crna Gora osnovana je 2003. nakon raspada SFRJ i SRJ, Crna Gora je proglasila nezavisnost 2006.

¹² COHRE, *Cohre nagrade za stambena prava 2003*, Ženeva, 5. novembar 2003.

¹³ HLC Obaveštenje za javnost, *Mora se obezbediti smeštaj za iseljene Rome*, 1 april 2003., <http://www.greekhelsinki.gr/bhr/english/organizations/hlc/serbia.html>

¹⁴ *Srbija i Crna Gora, Zabrinutost Amnesty internešenela i obaveze Srbije i Crne Gore prema Savetu Evrope*, indeks EUR 70/022/2004, str.32-3.

¹⁵ Vidi iznad; *Master plan za Beograd do 2021* usvojen 15. oktobra 2003., plan ukazuje na Rome kao socijalno ugrožene osobe kojima je potrebna pomoć u obezbeđivanju smeštaja, http://www.beoland.com/zemljiste/tekst_GP_SI_list.pdf

¹⁶ AI intervju sa OSCE konsultantom

¹⁷ Za specifične stambene potrebe Roma raseljenih s Kosova, vidi UNHCR i CoE zaključke s Beogradske konferencije, oktobar 2005., www.osce.org/odihr/23336

¹⁸ Usvojen 16. oktobra 2003., <http://www.prsp.gov.rs/engleski/strateski.jsp>

¹⁹ Smernice za unapređivanje i legalizaciju romskih neformalnih naselja, januar 2007; CERD/C/SRB/1, para 76.

²⁰ Prokuplje (dva naselja), Opovo, Apatin, Sokobanja, Bela Palanka, Srbobran, Mladenovac (dva naselja) and Knjaževac.

²¹ AI intervju, OSCE savetnik Vlade, januar 2011.

²² Zakon o socijalnom stanovanju, "Službeni glasnik", br. 72/2009, 11 septembar 2009.

²³ Jedinica za socijalnu inkluziju i smanjenje siromaštva (SIPRU) i Državni zavod za statistiku Republike Srbije, Nacrt izveštaja o "Praćenju socijalne uključenosti u Srbiji: Pregled i trenutno stanje socijalne uključenosti u Srbiji zasnovano na Praćenju evropskih i nacionalnih pokazatelja", juli 2010., na srpskom, <http://www.inkluzija.gov.rs/wp-content/uploads/2010/12/Nacrt-izvestaja-o-socijalnom-ukljucivanju.pdf>

²⁴ Srbija je bila među osam država koje su se u januaru 2005. složile da učestvuju u "Dekadi inkluzije

Roma, 2005.-2010.“ koja od država traži da “implementiraju politiku reformi i programa kako bi se prekinuo začarani krug siromaštva i isključenosti”,

²⁵ <http://www.romadecade.org/itentcms/www/roma/index.php?content=1>

²⁵ <http://www.romadecade.org/files/downloads/Decade20Documents/ap-housing-serbia.pdf>

²⁶ Vlada Republike Srbije, 2. Dekada inkluzije Roma Radionica o stanovanju. Na konferenciji je data prezentacija od strane Grada Beograda o Raseljavanju naselja koja se ne mogu unaprediti– Primer naselja ispod mosta Gazela, u to vreme postojali su planovi za socijalno stanovanje, koji su trebali biti urađeni u konsultaciji s pogođenom zajednicom.

<http://www.romadecade.org/2nd-decade-of-Roma-inclusion-housing-workshop>

²⁷ <http://www.romadecade.org/files/downloads/Decade%20per%20cent/Documents/ap-housing-serbia.pdf>

²⁸ Strategija za unapređivanje položaja Roma u Republici Srbiji, Beograd 2010., usvojena u aprilu 2009., član 45 stav (1) 1 Zakona o Vladi (Službeni glasnik RS, br. 55/05, 71/05-ispravka, 101/07 i 65/08),; <http://www.inkluzija.gov.rs/wp-content/uploads/2010/03/Strategija-EN-web-FINAL.pdf>

²⁹ Nacionalna strategija za unapređivanje položaja Roma, 2.4.2, str. 20 Tekst masnim slovima, AI naglašava.

³⁰ Nacionalna strategija za unapređivanje položaja Roma, 2.4.5, str.22

³¹ Nacionalna strategija za unapređivanje položaja Roma, poglavlje 2: Implementacija: 2.3. 1-3 i 2.4 (IDP stanovanje), str. 102

³² Članovi 2.2.5: [Urbanistički planovi]; 2.2.4 i 2.3.1; takođe vidi, Realizacija akcionog plana za sprovođenje Strategije za unapređivanje položaja Roma u Republici Srbiji Dostavljeno Amnesti internešenelu iz Kabineta potpredsednika vlade za Evropske integracije, Jedinica za socijalnu uključenost i smanjenje siromaštva, 16. februar 2011.

³³ Ministar za ljudska prava Republike Srbije podnosi ostavku, 28. januar 2011.,

<http://www.balkaninsight.com/en/article/serbian-assistant-minister-of-human-rights-resigns>, Roma NGOs demanded the Minister's resignation, <http://www.ostavkaciplic.com> . U martu 2011., Milan Marković je izabran za ministra za ljudska i manjinska prava, državnu upravu i lokalnu samoupravu.

³⁴ Za unapređivanje romskih naselja u Vojvodini, *Socijalno uključivanje i smanjenje siromaštva*, 5. 7. 21-22. Međunarodne organizacije finansiraju većinu programa stanovanja

³⁵ Telefonski intervju s Amnesti internešenelom, avgust 2010.

³⁶ Nacionalna strategija za unapređivanje Roma, str 24

³⁷ CERD/C/SRB/1, st.73.

³⁸ *Preuzimanje predsedavanja*, op.cit.Božidar

³⁹ Jakšić & Goran Bašić, *Romska naselja, uslovi života i mogućnosti integracije Roma u Srbiji*, Centar za istraživanje etniciteta, decembar 2002, str.10; u istraživanju se pretpostavlja da romsku populaciju čini najmanje 27.000 Roma, str.17.

<http://www.yuromcentar.org.rs/sadrzaj/aktuelnosti/1%20-%20Roma%20in%20Srbia.pdf> .

⁴⁰ *Romska naselja*, str. 9.

⁴¹ http://www.unhabitat.org/documents/media_centre/sowcr2006/SOWCR%205.pdf

⁴² *Romska naselja*, str. 18-21. Naselja su se nalazila na sledećim beogradskim prigradskim opštinama: Obrenovac – 14, Mladenovac – šest, Lazarevac – pet, Barajevo – četiri. Na gradskim opštinama: Palilula, Čukarica – 13, Zemun 12, Novi Beograd- devet, Voždovac – 10; Zvezdara – 5; Rakovica – 5; po jedno na centralnim gradskim opštinama – Vračar, Stari grad i Savski Venac.

⁴³ Intervju AI sa službenikom OEBS-a, januar 2011.

⁴⁴ *Romska naselja*, str.32.

⁴⁵ Intervju AI, februar 2009.Smiljana se kasnije preselila u iznajmljeni stan sa ćerkom, sinom, snajom i četvoro unučadi.

⁴⁶ Za bliže informacije, vidi *Informaciju podnetu Komitetu za eliminaciju rasne diskriminacije povodom Inicijalnog periodičnog izveštaja Srbije, 78. sednica, Praxis, Regionalni centar za manjine, CEKOR – Centar za ekologiju i održivi razvoj i CHRIS – Mreža odbora za ljudska prava u Srbiji*, februar 2011, http://www2.ohchr.org/english/bodies/cerd/docs/ngos/Praxis_RegionalCentreforMinorities_CEKOR_CHRIS.pdf

⁴⁷ Vidi npr.: Messaouda Kimouche, *udata Cheraitia et al. v. Algeria*, Br.. 1328/200

⁴⁸ Vidi npr.: Albania, [CCPR/CO/82/ALB \(HRC, 2004\)](#), stav 17: Bosna i Hercegovina, [CCPR/C/BIH/CO/1 \(HRC, 2006\)](#)

⁴⁹ Evropska komisija, *Izveštaj o napretku Srbije za 2010.*,

http://ec.europa.eu/enlargement/pdf/key_documents/2010/package/sr_rapport_2010_en.pdf

⁵⁰ CERD, Zaključci Odbora za eliminaciju rasne diskriminacije: Srbijaa, CERD/C/SRB/CO/1, 10. mart

- 2011, stav 19, http://www2.ohchr.org/english/bodies/cerd/docs/co/Serbia_AUV.pdf
- ⁵¹ Ministarstvo unutrašnjih poslova, <http://www.informisanje.info/2009/06/licne-karte/>
- ⁵² http://www.praxis.org.rs/index.php?option=com_content&task=view&id=16&Itemid=55; Zakon o socijalnoj zaštiti i obezbeđivanju socijalne sigurnosti građana, 2003.
- ⁵³ Intervju AI sa Đemilom, naselje Belvil, jun 2010.
- ⁵⁴ Intervju AI, januar 2011.
- ⁵⁵ http://www.praxis.org.rs/index.php?option=com_content&task=view&id=191&Itemid=46
- ⁵⁶ Vidi *Predlog zakona o postupku priznavanja pravnog subjektiviteta sa objašnjenjem* (pdf) na: http://www.praxis.org.rs/index.php?option=com_content&task=view&id=181&lang=en.
- ⁵⁷ AI intervju sa zaposlenima u Praxisu, jun 2010.
- ⁵⁸ „Praxis podneo tužbu zbog diskriminacije prema licima romske nacionalnost“, 10. oktobar 2010. http://www.praxis.org.rs/index.php?option=com_content&task=view&id=184&Itemid=80
- ⁵⁹ Komitet UN za prava deteta, *Zaključci: Republika Srbija*, UN. Doc. CRC/C/SRB/CO/1, 20. jun 2008, stavovi 33-34.
- ⁶⁰ Intervju AI sa predstavnicima UNHCR u Beogradu, januar 2010; za studije slučaja o teškoćama sa kojima se suočavaju interno raseljeni Romi s Kosova pri dobijanju dokumenata, vidi Praxis, *Pravno nevidljiva lica u Srbiji*, 2009.
- ⁶¹ *Izveštaj predstavnika generalnog sekretara za ljudska prava interno raseljenih lica Valtera Kelina, Poseta koja je usledila nakon misije u Srbiji i Crnoj Gori (uključujući Kosovo) 2005. godine, A/HRC/13/21/Add.1*, 11. decembar 2009, stavovi 55-56, http://www2.ohchr.org/english/issues/ldp/docs/A.HRC.13.21.Add.1_serbia_montenegro.pdf.
- ⁶² Intervju AI s majkom J.K., januar 2011.
- ⁶³ *Službeni glasnik SRS br. 42/77 (prečišćen tekst), 25/89, 42/77 (text), 25/89, Službeni glasnik RS br. 53/93, 67/93, 48/94, (17/99, 33/99) 53/93, 67/93, 48/94, (17/99, 33/99)*.
- ⁶⁴ Zakon o socijalnom osiguranju <http://www.porezi.rs/Arhiva/Download/3060-099.pdf>
- ⁶⁵ *Istraživanje višestrukih pokazatelja stanja i položaja dece i žena, Srbija*, UNICEF Beograd, 2005. <http://www.childinfo.org/mics/mics3/archives/serbia/survey0/outputInformation/reports.html>
- ⁶⁶ Od dece se zatim traži da urade test pred polazak u školu, za koji OSI smatra da dovodi do „neopravdanog upućivanja romske dece u specijalne škole, Institut za otvoreno društvo, *Jednaka dostupnost kvalitetnog obrazovanja za Rome u Srbiji*, str. 540-2. http://www.mp.gov.rs/resursi/dokumenti/dok241-eng-OSI_romeduc_serbia.pdf
- ⁶⁷ *Jednak pristup kvalitetnom obrazovanju*, str.65.
- ⁶⁸ *Sunčica Macura-Milovanović, Barriers to the Inclusion of Roma Children*, april 2008, <http://www.childrenwebmag.com/articles/child-care-social-issues/barriers-to-the-inclusion-of-roma-children>.
- ⁶⁹ *Jednak pristup kvalitetnom obrazovanju*, Studija slučaja: Zemun, str. 127-9; intervjui AI s roditeljima romske dece.
- ⁷⁰ Komesarijat za izbeglice, *Savet za integraciju izbeglica*, distribuiran na aerodromu. http://www.kirs.gov.rs/docs/read/Informator_srp.pdf
- ⁷¹ Obaveza korišćenja prava na besplatno i obavezno osnovno obrazovanje do minimalne starosti za zapošljavanje, i za svu decu bez diskriminacije, obaveza je koja odmah stupa na snagu, a i komponenta je „minimalnih suštinskih obaveza“ Pakta. CESCR, *Opšti komentar 13*, stavovi 51 i 57.
- ⁷² Praxis, *Korak napred u ostvarivanju prava na zdravstvenu zaštitu pripadnika romske nacionalne manjine*, jul 2010, http://www.praxis.org.rs/index.php?option=com_content&task=view&id=181&lang=en
- ⁷³ UNICEF, *Raskinuti lanac isključenosti – Romska deca u jugoistočnoj Evropi*, str. 39-42, http://www.unicef.org/ceecis/070305-Subregional_Study_Roma_Children.pdf
- ⁷⁴ OXFAM, *Romi iz beogradskih naselja*, april 2001.
- ⁷⁵ O diskriminaciji od strane zdravstvenih radnika vidi takođe *Usmeno saopštenje Evropskog centra za prava Roma Bibija, Eureka i Ženskog prostora o trenutnom položaju Romkinja u Srbiji*, <http://www.errc.org/cms/upload/media/03/7E/m0000037E.pdf>
- ⁷⁶ Intervju AI s članovima Bibije, jun 2010.
- ⁷⁷ Intervju AI, januar 2011.
- ⁷⁸ AI nije u mogućnosti da potvrdi ove optužbe, ali o korupciji u zdravstvenom sistemu Srbije vidi , na primer, Glas javnosti, „Lekari i pacijenti: korupcija u zdravstvu cveta“, 3 Decembar 2010, <http://www.glas-javnosti.rs/clanak/drustvo/glas-javnosti-03-12-2010/lekari-i-pacijenti-korupcija-u-zdravstvu-cveta>

⁷⁹ CESCR, *Opšti komentar br. 14 (2000), Pravo na najviši mogući standard zdravlja*, UN dok. E/C.12/2000/4: „pravo na zdravlje obuhvata širok spektar socio-ekonomskih faktora koji promovišu uslove u kojima ljudi mogu da vode zdrav život, i proteže se do glavnih odlika zdravlja, kao što su: ishrana, stanovanje, pristup pitkoj vodi i odgovarajućem sanitarnom sistemu, bezbedni i zdravi uslovi za rad i zdrava sredina.“ Pravo na zdravlje takođe je utvrđeno drugim standardima, poput člana 24. Konvencije o pravima deteta.

⁸⁰ Prema članu 5(e)(iv) CERD države su takođe obavezne da garantuju pravo na zdravlje bez diskriminacije.

⁸¹ CESCR, *Opšti komentar br. 15, stav 1 UN CESCR, Opšti komentar br. 15: Pravo na vodu*, UN dok. E/C.12/2002/11, 20. januar 2003, stav 1.,

http://www2.ohchr.org/english/issues/water/docs/CESCR_GC_15.pdf .

⁸² CESCR, *Opšti komentar br. 15: Pravo na vodu*, UN dok. E/C.12/2002/11, 20. januar 2003, stav 2, http://www2.ohchr.org/english/issues/water/docs/CESCR_GC_15.pdf .

⁸³ *Preuzimanje predsedavanja*

⁸⁴ U istraživanju iz 2002. ustanovljeno je da oko 30 odsto romskih naselja nema pristup javnom vodovodu, 70 odsto nema pristup sanitarnom sistemu, Romska naselja, str. 24-25

⁸⁵ Intervju Amnesty internešenela sa koordinatorom za Rome na Čukarici, mart 2010.

⁸⁶ Svetska zdravstvena organizacija (SZO), *Smernice za kvalitet*, str. 91.

⁸⁷ Član 14. stav 2 Konvencije za eliminaciju diskriminacije prema ženama (CEDAW) propisuje da države ugovornice moraju ženama da obezbede pravo na „uživanje u odgovarajućim uslovima života, posebno u vezi sa [...] vodosnabdevanjem“. Član 27. Konvencije o pravima deteta (KPD) priznaje pravo svakog deteta na životni standard koji odgovara detetovom fizičkom, mentalnom, duhovnom, moralnom i socijalnom razvoju. Ovaj član uporno tumači Komitet o pravima deteta, ugovorno telo zaduženo za praćenje i tumačenje KPD, da obuhvata pristup čistoj pijaćoj vodi i sanitarnom sistemu.

⁸⁸ UN CESCR, *Opšti komentar br. 15: Pravo na vodu*, UN dok. E/C.12/2002/11, 20. januar 2003, stav 16, http://www2.ohchr.org/english/issues/water/docs/CESCR_GC_15.pdf

⁸⁹ *Romska naselja*, str. 51-55

⁹⁰ *Izveštaj predstavnika generalnog sekretara za ljudska prava interno raseljenih lica, Valtera Kelina*, vidi gore.

⁹¹ Zakon o upravljanju otpadom, maj 2009, i Izmene i dopune Zakona, novembar 2010.

http://www.zavelim.eu/pdf/Zakon_o_upravljanju_otpadom.pdf

⁹² Saopštenje za štampu, *Anketa o radnoj snazi, oktobar 2010*, Republički zavod za statistiku, 29. decembar 2010. <http://webzrs.stat.gov.rs/axd/en/index1.php?SifraVesti=467&Link=>

⁹³ *Socijalno uključivanje i smanjenje siromaštva*, 5. 2. 48.

⁹⁴ Kao što je predviđeno u *Strategiji za unapređivanje položaja*. Vidi i *Socijalno uključivanje i smanjenje siromaštva*, 5. 2. 73, za mere da se formalizuje zvanje "sakupljača otpada".

⁹⁵ AI intervju sa Osmanom Balić, januar 2011.

⁹⁶ Za probleme u vezi sa Romkinjama, vidi paragrafe 48-49 & 65, *Women and adequate housing, Report by the Special Rapporteur on adequate housing as a component of the right to an adequate standard of living, and on the right to non-discrimination, Miloon Kothari**, E/CN.4/2006/118, 27 February 2006, <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/G06/111/66/PDF/G0611166.pdf?OpenElement>

⁹⁷ AI intervju sa NVO Bibija, 2010.

⁹⁸ AI intervju, januar 2011.

⁹⁹ Komitet je za preporuke konsultovao *Written Comments of the European Roma Rights Centre, Bibija, Eureka and Women's Space Concerning the Republic of Serbia*.

http://ewlcentreonviolence.org/IMG/pdf/Alternative_Roma_Women_Report_to_the_CEDAW_Committee.pdf *Concluding comments of the CEDAW: Serbia*, CEDAW/C/SCG/CO/1, 11 June 2005, paragrafi 23-24.

¹⁰⁰ Intervju AI s porodicom Kurteši, januar 2011. Izveštaj Praxisa da interno raseljenim Romi, Aškali i Egipćani s Kosova koji su tražili da se ispišu sa svojih adresa na Kosovu to nije dozvoljeno

¹⁰¹ Guiding Principles on Internal Displacement (E/CN.4/1998/53/Add.2),

<http://www2.ohchr.org/english/issues/idp/standards.htm>

¹⁰² U novembru 2009, UNHCR je procenio da populacija interno raseljenih lica broji 22.819 ljudi, od toga 10,8 odsto Roma, 0,04 odsto Aškali i 0,36 odsto Egipćana s Kosova. Ova cifra ne uključuje, kako se procenjuje, 20.000 neregistrovanih interno raseljenih lica, uključujući i one koji su stigli posle popisa 2000. godine. UNHCR je pozvao Komesarijat za izbeglice da sprovede postupak ponovne registracije da bi se utvrdilo koliko je IRL ostalo u Srbiji, UNHCR/Praxis, *Analiza položaja IRL sa Kosova u Srbiji*, mart 2007, str.35, beleška 1.

¹⁰³ Odgovori Vlade Republike Srbije na spisak pitanja (CCPR/C/SRB/Q/2) koje treba rešiti u vezi sa

razmatranjem Drugog periodičnog izveštaja Srbije (CCPR/C/SRB/2)*, CCPR/C/SRB/Q/2/Add.1, 6
Decembar 2010, stav 29, <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/G10/470/70/PDF/G1047070.pdf?OpenElement> .

¹⁰⁴ „Uslovi u objektima u koje su se raseljeni Romi s Kosova i Metohije uselili (Obrenovac, Čukarica, Požarevac i Sjenica) u izuzetno su neprihvatljivom, jadnom stanju i daleko ispod nivoa objekata u koje su smeštena druga raseljena lica“, Komesarijat za izbeglice, *Izveštaj o posetama i tehničkoj proceni strukturnih karakteristika nelegalnih kolektivnih centara na teritoriji Republike Srbije*, januar 2010, str. 3,

http://www.kirs.gov.rs/docs/Report_on_the_visitation_and_technical_assesment_of_unrecognised_cc.pdf

¹⁰⁵ Intervju AI. R.M., februar 2010.

¹⁰⁶ E/CN.4/2006/71/Add.5, stavovi 71 i 76 (c).

¹⁰⁷ A/HRC/13/21/Add.1, stavovi 50-53. Za izuzetke vidi: Romske porodice među IRL dobile smeštaj u stambenim jedinicama u opštini Rača u novembru 2010,

<http://www.kirs.gov.rs/articles/navigate.php?type1=3&lang=ENG&id=1577&date=0>

¹⁰⁸ Intervju AI, UNHCR Beograd, januar 2010. Izveštaj UNHCR-a da 25 odsto interno raseljenih Srba želi da se vrati na Kosovo, dok samo 8 odsto interno raseljenih Roma želi da se vrati.

¹⁰⁹ Intervju AI sa J.K, januar 2011.

¹¹⁰ Intervju AI sa Jaškom Demirovićem and Dobrićkom Demirović, 17. januar 2011.

¹¹¹ Prema proceni Saveta Evrope iz 2003, između 50.000-100.000 građana biće vraćeno. *Strategija za unapređivanje položaja Roma*, str.32.

¹¹² *Strategija upravljanja migracijama*, jul 2009, str. 7-8; *Strategija za integraciju povratnika u skladu sa sporazumima o readmisiji* (Službeni glasnik Republike Srbije br. 15/09),

<http://www.kirs.gov.rs/articles/navigate.php?type1=14&lang=ENG&date=0> ; *National Roma Strategy*, str.30.

¹¹³ <http://www.kirs.gov.rs/articles/azrea.php?lang=SER>; Statistički podaci obuhvataju samo one su zvanično deportovani iz država članica EU i koji su došli u kancelariju na aerodromu, ali ne one koji su „dobrovoljno“ vraćeni pre deportacije. Intervju AI. UNHCR Beograd, januar 2011

¹¹⁴ *Nigde dobrodošli. Prekinite prisilno vraćanje Roma na Kosovo*, septembar 2010,

<http://www.amnesty.org/en/news-and-updates/report/stop-forcible-returns-roma-kosovo-2010-09-28>

¹¹⁵ Komesarijat za izbeglice, *Strategija za upravljanje migracijama*, maj 2010.

¹¹⁶ Evropska komisija, *Izveštaj o napretku Srbije za 2010*, str. 50

http://ec.europa.eu/enlargement/pdf/key_documents/2010/package/sr_rapport_2010_en.pdf

¹¹⁷ „Dobrovoljni“ povratnici dobiju 400 evra po odrasloj osobi i 200 evra po detetu od nemačke vlade pod uslovom da povuku zahtev za azil.

¹¹⁸ Ime osobe je promenjeno.

¹¹⁹ Praxis, Informator za povratnike po readmisiji, 2009,

http://www.praxis.org.rs/index.php?option=com_content&task=view&id=143&Itemid=78

¹²⁰ Intervju AI, januar 2011.

¹²¹ *Strategija za unapređivanje položaja Roma*, str.33-4.

¹²² *Strategija za unapređivanje položaja Roma*, str.20.

¹²³ Samo Ministarstvo zdravlja (koje zapošljava Rome kao medijatore za zdravlje) i Ministarstvo prosvete (koje zapošljava Rome kao nastavne pomoćnike u školama) sakupljaju podatke koji se odvajaju po etničkoj pripadnosti, vidi Fondacije Otvorenog društva, *Bez podataka nema napretka: Sakupljanje podataka u zemljama koje učestvuju u Dekadi inkluzije Roma 2005–2015*, septembar 2010, str. 67-73.

http://www.soros.org/initiatives/roma/articles_publications/publications/no-data-no-progress-20100628

¹²⁴ romadecade.org/files/downloads/Indicator%20Workshop/Monitoring%20Framework%20Serbia.ppt

¹²⁵ CERD, Opšta preporuka 27, stav 30.

¹²⁶ CERD, *Opšta preporuka br. 19: Rasna segregacija i aprthejd (član 3)*, 18. avgust 1995, četrdeset sedma sednica, stavovi 4 i 5: <http://www2.ohchr.org/english/bodies/cerd/comments.htm>

¹²⁷ CESCR, Opšti komentar 4, Pravo na adekvatno stanovanje, Pravo na adekvatno stanovanje, (čl. 11 (1) ICESCR), (Šesta sednica, 13. decembar 1991) UN dok.E/1992/23, st.7,

<http://www.unhcr.ch/tbs/doc.nsf/0/469f4d91a9378221c12563ed0053547e?Opendocument>

¹²⁸ CESCR, Opšti komentar 4, st.8.

¹²⁹ Član 31 – Pravo na stanovanje. Sa ciljem obezbeđenja delotvornog korišćenja prava na stanovanje, države potpisnice preuzimaju obavezu da preduzmu mere osmišljene da: promovišu pristup stanovanju adekvatnog standarda; spreče i smanje pojavu beskućnosti sa ciljem njene postepene eliminacije; da učine cenu stanovanja dostupnom onima koji nemaju odgovarajuća sredstva. Srbija je potpisala

Revidiranu evropsku socijalnu povelju 22. marta 2005, a ratifikovala ju je 14. septembra 2009, usvojivši 88 od 98 stavova, <http://conventions.coe.int/treaty/en/treaties/html/163.htm>

¹³⁰ *Evropski centar za prava Roma (ERRC) protiv Grčke*, Žalba br. 15/2003, odluka po pravovaljanoj osnovi, 8. decembar 2004, st. 24; *ERRC protiv Bugarske*, Žalba br. 31/2005, odluka po pravovaljanoj osnovi, st. 55

¹³¹ CESCR, Opšti komentar 4, st. 8(a).

¹³² Komisija UN za ljudska prava takođe smatra da po međunarodnom pravu ljudskih prava prinudna iseljenja predstavljaju ozbiljno kršenje niza ljudskih prava, posebno prava na odgovarajuće stanovanje. Komisija UN za ljudska prava, Rezolucija 1993/77, st. 1.

¹³³ CESCR, Opšti komentar 7, Pravo na adekvatan smeštaj: prinudna iseljenja, Pravo na adekvatno stanovanje (čl. 11.1 ICESCR): prinudna iseljenja, Šesnaesta sednica, 20. maj 1997, st. 3, <http://www.unhchr.ch/tbs/doc.nsf/O/959f71e476284596802564c3005d8d50?Opendocument>

¹³⁴ CESCR, Opšti komentar 7.

¹³⁵ CESCR, Opšti komentar 7, st. 15.

¹³⁶ CESCR, Opšti komentar 7, st. 14.

¹³⁷ CESCR, Opšti komentar 7, st. 9.

¹³⁸ Osnovni principi i smernice za prinudna iseljenja i raseljavanja zasnovanih na razvoju (Osnovni principi), UN dok. A/HRC/4/18.

¹³⁹ CESCR, Opšti komentar 7, st. 16.

¹⁴⁰ Osnovni principi, st. 52.

¹⁴¹ Države ugovornice obavezne su da „osude rasnu diskriminaciju i bez odlaganja koriste sva odgovarajuća sredstva u cilju ostvarivanja politike eliminisanja rasne diskriminacije u svim njenim oblicima“, uključujući „zabranu i eliminisanje rasne diskriminacije u svim njenim oblicima i garantovanje svakome, bez obzira na rasu, boju ili nacionalno ili etničko poreklo, prava na jednakost pred zakonom, a pre svega uživanje sledećih prava: [...] Ekonomska, socijalna i kulturna prava, naročito [...] Pravo na stanovanje.“

¹⁴² CERD, *Opšta preporuka XXVII*, st. 30 – 31.

¹⁴³ CERD, *Izveštaji koje su podnele države ugovornice shodno članu 9 Konvencije: Inicijalni izveštaj država ugovornica za 2008: Srbija*, UN dok. CERD/C/SRB/1, 1. oktobar 2009.

¹⁴⁴ *Srbija: Instrukcije za Komitet UN za eliminisanje rasne diskriminacije*, 78. sednica, februar 2011, decembar 2010, <http://www.amnesty.org/en/library/info/EUR70/016/2010/en>

¹⁴⁵ CERD/C/SRB/CO/1, st. 14, CERD je zatražio od Srbije da u svom sledećem periodičnom izveštaju dostavi detaljne informacije o konkretnim merama koje su preduzete sa ciljem sprovođenja ove preporuke.

¹⁴⁶ ECHR, <http://www.conventions.coe.int/Treaty/en/Treaties/Html/005.htm>; *Protokol br. 12 Konvenciji za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda*, <http://conventions.coe.int/Treaty/EN/Treaties/Html/177.htm>

¹⁴⁷ Član 6, vidi Connors v United Kingdom, 27. maj 2004 (App No 66746/01); Član 8.1, Svako ima pravo da mu se poštuju prava na privatni i porodični život, dom i prepisku; vidi i Buckley v United Kingdom, 1996; O'Rourke v United Kingdom, 2001.

¹⁴⁸ Član 4: Ugovornice se obavezuju da zajamče pripadnicima nacionalnih manjina ravnopravnost pred zakonom i jednaku zakonsku zaštitu. U tom smislu, zabranjena je bilo kakva diskriminacija na osnovu pripadnosti nacionalnoj manjini. <http://conventions.coe.int/Treaty/en/Treaties/Html/157.htm>

¹⁴⁹ Komitet za ljudska prava, Opšti komentar 25 o pravu na učešće u javnim poslovima, glasačkim pravima i pravu na jednak pristup javnim službama, 1996,

<http://www.unhchr.ch/tbs/doc.nsf/%28Symbol%29/d0b7f023e8d6d9898025651e004bc0eb?Opendocument>, st. 5.

¹⁵⁰ CESCR, Opšti komentar 4, st. 9.

¹⁵¹ CESCR, Opšti komentar 4, st. 12.

¹⁵² CESCR, Opšti komentar 7, Član 11, st. 13.

¹⁵³ CESCR, Opšti komentar 7, st. 15.

¹⁵⁴ Osnovni principi, st. 38.

¹⁵⁵ CESCR, Opšti komentar 7, st. 15.

¹⁵⁶ Član 2.3 of the ICCPR.

¹⁵⁷ Osnovni principi, st. 59.

¹⁵⁸ CESCR, Opšti komentar 4, st. 17.

¹⁵⁹ CESCR, Opšti komentar 7, st. 13.

¹⁶⁰ *Strategija za unapređivanje položaja Roma*, str. 17

¹⁶¹ Stupio na snagu septembra 2009. U izveštaju Srbije kao države ugovornice, za CERD, navodi se da

propisi koji regulišu stanovanje nisu diskriminativni, ali da „problemi u oblasti stanovanja najviše se javljaju kao posledica ekonomske nerazvijenosti, nedostatka sredstava i razvojnih fondova. U tom smislu, posebno ugrožene grupe su izbeglice, IRL i Romi“, CERD/C/SRB/1, st. 204.

¹⁶² Zakon o eksproprijaciji iz 1995. (izmenjen i dopunjen 2009), predviđa naknadu za one koji imaju zakonsko pravo na „zemljišne parcele, zgrade i druge objekte“; vidi *Srbija: Projekat Koridor X, E-75 i E-80, Politički okvir za raseljavanje*, 18. maj 2009, <http://www.putevi-srbije.rs/pdf/koridorxengl.pdf>

¹⁶³ Zakon o obligacionim odnosima, <http://www.pregled-rs.com/content.php?id=137>

¹⁶⁴ Zakon o eksproprijaciji iz 1995. (izmenjen i dopunjen 2009) predviđa naknadu za one koji imaju zakonsko pravo na „zemljišne parcele, zgrade i druge objekte“; vidi *Srbija: Projekat Koridor X, E-75 i E-80, Politički okvir za raseljavanje*, 18. maj 2009, <http://www.putevi-srbije.rs/pdf/koridorxengl.pdf>; Izmene i dopune Akcionog plana za raseljavanje (RAP), 29. avgust 2009.

¹⁶⁵ Član 21: Pred Ustavom i zakonom svi su jednaki. Svako ima pravo na jednaku zakonsku zaštitu, bez diskriminacije. Zabranjena je svaka diskriminacija, neposredna ili posredna, po bilo kom osnovu, a naročito po osnovu rase, pola, nacionalne pripadnosti, društvenog porekla, rođenja, veroispovesti, političkog ili drugog uverenja, imovnog stanja, kulture, jezika, starosti i psihičkog ili fizičkog invaliditeta. Ne smatraju se diskriminacijom posebne mere koje Republika Srbija može uvesti radi postizanja pune ravnopravnosti lica ili grupe lica koja su suštinski u nejednakom položaju sa ostalim građanima.

¹⁶⁶ Član 14: Republika Srbija štiti prava nacionalnih manjina. Država jemči posebnu zaštitu nacionalnim manjinama radi ostvarivanja potpune ravnopravnosti i očuvanja njihovog identiteta; član 18: Ljudska i manjinska prava zajemčena Ustavom neposredno se primenjuju. Ustavom se jemče, i kao takva neposredno se primenjuju ljudska i manjinska prava zajemčena opšteprihvaćenim pravilima međunarodnog prava, potvrđenim međunarodnim ugovorima i zakonima.

¹⁶⁷ Zakon o zabrani diskriminacije, usvojen marta 2009, Službeni glasnik RS br. 120/04 i 54/07.

¹⁶⁸ Član 4, Zakon o zabrani diskriminacije, „izraz 'organ javne vlasti' označava državni organ, organ autonomne pokrajine, organ jedinice lokalne samouprave, javno preduzeće, ustanovu, javnu agenciju i drugu organizaciju kojoj je povereno vršenje javnih ovlašćenja, kao i pravno lice koje osniva ili finansira u celini, odnosno u pretežnom delu, Republika, autonomna pokrajina ili lokalna samouprava.“

¹⁶⁹ Intervju AI sa članom jedne srpske NVO.

¹⁷⁰ Član 22: Svako ima pravo na sudsku zaštitu ako mu je povređeno ili uskraćeno neko ljudsko ili manjinsko pravo zajemčeno Ustavom, kao i pravo na uklanjanje posledica koje su povredom nastale. Građani imaju pravo da se obrate međunarodnim institucijama radi zaštite svojih sloboda i prava zajemčenih Ustavom.

¹⁷¹ Šteta je umanjeње nečije imovine (obična šteta) i sprečavanje njenog povećanja (izmakla korist), kao i nanošenje drugome fizičkog ili psihičkog bola ili straha (nematerijalna šteta).

¹⁷² (1) Kod administrativnog izvršenja može se podneti žalba na izvršenje postupka, ali ne i protiv originalne odluke. (2) Žalba se ulaže nadležnom organu druge instance. Žalba ne odlaže početak sprovođenja. Kada je reč o roku za podnošenje žalbe i nadležnom telu za rešavanje žalbi, važe članovi 215 i 221 ovog zakona.

¹⁷³ Zakon o teritorijalnoj organizaciji Republike Srbije, 1992, <http://www.parlament.gov.rs/files/lat/pdf/zakoni/2007/4308-07-lat.zip>. Dalje izmene i dopune uvedene su Zakonom o lokalnoj samoupravi iz 2002. (stupio na snagu 2004), i nakon usvajanja Ustava 2006. (usvojen decembra 2007) koji je zahtevao nove zakone o teritorijalnoj organizaciji, lokalnoj samoupravi, lokalnim izborima i glavnom gradu. <http://www.parlament.gov.rs/files/lat/pdf/zakoni/2007/4308-07-lat.zip>

¹⁷⁴ Informacija o broju neformalnih naselja koja su planirana za iseljenje nije javno dostupna

¹⁷⁵ CESCR Opšti komentar 20, Nediskriminacija ekonomskih, socijalnih i kulturnih prava, (art. 2.2 of the ICESCR), Četrdeset-druga sednica, UN.. Doc. E/C.12/GC/20, 10 juni 2009, stav. 24 and 34. CESCR, Opšti komentar 7, stav. 16

¹⁷⁶ Za nedostatak konsultacija grada s opštinom Zvezdara vidi, ERRC, *Standardi se ne primenjuju, Neadekvatno stanovanje u romskim zajednicama*, decembar 2010, pp.38-39, fusnota 93, <http://www.errc.org/cms/upload/file/standards-do-not-apply-01-december-2010.pdf>

¹⁷⁷ Inicijativa za ljudska prava mladih, *Vlasti da reaguju povodom pokušaja prinudnog iseljenja porodice Sremčević*, Index: YIHR-11-11861-22.11.2010, <http://www.minoritycentre.org/node/2066>.

¹⁷⁸ Vidi *Romske porodice u Beogradu prinudno iseljene*, 7 oktobar 2010, <http://www.amnesty.org/en/news-and-updates/roma-families-belgrade-forcibly-evicted-2010-10-08>; *Zaustavite prinudna iseljavanja Roma u Srbiji*, 1. oktobar 2010., <http://www.amnesty.org/en/appeals-for-action/stop-forced-evictions-roma-serbia-1>; *Romske porodice u Srbiji suočavaju se sa prinudnim iseljenjem*, 2 avgust 2010., <http://www.amnesty.org/en/news-and-updates/serbian-roma-families-facing>

[forced- eviction-2010-08-03](#) ; *Začarani krug prinudnih iseljavanja u Srbiji*, 29 juli 2010., <http://www.amnesty.org/en/library/asset/EUR70/012/2010/en/6f54ed41-dd86-43f8-94a6-8b171acdcbee/eur700122010en.html> ; *Srbija: Zaustavite prinudna iseljavanja romskih naselja*, Indeks: EUR 70/003/2010, 9 juni 2010., <http://www.amnesty.org/en/library/info/EUR70/003/2010/en> ; Od beogradskih vlasti se traži da zaustave prinudno iseljenje 300 romskih porodica, 22 april 2010., <http://www.amnesty.org/en/news-and-updates/belgrade-authorities-urged-halt-forced- eviction-300-roma-families-2010-04-23> ; *Srbija: Iseljenje Roma ugrožava ljudske živote*, 7 april 2009., <http://www.amnesty.org/en/for-media/press-releases/serbia-roma- evictions-endanger-people%E2%80%99s-lives-20090408>

¹⁷⁹ UN Osnovni principi i smernice, stav.49. „Iseljavanja se ne smeju obavljati tokom loših vremenskih prilika...”

¹⁸⁰ Koalicija protiv diskriminacije: *Saopštenje KPD povodom novog prinudnog iseljavanja baraka na Novom Beogradu* (Novo, prinudno iseljenje baraka na Noviom Beogradu),

<http://minoritycentre.org/actuals/coalition-against-discrimination-new-forcible- eviction-barracks-novi-beograd>

¹⁸¹ Za sličan nedostatak konsultacija u Nišu, vidi ERRC, *Standardi se ne primenjuju*, str.37-8.

¹⁸² Član 41 UN Osnovnih principa kaže, „Bilo koja odluka koja se odnosi na iseljavanja treba da bude dostavljena u pismenoj formi na lokalnom jeziku svim zainteresovanim pojedincima, uz dovoljno vremena, unapred. Obaveštenje o iseljenju treba da sadrži detaljno objašnjenje za donošenje ove odluke, uključujući (a) odsustvo razumnih alternativa;(b) detalje o predloženoj alternativi u potpunosti, i (c) gde ne postoje alternative, sve preduzete mere kako bi se umanjili nepovoljni efekti iseljenja. Sve konačne odluke treba da su podložne administrativnim i pravnim revizijama. Pogodenim stranama mora takođe da se garantuje pravovremeni pristup pravnom savetniku, bez plaćanja ako je to potrebno.”

¹⁸³ Grada Beograd, *Program raseljavanja nekih romskih naselja ispod mosta Gazela, novembar 2008*, http://www.romadecade.org/files/downloads/Housing%20Workshop%202008/Resettlement%20%20Gazela%20project_City%20of%20Belgrade.ppt

¹⁸⁴ B92, *Planirano naseljavanje Roma izaziva oštru reakciju*, 8 oktobar 2008., http://www.b92.net/eng/news/society-article.php?yyyy=2008&mm=10&dd=08&nav_id=54081

¹⁸⁵ Za detalje, vidi HLC, *Romi u Srbiji*, 2004., <http://miris.eurac.edu/mugs2/do/blob.html?type=html&serial=107573122215>

¹⁸⁶ Vidi stav 10.4 CAT/C/42/D/261/2005, Communication N° 261/2005, <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/DER/G09/423/46/PDF/G0942346.pdf?OpenElement>

¹⁸⁷ UN Osnovni principi, stav. 21 i 52.

¹⁸⁸ AI prevod dokumenata koja su izdata Sejdiji Demirović, povratnik u Vranje.

¹⁸⁹ AI intervju, 7. oktobar 2010.

¹⁹⁰ NVO veruju da su službenici Gradskog zavoda za socijalnu zaštitu bili prisutni u slučaju da se stanovnici usprotive iseljenju i zbog toga budu uhapšeni, grad bi morao da preuzme brigu o deci.

¹⁹¹ Javno preduzeće, osnovano 1995. od strane Skupštine Grada Beograda, koje obavlja specifične projekte u ime grada.

¹⁹² Osnovni principi, Odeljak VI: Pravni lek za prinudna iseljavanja, stav. 59.

¹⁹³ Obezbeđuje da žalbe mogu da se podnesu lično ili preko predstavnika naselja Gradskom centru za socijalni rad. Ako se ne postigne dogovor žalbe se mogu uputiti Zavodu za planiranje razvoja, koji će pomoći u podnošenju molbe Zaštitniku građana. Predviđa se mogućnost obraćanja Državnom ombudsmenu. Pružiće se pomoć u sastavljanju pisanih žalbi sudu, uz besplatnu pravnu pomoć koju daje lokalna NVO, *RAP*, str.12.

¹⁹⁴ Član 5: „ Stambene zgrade i stanovi koriste se uz pravo na vlasništvo stanova i za izdavanje. Ako se osoba preseli u stan ili zajednički prostor stambenih zgrada bez zakonske osnove ili uđe u zakup bez ugovora ili je poništila pravne osnove na osnovu kojih je ugovor zaključen, vlasnik ili osoba koja ima pravni udeo, može da traži od opštinskog organa odgovornog za stanovanje da izvrši iseljenje.”

¹⁹⁵ CESCER navodi da adekvatno stanovanje mora da stanovnicima obezbedi adekvatan prostor i zaštitu od hladnoće, vlage, vetra, kiše i drugih pretnji zdravlju.

¹⁹⁶ AI intervju Jjanuar 2011. s porodicom koja je iseljena iz Vojvođanske ulice u oktobru 2010.

¹⁹⁷ *Iseljavanja ne bi trebalo da za posledicu imaju pojedince kojima je.... podložne kršenju ljudskih prava... Alternativni smeštaj za iseljenje treba da se nalazi što je bliže moguće mestu porekla i izvorima sredstava za rad*, Osnovni principi, stav.43.

¹⁹⁸ Za dalje informacije, vidi <http://www.euro.who.int/en/where-we-work/member-states/serbia/areas-of-work/swift-sustainable-waste-management-initiative-for-a-healthier-tomorrow>

¹⁹⁹ Grad Beograd, *O preseljenju neformalno naselja Gazela u Beogradu*, januar 2011, str.6-9.

- ²⁰⁰ Akcioni plan za raseljavanje, avgust 2009., st. 2.
- ²⁰¹ Za 10 kategorija neophodnih dokumenata, vidi Grad Beograd - gradonačelnik- Komisija za stambena pitanja *Otvoreni konkurs za davanje na korišćenje 82 stana izgrađena u skladu s projektom o izgradnji 1,100 stana za socijalno ugrožene osobe*, 23 novembar 2010
<http://www.beograd.rs/cms/view.php?id=1422139>
- ²⁰² Al intervju s gradonačelnikom i stanovnicima kontejnerskih naselja, januar 2011.
- ²⁰³ Al intervju, Z., januar 2011.
- ²⁰⁴ *Odluka o uslovima i načinu raspodele stanova izgrađenih u okviru Projekta o izgradnji 1100 stana u Beogradu.*, Službeni glasnik grada Beograda, br. 20/2003, 9/2004, 11/2005, 4/2007, 29/2007 and 6/2010.
- ²⁰⁵ "Inicijativa za procenu ustavnosti i zakonitosti Odluke o uslovima i načinu raspodele stanova izgrađenih u okviru Projekta izgradnje 1100 stana u Beogradu", nije dostupna elektronskim putem.
- ²⁰⁶ Za Član 14i 21, vidi gore; Član 69, Socijalna zaštita: „Građani i porodice kojima je potrebna zaštita [...], imaće pravo na socijalnu zaštitu [...] zasnovanu na socijalnoj pravdi, humanosti i poštovanju ljudskog dostojanstva”; Član 76, Zabrana diskriminacije protiv nacionalnih manjina: "Osobama koje pripadaju nacionalnim manjinama garantovaće se jednakost pred zakonom i jednaka prava pravne zaštite. Bilo kakva diskriminacija na osnovu pripadnosti nacionalnoj manjini biće zabranjena...."
- ²⁰⁷ Al intervju, januar 2011.
- ²⁰⁸ 2002. godine bilo je više od 96 romskih naselja u južnoj Srbiji, uključujući 12 u Leskovcu, po 6 u Vranju i Surdulici i dva u Bojniku, *Romska naselja*, str. 11
- ²⁰⁹ "Svako će imati pravo na slobodu kretanja mesto prebivališta u Republici Srbiji, kao i pravo na odlazak i povratak..." http://www.srbija.gov.rs/cinjenice_o_srbiji/ustav_odredbe.php?id=218 .
- ²¹⁰ Al intervju s N.S., juni 2010.
- ²¹¹ Al intervju, Vranje, juni 2010.
- ²¹² Al intervju , D.R. Bojnik, juni 2010.
- ²¹³ Prema Branimiru Stojanoviću, opštinskom službeniku za Socijalnu zaštitu i verska pitanja iz Vranja, intervjuisan od Amnesti internešenela u junu 2010., 12 porodica i jedan pojedinac poreklom iz grada vraćeni su u Vranje; pored toga grad je primio još 16 porodica koje nisu bile na spisku opštine, a poreklom su iz Vladičinog Hana i Bujanovca. Porodicama iz Vranja dato je oko 33.000 dinara kao jenokrtana pomoć, druge nisu dobile ništa.
- ²¹⁴ Al intervju, E.V., Leskovac, juni 2010.
- ²¹⁵ Amnesti Internešenel je primetio da je postojala zbrka oko toga ko jeste a ko nije na spisku, i ko je imao pravo na pomoć; E.V., vraćen u Leskovac reako je za Amnesti da nije primio ništa.
- ²¹⁶ *Pismo u vezi sa situacijom i pitanjima u južnoj Srbiji – Raseljavanje Gazele pred Upravnim odborom EBRD i EIB, CEKOR*, 24 decembar 2010.
- ²¹⁷ Al intervju sa Jasin Zekirov, Vranje, juni 2010.
- ²¹⁸ Al intervju, n.n., Vranje.
- ²¹⁹ CESCR, Opšti komentar 4, stav 8, (a) zakonska sigurnost zakupa; (b) dostupnost usluga, materijala, pogodnosti i infrastrukture; (c) lokacija; (d) podesnost stanovanja; (e) pristupačnost cene; (f) ; pristupačna lokacija i (g) kulturna adekvatnost.
- ²²⁰ Al intervju sa Aciom Iljazović, Vranje, juni 2010.
- ²²¹ Al intervju sa EIB Timom za žalbe nakon što su posetili naselja povratnika, Beograd, januar 2011.
- ²²² CEKOR & CEE Bankwatch Network, *Žalbe protiv EIB u vezi s lošom upravom procesa raseljavanja Gazele*, 29 septembar 2009., <http://www.bankwatch.org/project.shtml?apc=147579-1961998c-1&x=2199583>
- ²²³ EIB, *Rehabilitacioni projekat mosta Gazela*, Komponenta B: Ministarstvo za rad i socijalnu politiku, <http://www.eib.org/projects/news/gazela-bridge-rehabilitation-project.htm?lang=en> , decembar 2010.
- ²²⁴ Kao gore, <http://www.eib.org/projects/news/gazela-bridge-rehabilitation-project>, mart 2011.
- ²²⁵ Al intervju sa Juliettom i Akiom januar 2011.
- ²²⁶ CESCR, Opšti komentar 4, stav. (f).
- ²²⁷ Al intervju opštinskim predstavnikom Roma iz Leskovca, juni 2010.
- ²²⁸ Al intervju, Akia Iljazović, Vranje, juni 2010.
- ²²⁹ U oktobru 2010., stopa nezaposlenosti u južnoj Srbiji bila je 21.1 odsto, nasuprot 15.8 odsto u Beogradu, *Istraživanje radne snage*, op.cit.
- ²³⁰ Al intervju sa E.V, Leskovac, juni 2010.
- ²³¹ Al intervju s Esther de Kruijff, EIB Tim za žalbe, januar 2011.
- ²³² Za privremeni smeštaj za Rome sezonske radnike, vidi *Nacionalna strategija za unapređivanje položaja Roma*, str.24.

- ²³³ Al intervju sa S.R. (60 godina), Bojnik januar 2011.
- ²³⁴ <http://www.blic.rs/Vesti/Beograd/182997/Kontejneri-i-za--Rome-kod-Belvila>
- ²³⁵ <http://www.eib.org/about/mission/index.htm>
- ²³⁶ EIB je aktivan na Zapadnom Balkanu od 1977. i najveći je međunarodni finansijer u regiji, i u poslednjih deset godina finansirao je projekte ukupne vrednosti €4.2 bn.
<http://www.eib.org/projects/regions/enlargement/the-western-balkans/index.htm>
- ²³⁷ <http://www.ebrd.com/pages/about.shtml>
- ²³⁸ <http://www.ebrd.com/downloads/research/factsheets/serbia.pdf>
- ²³⁹ Grad Beograd, RAP, avgust 2009, str.1.
- ²⁴⁰ EBRD, *Beogradski projekat autoputa i kružnog toka*,
<http://www.ebrd.com/pages/project/psd/2006/36651.shtml>; €80 miliona kredita za Beogradski projekat autoputa i kružnog toka, <http://www.ebrd.com/english/pages/news/press/2007/071115.shtml>.
- ²⁴¹ EIB, Projekat Rehabilitacije mosta Gazela, <http://www.eib.org/projects/news/gazela-bridge-rehabilitation-project.htm?lang=-en>
- ²⁴² Za detalje vidi <http://www.ebrd.com/english/pages/project/psd/2006/36651.shtml> EBRD je takođe obezbedio €150 miliona kredita za izgradnju trase Koridora 10 autoputa između Niša i Dimitrovgrada u jugoistočnoj Srbiji, koji će povezati Beograd sa Skopjem u Makedoniji.
- ²⁴³ Direktiva Svetske banke o nedobrovoljnom raseljavanju uključuje neke pozitivne odredbe s ciljem obezbeđivanja učešća i konsultacija zajednice u planiranju i implementaciji raseljenja. Takođe uključuje zahteve da se obezbedi kompenzacija za pogođene ljude i zahteve u cilju poboljšanja životnog standarda, uključujući obezbeđivanje adekvatnih sredstava za osiguranje prihvatilišta, infrastrukture i usluga socijalne zaštite. Međutim, ne sadrži niti zahteva sve obavezne mere zaštite međunarodnih ljudskih prava, koji se mogu primeniti u kontekstu iseljenja i raseljenja. Ne sadrži zahtev da se spreče i zabrane prinudna iseljavanja, niti specifično navodi da se bilo koje prinudno iseljenje treba sprovesti u skladu sa međunarodnim standardima ljudskih prava., uključujući UN osnovne principe i smernice za iseljavanje i raseljavanje zasnovano na razvoju, i ne sadrži dostatne zahteve da planiranje i implementacija raseljavanja mora da poštuje sve kriterijume za "adekvatno" stanovanje postavljene u međunarodnim standardima ljudskih prava.
[http://www.ifc.org/ifcext/enviro.nsf/AttachmentsByTitle/pol_Resettlement/\\$FILE/OD430_InvoluntaryResettlement.pdf](http://www.ifc.org/ifcext/enviro.nsf/AttachmentsByTitle/pol_Resettlement/$FILE/OD430_InvoluntaryResettlement.pdf)
- ²⁴⁴ Pismo Amnesty Internešenelu od EBRD, 18. maj 2010.
- ²⁴⁵ <http://www.eib.org/projects/news/update-on-gazela-bridge-rehabilitation-project-in-serbia.htm>
- ²⁴⁶ Pismo Amnesty Internešenelu od EBRD, 18. maj 2010.
- ²⁴⁷ <http://www.eib.org/projects/news/gazela-bridge-rehabilitation-project>; Pismo Amnesty Internešenelu od EBRD, 18. maj 2010.
- ²⁴⁸ <http://bankwatch.org/project.shtml?apc=147584-1961998o--1&x=2240084&d=r>
- ²⁴⁹ http://www.eib.org/attachments/strategies/complaints_office_tor_en.pdf
- ²⁵⁰ Conclusions Report, Complaint SG/E/2009/07, Gazela Bridge Rehabilitation Project, Belgrade, Serbia, 14 July 2010, EIB. Vidi i:
http://bankwatch.org/documents/EIB_ConclusionsReport_Gazela_14Jul2010.pdf
- ²⁵¹ Pismo Amnesty Internešenelu od EBRD, 18. maj 2010.
- ²⁵² <http://www.eib.org/projects/news/gazela-bridge-rehabilitation-project>
- ²⁵³ Netehnički pregled (NTS) Procene uticaja na životnu sredinu (EIA), Izgradnja novog mosta preko Save i prilaznog puta u Beogradu, oktobar 2009, <http://www.eib.org/projects/pipeline/2009/20090526.htm>
- ²⁵⁴ Al telefonski intervju sa NVO prisutnim na sastanku, oktobar 2010., i sa pogođenim Romima,
- ²⁵⁵ Amnesty International intervju sa JZ, Belvil, januar 2011.
- ²⁵⁶ Pismo od EIB Amnesty Internešenelu, 18. januar 2011
- ²⁵⁷ Pismo od EIB Amnesty internešenelu, 18. januar 2011.
- ²⁵⁸ Vidi Danas, „Ko preti Romima u Bloku 67”, 12. juli 2010,
http://www.danas.rs/danasrs/srbija/beograd/ko-preti-romima-u-bloku-67.39.html?news_id=194868
- ²⁵⁹ *Politika zaštite životne sredine i socijalna politika*, Evropska banka za obnovu i razvoj, maj 2008.
- ²⁶⁰ *EIB Izjava o principima i standardima zaštite životne sredine i socijalne zaštite*, 2009., stav. 6, str. 10.
- ²⁶¹ *EIB Izjava o principima i standardima zaštite životne sredine i socijalne zaštite*, 2009,
http://www.eib.org/attachments/strategies/eib_statement_esps_en.pdf ; *Priručnik o sprovođenju životne sredine i socijalne zaštite*, EIB, februar 2010,
http://www.eib.org/attachments/environmental_and_social_practices_handbook.pdf
- ²⁶² CESCR, Opšti komentar 4; CESCR, Opšti komentar 7.

²⁶³ Na primer: „Međunarodne institucije bi trebalo da skrupulozno izbegavaju učešće u projektima koji, na primer, uključuju korišćenje prinudne radne snage u suprotnosti sa međunarodnim standardima, ili da promovišu ili pojačavaju diskriminaciju protiv pojedinaca ili grupa suprotno odredbama Pakta, ili da su uključene u iseljavanja velikih razmera ili raseljavanje osoba bez obezbeđivanja svih odgovarajućih mera zaštite i kompenzacije. [Pored toga] kada je god moguće, institucije bi trebalo da deluju kao zaštitnici projekata i na način koji će doprineti ne samo ekonomskom rastu ili drugim široko definisanim ciljevima već da poboljšaju uživanje čitavog niza ljudskih prava”, CESCR, Opšti komentar 2, stav 6.

²⁶⁴ Vidi Zaključna zapažanja CESCR: Irska 05/06/2002, E/C. 12/1/Add.77 (Zaključna zapažanja/komentari), stav. 37.

²⁶⁵ Na primer: „Opšti komentari br. 14, o pravu na najviši mogući dostižni zdravstveni standard tvrdi da `Države ugovornice imaju obavezu da osiguraju da njihove akcije kao članova međunarodnih organizacija vode računa o pravu na zdravlje` i da `Države članice koje su članice međunarodnih finansijskih institucija, posebno Međunarodnog monetarnog fonda, Svetske banke i regionalnih banaka za razvoj, treba da obrate veću pažnju na zaštitu zdravlja uslovljavnjem politike kreditiranja, kreditnih sporazuma i međunarodnih mera ovih institucija`, CESCR, Opšti komentar br 14, UN Doc. E/C.12/2000/4, 11 avgust 2000, para. 39. U odnosu na pravo na adekvatno stanovanje, Komitet je razjasnio da postoji obaveza međunarodnih institucija da osiguraju da mere koje promovišu ne potkopavaju realizaciju tog prava. CESCR, Opšti komentar 4, st. 19 navodi da: „Međunarodne finansijske institucije koje promovišu mere strukturalnog prilagođavanja treba da osiguraju da takve mere ne kompromituju pravo na uživanje adekvatnog stanovanja”.

²⁶⁶ Pismo EBRD Amnesti internešenelu, 18. maj 2010.

²⁶⁷ Pismo EIB Amnesti internešenelu, 18. januar 2011.

BEZ OBZIRA DA LI JE U PITANJU DOBRO
POZNATI KONFLIKT ILI ZABORAVLJENI
KUTAK SVETA, **AMNESTY INTERNATIONAL**
VODI KAMPANJU ZA PRAVDU, SLOBODU I
DOSTOJANSTVO ZA SVE I POKUŠAVA DA
STIMULIŠE JAVNU PODRŠKU ZA
IZGRADNJU BOLJEG SVETA

ŠTA VI MOŽETE DA URADITE?

Aktivisti širom sveta pokazali su da je moguće odupreti se opasnim silama koje ugrožavaju ljudska prava. Budite deo ovog pokreta. Borite se protiv onih koji šire strah i mržnju.

- Pridružite se Amnesti internešenelu i postanite deo svetskog pokreta koji vodi kampanju da se zaustave kršenja ljudskih prava. Pomozite nam da napravimo razliku.
- Priložite donaciju da podržite rad Amnesti internešenela.

Zajedno se naši glasovi mogu čuti.

- Zainteresovan/a sam da dobijem dodatne informacije o tome kako da postanem član Amnesti internešenela

Ime

Adresa

Zemlja

E-mail

- Želim da dam donaciju za Amnesti internešenel (donacije se primaju u UK£, US\$ ili €)

Iznos

Molim teretite moju

Visa

Master kartica

Broj

Datum isteka važnosti

Potpis

Molimo da vratite ovaj obrazac kancelariji Amnesti internešenela u vašoj zemlji. Za kancelarije Amnesti internešenela u svetu pogledajte: www.amnesty.org/en/worldwide-sites

Ako u vašoj zemlji ne postoji kancelarija Amnesti internešenela, molimo vratite ovaj formular na:

Amnesty International, International Secretariat, Peter Benenson House,
1 Easton Street, London WC1X 0DW, United Kingdom

**ŽELIM DA
POMOGNEM**

amnesty.org

DOM JE VIŠE OD KROVA NAD GLAVOM ROMIMA JE USKRAĆENO PRAVO NA ODGOVARAJUĆI SMEŠTAJ U SRBIJI

U Beogradu, glavnom gradu Srbije, vrši se prinudno iseljavanje Roma iz neformalnih naselja. Ovim prinudnim iseljavanjima krše se prava na odgovarajući smeštaj, što često dovodi do kršenja drugih ljudskih prava. Kršenja njihovih prava na odgovarajući smeštaj kreću se od prinudnog iseljenja pojedinačne porodice od strane opštinskih vlasti do masovnih iseljavanja celih naselja pre početka radova na infrastrukturnim projektima koje sufinansiraju međunarodne finansijske institucije. Neke se romske porodice preseljavaju u metalne kontejnere, odvojene od ostalog dela stanovništva. Druge su prisiljene da se vrate u neodgovarajući smeštaj i život u siromaštvu u južnoj Srbiji.

Ovaj izveštaj pokazuje kako Romima, zbog široko rasprostranjene i sistematske diskriminacije, često ne preostaje ništa drugo već da žive u neformalnim naseljima gde nemaju sigurnost zakupa i gde su izloženi prinudnom iseljenju.

Amnesti internešenel poziva srpsku vladu da smesta zaustavi sva prinudna iseljavanja i osigura da se daljnja iseljavanja izvršavaju u skladu sa zaštitnim merama na osnovu međunarodnih standarda, uključujući garanciju na odgovarajući alternativni smeštaj za sve ugrožene. Organizacija poziva međunarodne finansijere infrastrukturnih projekata u Beogradu da osiguraju da su preseljavanja koja se obavljaju u okviru urbanog razvoja u skladu s međunarodnim standardima.

amnesty.org

Indeks : EUR 70/001/2011
april 2011

**AMNESTY
INTERNATIONAL**

